

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ژورنالیزم و ژورنالیست (خبرنگاری و خبرنگار)

مؤلف: رسول خان امین

سال: ۱۴۰۰ خورشیدی

سرشناسنامه:	امین، رسول خان (۱۴۰۰)
مشخصات نشر:	کابل، انتشارات زرگام
خصوصیات ظاهری:	۱۹۸ صفحه
BBN:	هفت فصل
موضوع:	ژورنالیزم و ژورنالیست (خبرنگاری و خبرنگار)

مشخصات کتاب

ژورنالیزم و ژورنالیست (خبرنگاری و خبرنگار)

- مؤلفان: رسول خان امین
- ناشر: انتشارات زرگام
- صفحه‌آرا: اکرام‌الدین سعیدی
- طراح جلد: اکرام‌الدین سعیدی
- چاپ اول: ثور ۱۴۰۰ خورشیدی
- تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
- قیمت: (۱۵۰) افغانی

انتشارات زرگام این اثر را با قرارداد رسمی دایمی از جانب مؤلف؛ به‌طور دایمی چاپ، نشر و فروش می‌نماید. کلیه حق چاپ و ترجمه برای مؤسسه انتشارات زرگام، محفوظ است!

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، نشر یا پخش یا کاپی یا تکثیر یا تجدید نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن ناشر

خداوند بزرگ (ج) را بی‌نهایت سپاس‌گزاریم که انتشارات زرگام را توفیق داد کتاب «ژورنالیزم و ژورنالیست / خبرنگاری و خبرنگار» اثر استاد حاجی رسول خان امین را چاپ کند.

انتشارات زرگام از آغاز تأسیس تا حال کتاب‌های متعدد در رشته‌های مختلف را به خواستاران علم و فرهنگ کشور پیشکش کرده است و اینک با تصحیح و ویرایش دقیق، کتاب حاضر را به نشر می‌رساند. هدف انتشارات زرگام این است که با استمداد از عنایت خداوند (ج) و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دل‌سوز، به مطالعات و پژوهش‌های لازم بپردازد؛ و در هرکدام از رشته‌های علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

انتشارات زرگام در نظر می‌گیرد:

اثر، مفید و مؤثر باشد.

اثر، ارزشمندی در ابعاد فرهنگی و علمی داشته باشد.

اثر، علمی نگارش شده باشد.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این مؤسسه نشراتی را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه‌ی دانشگاهی جمهوری اسلامی افغانستان یاری دهند و آرزو داریم که هم چنان توفیق خدمت دوام دار و شایسته را در عرصه‌ی چاپ و نشر داشته باشیم. انتشارات زرگام در خدمت فرهنگیان کشور عزیزمان افغانستان قرار دارد.

با احترام

شیر ولی نوری

مدیر مسؤل انتشارات زرگام

پیام کانون خبرنگاری عملی خورشید!

«ژورنالیست آگاه، بیدار و متعهد، سمت دهنده افکار عمومی است که با اندیشه سالم و به وسیله راست‌ترین و شیواترین شیوه‌های نگارش در قالب ژانرهای گسترده خبری، هنری و تحلیلی (با قلم و زبان) جامعه را به سوی فلاح و رستگاری‌ها رهنمون می‌گردد»

اهدای

- به پدر و مادر مهربانم و خانواده‌ی عزیزم «خانواده‌ی امین» که آیین درست زیستن را به من آموختند تا رُشد کنم و برای زندگی خودم و دیگران مفید و مؤثر واقع شوم.
- به روان شهدای گلگون‌قُبای ژورنالیستان میهن عزیزم افغانستان با چکاندن خون‌شان نهال آزادی بیان را بر قله‌های شامخ هندوکش و پامیر در جویبار صلح با دستان پُر لطافت‌شان شانند.
- به تمام ژورنالیست‌های واقع‌گرا، متعهد و با درایت در جهان.
- به تمام دانشجویان دانشکده‌های ژورنالیزم در سرتاسر افغانستان عزیز، به ویژه دانشجویان عزیز ما در کانون خبرنگاری عملی خورشید.

سپاس‌گزاری

دوستان عزیز، همیشه عادت دارم، در کتاب‌هایم از عزیزانی که در نگارش، تصحیح و جمع‌آوری مواد برای اثرهایم به من کمک کرده‌اند، تشکر و سپاس‌گزاری کنم تا خوانندگان از اهمیت نقش آن‌ها آگاه شوند؛ بنابراین، جا دارد تقدیر کنم از: از خانواده‌ی عزیزم، به‌ویژه دو فرشته‌ی مهربان و بزرگ‌ترین معلم‌ان زندگی‌ام پدر و مادرم که مانند همکارانی مهربان تا جایی که توانستند مشغله‌های کاری و فکری من را کم کردند تا بتوانیم با خیالی آسوده‌تر این کتاب را بنویسیم و اگر لطف آن‌ها نبود شاید نوشتن این کتاب مدت‌ها به طول می‌انجامید.

در ادامه نام برخی از این بزرگواران جهت تقدیر و ارج نهادن به زحمات‌های‌شان ذکر می‌گردد:

(جناب آقای دوکتور قزلباش) که با دل‌سوزی‌های فراوان، مهم‌ترین و بیش‌ترین نقش را در شکل‌گیری و نگارش این کتاب بر عهده داشته است و از صمیم قلب از جناب‌شان ممنونم.

(استاد بختیار بشار) استاد بزرگوارم که همیشه راهنما و مشوق خوبی در راستای تحقیق و کسب دانش همراهم بوده‌اند.

(داکتر صاحب میلاد امیری) برادر عزیز و همکار خستگی ناپذیرم که در تمام مراحل این کتاب همراه بود و البته غلط‌های نوشتاری من را تصحیح کرد.
(جناب دکتر ساکابی) استاد گرامی‌ام که در نگارش علمی ما را کمک نموده و برای کتاب دیدگاه‌شان را تقریظ گونه نوشتند.

(استاد مزگان ژاله رییس دانشکده‌ی ژورنالیزم دانشگاه تابش) که در قسمت ویرایش کتاب با ما همکاری شایان ذکر نموده‌اند. باوجود این‌که درگیری‌ها و مصروفیت‌شان خیلی زیاد بود؛ ولی لطف نموده خیلی با بنده همکاری نمودند.

(جناب استاد عبدالقدیر مرزایی) نویسنده‌ی کتاب مدیریت رسانه‌ها در افغانستان و رییس تلویزیون پیشگام. مشوق همیشگی بنده و تشویق جناب مرزایی صاحب باعث نوشتن این کتاب شد.

(عبدالله جان سعید؛ مسؤول فروش انتشارات سعید، بزرگ‌ترین مرکز نشر و پخش کتاب در افغانستان) همکار عزیز، دوست و برادر گرامی‌ام که در قسمت تهیه منابع کتاب با من واقعاً زیاد همکاری نمودند.

(دانشجویان عزیزمان خواهان و برادرانی که در حروف‌چینی و تایپ کتاب با ما همکار بودند. هر یک):

- احمد ذکی منیری، دانشجوی سال سوم دانشکده‌ی کمپیوتر ساینس دانشگاه دنیا.
- رعنا مرادی، دانشجوی سال سوم دانشکده‌ی روان‌شناسی دانشگاه کابل.
- مریم حلیمی، دانشجوی سال سوم دانشکده‌ی ژورنالیزم دانشگاه کابل.
- مصطفی یزدان‌پرست، دانشجوی سال سوم دانشکده‌ی ژورنالیزم دانشگاه کابل.

(استادان محترم کانون خبرنگاری خورشید هر یک استاد شاهپور فرهمند، استاد خوشحال آصفی، استاد نصرت منصور و استاد نظیر یوسف و همچنین جوان مدبر مومن امینی همکار ما در کانون خورشید) که در قسمت ویرایش کتاب با بنده همکاری نموده و همچنین استادان محترم مشاوران خوبی در قسمت تدوین کتاب بودند.

(ژورنالیستان جوان و تازه نفس که در بخش پیوست کتاب دیدگاه‌های‌شان را با ما شریک نموده‌اند) و همکاران همیشگی مان در رادیو-تلویزیون‌های افغانستان که بنده مدتی همکارشان بودم. با شریک ساختن دیدگاه‌های خوب‌شان بنده را یاری نمودند.

(استادان دانشکده‌های ژورنالیسم در دانشگاه‌های افغانستان اعم از دانشگاه‌های دولتی و خصوصی) بارها با پیشنهادها و نظریات نیک‌شان در انگیزه و نوشتن این کتاب با بنده همگام بودند.

(اکرام الدین سعیدی) برادر گرامی مان که در صفحه‌آرایی و دیزاین پشتی کتاب با بنده همکار بود.

(شیرولی نوری مدیر مسؤول انتشارات زرگام) که در سریع‌ترین زمان ممکن کتاب را چاپ کردند و پیگیری‌های لازم را برای انتشار کتاب انجام دادند و به آراستگی و زیبایی هرچه‌تمام‌تر، این کتاب را به طبع رساندند.

پیشگفتار

به نام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد
به نام خدایی که سزاوار توصیف است و درود بر روان پاک ناجی و مربی
بشریت فصیح و بلیغ‌ترین پیامبران، حضرت محمد مصطفی (ص). علم
دریایی بی حد و بی کرانی است که هیچ غواص ماهری نمی‌تواند در این
بحر بی کران موفقانه شناوری نماید. تنها ذات ایزد بی چون و چرا است که
خالق همه موجودات هست و به همه‌ی ذرات ارضی و سماوی آگاهی
دارد. اوست که انسان را اشرف المخلوقات آفرید، با تفاوت‌های ظاهری و
باطنی چنان آرایشی داده که از سایر مخلوقات تفکیک می‌شود.
از آن‌جایی که خداوند (ج) عقل را به انسان نعمت گردانیده
مسئولیت‌های خطیر و بزرگی را برای انسان تعیین کرد. به خاطر راه‌یاب
شدن و دانش مسئولیت‌ها و انجام کار نیکو، آموختن علم را تأکید کرد تا
این‌که به وسیله‌ی علم بتوانند تاریکی را از روشنی، ظلمت را از عدالت به‌طور
درست تفکیک و تشخیص نمایند.

سپاس بی‌پایان ایزد منان را که به من توفیق عنایت فرمود تا پژوهش
خویش را تحت عنوان «ژورنالیزم و ژورنالیست/ خبرنگاری و خبرنگار» به
رهنمایی و همکاری بی‌شایبه استادان ورجاوند، ژورنالیستان زبده و دوستان

مهربانم که در بخش سپاس‌گزاری و پیوست کتاب از بزرگواران نامبرده‌ام به پایان برسانم.

دوستان عزیز، از آن جایی که هیچ نوشته‌ای به جز کلام الهی بی‌نقص نیست و ساخته‌ی دست بشری قطعاً بدون مشکل و نقص نخواهد بود؛ از این رو از شما خواننده‌ی محترم خواهشمندم که اگر مشکل و نقصی در این کتاب دیدید ما را به بزرگواری‌تان ببخشید و برای ما گوش‌زد نمایید تا در چاپ‌های بعدی در نظر بگیریم. به امید افغانستان مترقی و سرافراز!

با احترام بی‌پایان

رسول خان امین

دانشگاه کابل، ۲۵ حمل ۱۴۰۰ هجری شمسی

مرکز ICO

کابل - افغانستان

فهرست مطالب

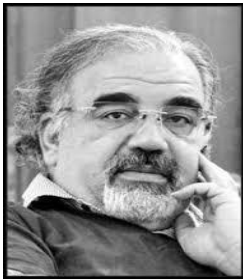
- ۱..... به جای مقدمه
- ۹..... فصل اول: درآمدی بر ژورنالیزم
- ۱۱..... مبحث اول کلیات
- ۱۵..... مبحث دوم تعریف ژورنالیزم
- ۲۱..... مبحث سوم هدف ژورنالیزم
- ۲۷..... مبحث چهارم مزایا و محدودیت های ژورنالیزم
- ۳۱..... فصل دوم: ژورنالیست / خبرنگار
- ۳۳..... مبحث اول تعریف ژورنالیست
- ۴۱..... مبحث دوم ویژگی های شخصیتی ژورنالیستان
- ۴۵..... مبحث سوم ویژگی های حرفه ای ژورنالیستان
- ۵۷..... مبحث چهارم مسؤلیت های ژورنالیستان در جامعه
- ۶۱..... فصل سوم: چرا می خواهید ژورنالیست شوید؟

فصل چهارم: به‌دنیای ژورنالیزم خوش آمدید!.....	۶۹
مبحث اول ژورنالیزم را دوست داشته باشید!.....	۷۱
مبحث دوم اصول اولیه‌ی حرفه‌ی ژورنالیزم.....	۷۵
فصل پنجم: ابعاد رُشد و مثلث تعهد ژورنالیستان.....	۸۷
مبحث اول ابعاد رُشد ژورنالیستان.....	۸۹
مبحث دوم مثلث تعهد ژورنالیستان.....	۹۲
فصل ششم: چالش‌های محیط دانشگاه و وظایف دانشجویان ژورنالیزم.....	۱۰۳
مبحث اول چالش‌های محیط دانشگاه.....	۱۰۵
مبحث دوم وظایف دانشجویان ژورنالیزم.....	۱۰۷
فصل هفتم: دانشجویان ژورنالیزم و بازار کار.....	۱۱۵
مبحث اول بازار کار ژورنالیزم.....	۱۱۷
مبحث دوم راه‌های نفوذ در رسانه.....	۱۲۱
مبحث سوم پاسخ به دانشجویان و علاقه‌مندان ژورنالیزم.....	۱۲۶
پیوست کتاب.....	۱۳۳
پیوست کتاب.....	۱۳۳
سخن اخیر مؤلف.....	۱۷۷
سرچشمه‌ها.....	۱۷۹

به جای مقدمه

ژورنالیزم و جامعه‌ی دانایی محور

تولید و توزیع اطلاعات کاری است که به عهده ژورنالیزم است. امروزه

ابزارهای ژورنالیزم (فعالیت رسانه‌ای) متنوع‌تر از گذشته است. رسانه‌های مُدرن، رسانه‌های پیشین را کنار زده‌اند و آن‌ها را انکار نکرده‌اند. چنان‌که سینما، رادیو را کنار نزد، تلویزیون هم رادیو و سینما را انکار نکرد، ابزار مُدرن، اپلیکیشن‌ها و ابزارهای شبکه‌های اجتماعی،

روزنامه‌ها و مجلات و کتاب را کنار نگذاشت. امروز می‌توان گفت که کشورهای صنعتی جهان، جامعه‌های اطلاعاتی هستند که به سمت جامعه دانایی در حال حرکت‌اند. جامعه اطلاعاتی در ابتدا برای توصیف مشخصات نوین کشورهای فرا صنعتی به کار رفت. کشورهایی که در آن‌ها همه امور وابسته به اطلاعات بود و هست، واژه جامعه اطلاعاتی و مفاهیم شبیه به آن یعنی «عصر اطلاعات» و اقتصاد دانش، جامعه‌ای را توصیف می‌کند که برای تولید انواع کالاها و خدمات به کاربرد تکنولوژی اطلاعات وابستگی زیادی دارد. جامعه اطلاعاتی برای افزایش کار فیزیکی انسان‌ها به نیروی

درونی موتورها نیازمند بود؛ اما جامعه اطلاعاتی برای افزایش کار ذهنی نیازمند تکنولوژی کامپیوتر است. جامعه اطلاعاتی در طول سال‌های ۱۹۷۰ و اوایل ۱۹۸۰ در نسبت با تأثیرات کامپیوتر بیش‌تر مورد توجه پژوهش‌گران بود و پس از آن در حدود سال ۱۹۹۰ همه نگاه‌ها به سوی سیستم ارتباطات از راه دور منتقل شد؛ به عبارت دیگر، همه نگاه‌ها متوجه کانال‌های مناسب مخابراتی بود تا از این طریق انتقال سریع پرونده‌های (فایل‌ها) حجیم و اطلاعات چندرسانه‌ای امکان‌پذیر گردد. ویلیام مارتین در ردیف اولین افرادی قرار دارد که موضوع جامعه اطلاعاتی را مطرح کرد. هرچند ترکیب «جامعه اطلاعاتی» از چند سال پیش از آن متداول بود؛ اما هنوز درباره مفهوم و محتوای آن تفاهم عمومی حاصل نشده است. با این حال مفهوم جامعه اطلاعاتی با مفهوم جامعه توده (MASS SOCIETY) تفاوت زیادی دارد و در خیلی از جهات حتی با آن تضاد دارد. به نحوی که در جامعه توده‌وار بر ارتباطات یک‌سویه تأکید می‌شود؛ اما جامعه اطلاعاتی به ارتباطات دوسویه اهمیت می‌دهد و متمایل به گسترش و علایق چندگانه و متعدد است.

ژورنالیزم چه می‌کند؟ مهم‌ترین کاری که ژورنالیزم انجام می‌دهد، «واقعیت‌سازی» است. تولید و توزیع اطلاعات در عصر حاضر با انتقال عینیت سروکار ندارد؛ بلکه واقعیت را می‌سازد. محصول رسانه‌های دیجیتال را می‌توان «واقعیت افزوده» نامید. به این معنی که علاوه بر واقعیت موجود، واقعیت مجازی وجود دارد که چون برساخته‌ی ابزارهای نوین ارتباطی است، آن را واقعیت افزوده بر واقعیت موجود تلقی می‌کنیم. راه ایجاد واقعیت افزوده، تولید و توزیع اطلاعات است و مصرف کردن اطلاعات به وسیله‌ی مخاطبان به معنی آگاهی یافتن آن‌هاست. بر فرهیختگان و نخبگان پوشیده نیست که «دانایی» محصول پردازش «آگاهی» است که نگرش ایجاد

می‌کند. آن‌چه تغییر رفتار مخاطب را به دنبال دارد، نگرش، جهان‌بینی و جهان‌شناسی است. دوست گرامی جناب استاد رسول خان امین، کتاب حاضر را درباره‌ی ژورنالیزم و ژورنالیست، تهیه و به علاقه‌مندان فعالیت در عرصه تولید، پردازش و توزیع اطلاعات از طریق رسانه تقدیم کرده است. این کتاب هرچند تا حد قابل قبولی، درباره‌ی موضوع مطرح‌شده، اطلاعاتی را به مخاطبانش ارایه می‌کند؛ اما هنوز باید در انتشار نوبت‌های بعدی خود تکمیل شود. توجه کردن به ژانرهای مختلف ژورنالیزم، مانند آن‌چه در سینما می‌شناسیم (ژانر وحشت، کمدی-فکاهی، رئالیستی-عینی نگاری، سورئالیستی و...) و ارایه تعاریف آن با توجه به مکاتب و نظریات ارتباطی و توجه به ساختارهای سیاسی جوامع مختلف یک ضرورت است.

چنان‌که می‌دانید، مطبوعات و رسانه‌ها در جوامع بسته، نیمه‌باز و باز، کارکردهای متفاوت دارند. مطبوعات و عموم رسانه‌ها در جوامع لیبرالیستی و سوسیالیستی، هم‌چنین سوسیال دموکراتیک باهم متفاوت‌اند، هرچند صورت و ظاهر و حتی تکنیک‌های مشترک و مشابهی داشته باشند، خروجی نهایی و اثر آن‌ها بر مخاطب و جامعه باهم فرق دارد.

بنابرآن‌چه گفته شد، هرچند تا حد زیادی می‌توان گفت که ژورنالیزم در علم ارتباطات اجتماعی، تعاریف مشابهی دارد، اما میزان درجه‌ی آزادی جوامع بر کاربرد و کارکرد آن‌ها در امور ملی، مانند توسعه همه‌جانبه کشور و امور محلی مانند، ترویج بهداشت، ترویج کشاورزی و... بسیار اثرگذار است.

بدیهی است در این دیدگاه، عنصر اطلاعات مهم‌ترین عامل متحول‌کننده سازمان اجتماعی به حساب می‌آید؛ بنابراین با نگاهی اجمالی به تعاریف جامعه اطلاعاتی می‌توان گفت تعاریف ارایه‌شده برای جامعه اطلاعاتی را می‌توان در رابطه با این‌که بر چه بعدی از جامعه اطلاعاتی بیش‌تر تکیه شده است، دست‌کم بر پنج دسته: فرهنگی، اقتصادی، شغلی (مسلمکی)،

تکنولوژیک و فضایی تقسیم کرد که البته تعاریف تکنولوژیک بیش‌تر مورد توجه بوده است؛ بنابراین عمومی‌ترین تعریف از «جامعه اطلاعاتی» بر نوآوری چشمگیر فناوری تأکید می‌کند. در واقع می‌توان ظهور جامعه‌ی اطلاعاتی را مقارن با چند تحول مرتبط با یک‌دیگر دانست که عبارت‌اند از: جهانی شدن اقتصاد و ظهور مؤسسات تولیدی قابل انعطاف (سازمانی که قابل باقی ماندن و افزایش تولید در محیط مواجه با تحول و اختلال دائم است). ظهور اقتصادی که بیش‌ازپیش مبتنی بر «دانایی» است. توسعه و کاربرد عمیق شبکه‌های ارتباطی و پیام‌های دیجیتال، واقعیتی که سبب شده است آن را در مقایسه با گذشته انقلاب دیجیتال نامید.

تردیدی نیست که یک محور مهم جامعه اطلاعاتی، بزرگراه‌های اطلاعاتی هستند و این بزرگراه‌ها که اینترنت یکی از نمونه‌های مهم در حال تکوین و رُشد آن است؛ از نظر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی فضای تازه‌ای را برای انسان معاصر ایجاد می‌کند، فضایی با عناصر تازه، فضایی بدون مرزهای جغرافیایی و سیاسی و بالاخره تصویری از انسان همه‌جا حاضر را به دست می‌دهد. تأثیر این بزرگراه‌های اطلاعاتی مشابه با اختراع چاپ است. این بزرگراه‌ها بر ارتباطات، آموزش، تفریح، رفاه و دیگر مسایل انسانی مؤثرند و در حوزه‌های بسیاری آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای بشری را تحت تأثیر قرار می‌دهند. پرفسور پینتاک، استاد ژورنالیزم دانشگاه میشیگان آمریکا در این باره می‌گوید: «جامعه اطلاعاتی یک گستره همگانی درهم‌تنیده را به وجود آورده است. یک میدان عمومی الکترونی که تقریباً همه در آن صدای خود را دارند؛ یعنی حتی کوچک‌ترین سازمان‌ها هم می‌توانند در محیط وب حضور داشته باشند.»^۱

^۱ شکر خواه، یونس. روزنامه‌نگاری سایبر، تهران، انتشارات ثانیه. ۱۳۸۸. ص ۱۶۶.

دانشگاه مونترال در یک طرح تحقیقاتی دولت فدرال کانادا که در سال ۱۹۷۸-۷۹ در خصوص جامعه اطلاعاتی اجرا نموده جامعه اطلاعاتی را چنین تعریف می‌کند: جامعه اطلاعاتی مجموعه شالوده‌ای از روابط اجتماعی مبتنی بر اقتصاد اطلاعاتی است. اقتصاد اطلاعات هم به نوبه خود در هر جا که بیش از ۵۰ درصد تولید ناخالص ملی، از بخش وسیع اطلاعات تأمین می‌شود، تحقق پیدا می‌کند. هم‌چنین در گزارش «گوردن ب تامپسون» محقق کانادایی بر اهمیت خاص «تکنولوژی اطلاعات» در پیشرفت‌های آینده جوامع تأکید شده است.^۲ در این صورت جامعه اطلاعات که محور تشکیل‌دهنده آن اطلاعات است و در بستر شبکه‌ای اینترنت تولید و توزیع اطلاعات سرعت افزون‌تری به خود می‌گیرد یکی از شاخص‌های پیشرفت و توسعه جوامع به شمار می‌آید که می‌تواند جریان آزاد اطلاعات را در بین جوامع به وجود آورد.

در این بین وسایل ارتباط جمعی مانند روزنامه، تلویزیون و رادیو و... کمک وسیعی به نشر اطلاعات می‌کنند. به ویژه این که این وسایل مانند رادیو، تلویزیون، مطبوعات کاملاً ابزار جدید را به خدمت گرفته و از آن برای پوشش بیش‌تر خبر و افزایش گستره خبررسانی استفاده می‌نمایند. به‌طور کلی رسانه‌های ارتباط جمعی و اینترنت توانسته‌اند تأثیرات متقابلی بر روی یک‌دیگر داشته باشند. بدین معنی که رسانه‌ها از بستر وب برای اطلاع‌رسانی استفاده می‌کنند و در اینترنت وسایل ارتباط جمعی در عصر ارتباطات و اطلاعات یا جامعه اطلاعاتی تکمیل‌کننده یک‌دیگرند؛ ولی در جامعه اطلاعاتی زیرساخت‌های ارتباطی حایز اهمیت زیادی هستند، که بتواند تولید

^۲ پرفسور معتمد نژاد، کاظم. «جامعه اطلاعاتی و اندیشه‌های بنیادی، دیدگاه‌های انتقادی و چشم‌اندازهای جهانی» ناشر مرکز پژوهش‌های ارتباطات، ۱۳۸۴. ص ۵۰.

و انتقال حجم زیادی از اطلاعات را روی یک شبکه بسیار پراکنده و گسترده عملی سازد.

این زیرساخت‌ها به سه دسته تقسیم می‌شوند: زیرساخت‌های ارتباطی از راه دور و مخابراتی، زیرساخت‌های مرتبط با دانش‌ها، زیرساخت‌های تکنولوژیک مرتبط کننده اطلاعات. اولین جنبه، بیان‌کننده شبکه‌هایی است که به‌طور فیزیکی انتقال و ارتباط را تأمین می‌کند و دومین زیرساخت سازمان و پردازش اطلاعاتی را که باید به آن دست‌یافت در نظر دارد واقعیتی که دستیابی، کاربرد و تفسیر از اطلاعات را امکان‌پذیر می‌سازد و زیرساخت سوم بیان‌کننده محیطی است که در آن امکان مبادلات باز و تعامل را تحقق‌پذیر می‌سازد که این بخش بدون شک یکی از مهم‌ترین ابعاد پایه‌ای توسعه‌ی بازار اطلاعات است.

ژورنالیست‌ها در یکی دو دهه پیش‌ازاین (در برخی کشورها هنوز هم)، علاوه بر تولید اطلاعات، تفسیر آن را نیز به عهده داشتند. آن‌ها در مقالات، سرمقاله‌ها و مصاحبه‌ها، و... اطلاعات را برای مخاطبان خود تفسیر می‌کردند. امروزه به دلیل افزایش آگاهی مخاطبان چندان قادر به این کار نیستند؛ زیرا مخاطبان خود تفسیر اطلاعات را به عهده گرفته‌اند. ژورنالیست‌ها امروزه «دستگاه تفسیر و تحلیل اطلاعات» یا همان «سیستم پردازشگر» را به مخاطب خود ارائه می‌کنند. این کار بسیار پیچیده و دشوار با تکنیک‌ها و روش‌های ارتباطی پیچیده‌تری انجام می‌شود.

عوامل مؤثر درون‌سازمانی و برون‌سازمانی بر فعالیت ژورنالیست‌ها در رسانه‌های مختلف، محصول تولیدی خود و در نتیجه، سازمان تحلیل مخاطبان آن‌ها را متفاوت کرده است. مخاطبان امروز در تعامل با رسانه دلخواه، قرار دارند. ارتباطات آن‌ها اغلب دوسویه است. یک مخاطب فعال و آگاه رسانه، ارتباط‌گیری چند سویه را با رسانه‌های مختلف دنبال می‌کند. هر چند

در هر صورت از منظر نظری، به یکی از رسانه‌های دلخواهش تعلق خاطر داشته باشد.

بنابراین، ژورنالیسم در عصر حاضر به شدت، تحت تأثیر آموخته‌ها، آگاهی و دانش مخاطبان قرار دارد و نحوه پردازش اطلاعات توسط ژورنالیست‌ها با توجه به مخاطب متناسب‌سازی می‌شود.

کتاب ژورنالیسم و ژورنالیست، این فرصت را به خوبی به خواننده‌اش می‌دهد که از جنبه‌های مختلف، با تعاریف مبنایی روزنامه‌نگاری در معنای علمی آن و فعالیت و شغل خبرنگاری به معنای حرفه‌ای آن، آشنا شود. امید است خوانندگان گرامی این نوشتار، از آن بهره‌ی کافی ببرند و در توسعه و اکمال اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشور دوست و عزیز افغانستان سهم به سزا و مهمی ایفا نمایند.

حق یارتان

بهروز قزلباش

شاعر، نویسنده و روزنامه‌نگار

تهران، بهار ۱۴۰۰

فصل اول

درآمدی بر ژورنالیزم

این فصل شامل مباحث‌های زیر است:

مبحث اول: کلیات

مبحث دوم: تعریف ژورنالیزم

مبحث سوم: هدف ژورنالیزم

مبحث چهارم: مزایا و محدودیت‌های ژورنالیزم

مبحث اول کلیات

خدای رحمان (ج) را سپاس می‌گوییم که مرا بر راهی هدایت کرد که حاصلش سراسر سعادت و معنویت است راه که دانستم انسان خلیفه خداوند (ج) در روی زمین است و انسان هر آن‌چه اراده کند خلق می‌کند؛ چون همه مخلوقات و طبیعت برای انسان مسخر شده‌اند و به یاری و مدد او بحث خود را آغاز می‌کنم.

ژورنالیزم، حرفه‌ای فاخر است، چرا که ارزش‌هایی است که بر نقش شهروندان در مشارکت سیاسی و اجتماعی تأکید می‌کند؛ این حرفه در تحولات و پیش‌رفت‌های اجتماعی نقش مهمی دارد و در میان رشته‌های علوم ارتباطات اجتماعی، در کاکُل^۳ آن می‌درخشد؛ ماهیت این حرفه به دلیل شرایط بی‌بدیلی که در فرایند شهروندسازی دارد، اجباراً کارکنان خود، یعنی ژورنالیستان را نیز ارتقاء می‌بخشد، شاید هم این ژورنالیستان‌اند که با رویکرد مسؤولانه خود و بازنمایی آرمان‌های‌شان و با آگاهی‌بخشی به شهروندان این حرفه را به یک حرفه فاخر مبدل کرده‌اند.

^۳ کاکُل: موی سر، موی پیشانی.

ژورنالیزم به مثابه آکسیجن در جوامع مُدرن محسوب می‌شود. چنان‌که در همه گوشه‌های حیات بشر (سیاست، تجارت، جامعه، فرهنگ، علم، نظامی و ...) یک نیاز جدی عنوان می‌شود. توماس جفرسن سومین رییس جمهوری امریکا در سال ۱۷۸۷ نوشت: «اگر این تصمیم به من واگذار می‌شد که آیا دولت بدون روزنامه داشته باشیم، یا روزنامه بدون دولت، لحظه‌ای هم در انتخاب گزینه دوم درنگ نمی‌کردم.»^۴

به تفاهم اکثر نظریه‌پردازان، ژورنالیزم به هدف اطلاع‌رسانی در جامعه فعالیت می‌کند و ژورنالیستان وظیفه ارائه اطلاعات به موقع، دقیق و مفید را برای مخاطبان به دوش دارند. ژورنالیستان که توانایی درک و ظرفیت اطلاع‌رسانی به شکل قاعده‌مند و روش‌مند را دارا باشند، نیاز است تا این حرفه را به شکل علمی آن فرابگیرند.

ژورنالیزم حرفه‌ای جذاب است، هم‌زمان با این که به بازی‌گوشی‌های دوران جوانی ما پاسخ مثبت می‌دهد، می‌تواند به‌عنوان یک حرفه‌ی شیک، از آن جایی که ما را با آدم‌های مشهور در هر حوزه‌ای محشور می‌سازد، غروری کاذب نصیب کند و آن‌گاه که ما را به وادی نویسندگی و ادبیات می‌کشاند، وسوسه‌برانگیز باشد.

همان‌طور که از عنوان کتاب پیداست (ژورنالیزم و ژورنالیست / خبرنگاری و خبرنگار)، ظاهراً این نوشته قرار است رهنمایی به جوانان باشد، که ژورنالیزم چیست؟ ژورنالیست کیست؟ چگونه وارد عرصه‌ی ژورنالیزم شوند و پله‌های ترقی را یکی پس از دیگری و به‌سرعت طی کنند. واقعیت این است که به‌عنوان کسی که هفت سال است در رسانه‌ها و رادیو-تلویزیون‌های مختلف کشور کارکرده و در این رشته تحصیل و تدریس کرده‌ام؛ دوست دارم به همراه استادان گرامی و دوستان عزیزم که هر یک باتجربه و دانش‌گران سنگ خود در مقام راهنما و استاد من

^۴ پارتو؛ ۱۳۸۹، صفحات ۱۳-۱۴.

بوده‌اند، در این کتاب مشوق علاقه‌مندان باشم که می‌خواهند وارد این عرصه شوند، تمامی تلاش ما و استادان عزیز در این کتاب کوچک این بوده است که تصویر و چشم‌اندازی غیرواقعی از این حرفه ارایه نشود؛ تصویری که درنهایت ما را تنها به شغلی مانند ده‌ها شغل دیگر رهنمون سازد؛ چیزی که متأسفانه امروزه در رسانه‌های کشورمان افغانستان گرفتارش هستیم.

ارایه‌ی گام به گام تعریف‌ها، ویژگی‌ها، اصول و وظایف، مهارت‌ها و... از زمره-ی اولویت‌های این کتاب می‌باشد. ژورنالیزم و ژورنالیست مباحث کلی پیوست با ژورنالیزم را در بردارد که به عنوان مسایل اساسی نیز یاد می‌شود. این موارد کلیدی‌ترین مواردی است که در عرصه‌ی شناخت ژورنالیزم کاربرد دارد. فهم راز و رمزهای ابتدایی، یک امر واضح در تمامی عرصه‌های علمی و هنری به عنوان نقشه‌ی راه به منظور پیمودن آن تا درک و کاردانی در آن عرصه دانسته می‌شود.

کتاب حاضر رهنمایی‌هایی دارد برای کسانی که در عرصه‌ی ژورنالیزم به تازه‌گی گام گذاشته‌اند. در کتاب، مفاهیمی ذکر شده است که شما را کمک می‌کند تا بدانید مسلک ژورنالیزم چیست؛ و شامل کدام مسایل می‌شود؛ ژورنالیست کیست و چه ویژگی‌های دارد؟ چه نوع تلاش‌هایی به خرج دهید تا شما را در راستای ژورنالیست شدن کمک کند.

ژورنالیزم قبل از آن که یک شغل باشد، یک تعهد است؛ تعهد یک انسان مسؤؤل که می‌خواهد خودش و جامعه را رو به‌پیش هدایت کند و به دنبال آن است که شرایط زندگی مردم را بهبود بخشد؛ به پسر رفت‌ها، و پیش‌رفت‌ها توجه دارد؛ بی‌عدالتی و ظلم را نمی‌پذیرد، ناامنی، فقر و بی‌سوادی جامعه او را آزار می‌دهد؛ مقاوم و تلاش‌گر است و خودش را وکیل مردم می‌داند.

آن‌چه که در این نوشته به‌عنوان وظیفه‌ی یک ژورنالیست گفته خواهد شد، در حد رسالت پیامبر می‌باشد، شاید طرح همه‌ی این توقعات و انتظارات در شروع از جوانی که ورود به دنیای ژورنالیزم را مزمه می‌کند، کمی سنگین و ظالمانه تلقی

شود. قبول دارم، اما باید مسیر را از همان ابتدا درست ترسیم کنیم؛ نباید نگران کسی بود که با شنیدن این وظایف، از همان ابتدا غزل خداحافظی را خواهد خواند؛ بلکه باید نگران جوانی باشیم که بعد از ۱۰ سال متوجه می شود راهش را اشتباه انتخاب کرده است و نیروی خود و رسانه را به هدر داده است. اگر به خواندن ادامه می دهید؛ یعنی این که جای امیدواری است!

دوست عزیز، وقتی شما به این اصول روی خوش نشان می دهید، نشانه‌ی آن است که ندای درونی شما با ماهیت رسانه سازگاری دارد. به جوانی که در سال‌های ابتدای کار قرار دارد، رفتن به رسانه یا نرفتن؛ ماندن یا نماندن را سبک سنگین می‌کند همین کافی است. می‌خواهم بگویم اگر چیزی غیر از این فکر می‌کنید، شغل‌تان را اشتباه انتخاب کرده‌اید؛ باید برای ژورنالیست شدن، هدفی بالاتر از کار کردن برای کارکنان و کسب معاش داشته باشیم.

البته وقتی ما می‌خواهیم، جامعه‌ی عزیز افغانستان را به سمت خوشبختی سوق دهیم، صرف به خواستن نمی‌توانیم؛ بلکه باید ابتدا خودمان را ارتقاء دهیم و ندای درون خود را بیدار نگاه‌داریم. برای تحول این ندای درونی قبل از هر چیزی ایمانی قوی لازم است و کسب دانایی که با مطالعه‌ی هدف‌مند و هوشمندانه و تلاش طاقت‌فرسا به دست می‌آید؛ این یک پیشینه‌ی کوتاه منشور و میثاق اخلاقی ماست، برای حرفه‌ای که می‌تواند پُر اضطراب و جذاب باشد و لذت خدمت به مردم را در ما لبریز کند.

این کتاب شامل هفت فصل می‌شود: در کتاب، مفاهیمی ذکر شده است که شما را کمک می‌کند تا بدانید مسلک ژورنالیزم چیست؟ و شامل کدام مسایل می‌شود؛ ژورنالیست کیست؟ و چه ویژگی‌های دارد؟ چه نوع تلاش‌هایی به خرج دهید تا شما را در راستای ژورنالیست شدن کمک کند.

مبحث دوم

تعریف ژورنالیزم^۵

برای شناخت هر پدیده دست کم باید آن پدیده موجود باشد تا شناخت و یا هم تعریفی از آن سوی متخصصان و یا هم از طرف اصحاب آن رشته صورت گیرد، به همین ارتباط موضوع مورد نظر ما شناخت ژورنالیزم است که ژورنالیزم چیست؟ طوری که از نامش هویدا است، ژورنالیزم از دو واژه خارجی گرفته شده است. «ژورنال-و-ایزم».

ژورنال: ژورنال در زبان فرانسوی به معنی ثبت احوال روز و یادداشت روزانه که دربرگیرنده واقعه‌های روزانه باشد، است و ژورنال برای هر نوع نشریه گفته می‌شود.

ایزم: پسوند ایزم (ism) در زبان انگلیسی از (isme) در فرانسه و آن از (ismus) در لاتین و آن از (ismos) از زبان یونانی گرفته شده است و معنای رأی، عقیده، ایمان، مذهب، مکتب، روش، آیین و گرایش را می‌دهد. پسوند، ایزم به تنهایی مورد استعمال قرار نمی‌گیرد، به همین اساس، ایزم با واژه‌های سیاسی کاربرد زیادی دارد؛ مانند لیبرالیزم، ماتریالیزم، فاشیزم، تروریسم و... بنابراین دو واژه «ژورنال» و «ایزم» را می‌توان روش جمع‌آوری رویدادها معنی نمود.^۶

خبرنگاری که برابر آن در زبان فرانسوی «ژورنالیزم» است، این اصطلاح از ترکیب دو کلمه «ژورنال» به معنای مجله، روزنامه، که در گذشته (ابتدای شکل گیری عرصه‌ی روزنامه‌نگاری) به دفترچه‌ی یادداشت، کتابچه‌ی ثبت

^۵ Journalism.

^۶ ایوبی؛ ۱۳۹۳، صفحات ۴۳-۴۴.

احوال، کتاب ثبت وقایع و رویدادها گفته می‌شود؛ و «ایزم» به معنای سبک، روش و مکتب است.

چون، با آغاز فعالیت روزنامه در فرانسه و دادن نام ژورنال به این رسانه‌ی چاپی، کار در این عرصه نیز (Journalism) ژورنالیزم نامیده شد. واژه‌ی ژورنال که اکنون یک واژه‌ی مهم در عرصه‌ی روزنامه‌نگاری و فعالیت‌های علمی و اکادمیک پنداشته می‌شود، در ابتدا به معنای ثبت حوادث و وقایع جاری بود و چون روزنامه‌ها نیز حوادث و وقایع جاری را جمع‌آوری و جمع‌بندی نموده، منتشر می‌کردند، از این رو این پدیده را به نام ژورنال نامیده و پروسه و فعالیت پیرامون جمع‌آوری، جمع‌بندی و منتشر نمودن حوادث و وقایع روز را به نام ژورنالیزم یا روزنامه‌نگاری مسمی نمودند.^۷

بنابراین ژورنالیزم یک عرصه است؛ این عرصه در زبان فارسی، روزنامه‌نگاری و یاهم خبرنگاری گفته می‌شود. ژورنالیزم، عرصه‌ی اطلاع‌رسانی است. کاربرد اصطلاح «مطبوعات» نیز برابر ژورنالیزم است که در گذشته‌ها چون بیش‌تر رسانه‌ها چاپی بود، به آن مطبوعات یاد می‌کردند. امروز، روزنامه‌نگاری یا مطبوعات به بخشی از این عرصه گفته می‌شود که با مسایل چاپی چون، روزنامه، مجله و ... سر و کار دارند. به‌قول دکتر سروری: «روزنامه‌نگاری به‌صورت خاص که در برگیرنده‌ی فعالیت‌ها در رسانه‌های چاپی می‌باشد، تاریخ طولانی دارد.» به‌طور عموم، ژورنالیزم، خبرنگاری، روزنامه‌نگاری یک مفهوم را ارایه می‌کنند؛ هر سه واژه اشاره به یک عرصه دارند که همان ژورنالیزم است.

تعریف ژورنالیزم

طوری که به همه دانشمندان و صاحبان اندیشه و قلم معلوم است در علوم اجتماعی تعریف جامع و مانع از سوی دانشمندان ارایه شده باشد و تمام اصحاب آن رشته به آن تعریف اتفاق نظر داشته باشند، وجود ندارد؛ به همین لحاظ از تاریخ جغرافیا، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، فرهنگ به ده‌ها و صدها تعریف از سوی متخصصان آن رشته‌ها ارایه گردیده است.

ژورنالیزم هم یکی از رشته‌های علوم اجتماعی است که شاید ده‌ها، صدها و اگر اغراق نشود به اندازه‌ی متخصصان این رشته تعریف وجود داشته باشد؛ از این که امکان ندارد فهرستی از تعریف‌های ژورنالیزم را در این کتاب کوچک ارایه نماییم؛ به خاطر شناخت خوب‌تر ژورنالیزم ناگزیر چند تعریفی را ذکر می‌نمایم:

۱. ژورنالیزم معنای نوشتن خبرها و وقایع را افاده می‌نماید.
۲. ژورنالیزم به معنای تبادل معلومات از طریق وسایل ارتباط همگانی نیز گفته شده است.
۳. مطابق به واژه‌نامه‌ی بین‌المللی (ویبستر) ژورنالیزم عبارت از: «جمع‌آوری مواد مورد علاقه‌ی مردم در باره‌ی رویدادهای تازه است.^۸»
۴. طبق واژه‌نامه‌ی چمبر قرن بیست؛ ژورنالیزم عبارت از: «تهیه و نوشتن برای روزنامه، جریده و... برای مردم است.^۹»
۵. ژورنالیزم به معنای تبادل معلومات روز از طریق نوشتن در روزنامه، تلویزیون رادیو و سایر رسانه‌های همگانی است.

^۸ <http://www.jrhamed.blogspot.com>

^۹ <http://www.jrhamed.blogspot.com>

۶. ژورنالیزم عبارت از: پروسه جمع‌آوری، ارزیابی، تنظیم، تقسیم‌بندی و ارایه‌ی خبر، معلومات و گزارش‌های خبری است.^{۱۰} این تعریف مبنا و ساحه‌ی فعالیت عرصه‌ی خبرنگاری را واضح می‌سازد. هرگاه این تعریف را تفسیر نماییم و به عمق آن نظراندازی کنیم، سه مورد با چنین شرح زیر از آن استنباط می‌شود:

اول. جمع‌آوری اطلاعات: کار مهم و کلیدی خبرنگاران و سازمان‌های اطلاع‌رسانی در نخست‌گردآوری تازه‌ترین تحولات از جریان مسایل سیاسی، امنیتی، اقتصادی، فرهنگی، ورزشی و ... عنوان می‌شود. خبرنگاران وظیفه‌دار جست‌وجو و کاوش‌گری روی مواردی اند که تازه اتفاق افتیده و تا هنوز شهروندان از آن بی‌خبر اند. روش تحقیق و دریافت پیام‌ها و اطلاعات از سازمان‌های دولتی، خصوصی و بین‌المللی؛ هم‌چنان دریافت اطلاعات از دل جامعه و آنچه در زندگی عادی بشری به‌طور روزمرگی اتفاق می‌افتد که از تازه‌گی و اثربخشی برخوردار باشد، توسط خبرنگاران جزء فعالیت ژورنالیزم دانسته می‌شود.

یادداشت: خبرنگاران که فعالان عرصه‌ی اطلاع‌رسانی (ژورنالیزم) اند، مطالب خبری، تحلیلی و آموزشی مورد ضرورت خود را از آدرس‌های گونه‌گون و با شیوه‌های مختلف دریافت می‌نمایند. این امر از طریق مصاحبه‌های زنده و به‌طور شفاهی اجرا می‌شود و یاهم به‌صورت تصویری (عکاسی و فلم‌برداری)، یا که با سرزدن به آرشیف، رسانه‌های دیگر مثل تلویزیون، رادیو و اینترنت مشمول رسانه‌های اجتماعی و خبرگزاری‌ها.

دوم. بررسی و بازسازی هنرمندانه‌ی اطلاعات: فعالیت مهم ژورنالیستی پس از جمع‌آوری اطلاعات و کنارهم قراردادن اطلاعات به‌گونه مواد خام

^{۱۰} سروری؛ ۱۳۹۵، ص ۹.

(تصویر، عکس، مصاحبه، متن، صدا) بررسی و پخته‌سازی آن است. این امر درست به سان فعالیت آشپزی می‌ماند که انواع مختلف مواد غذایی را پس از خریداری از بازار به شکل ماهرانه و سنجش اندازه و نوعیت هریک از مواد لازمه غذا وارد دیگ مشخص ساخته و آن را به غذای مورد نیاز و علاقه‌ی استفاده‌کننده‌گان مبدل می‌سازد.

یک ژورنالیست بعد از جمع‌آوری مواد اطلاعاتی، چینش و سنجش دقیق اطلاعات کرده و از آن مطالب درخور نیاز جامعه و علاقه‌گیرنده‌گان را تهیه می‌کند. بازسازی هنرمندانه شامل نگارش، چینش تصویری و چینش صوتی مطالب می‌شود. البته در رسانه‌های چاپی تنها نوشتن مطلب و اضافه‌نمودن عکس در کنار آن جزء هنرمندی و بخش دوم فعالیت خبرنگار محسوب می‌شود.

سوم. ارایه مطالب نشراتی: چنان‌چه در نخست گفته شد، تعریف ژورنالیزم دربرگیرنده‌ی تمامی فعالیت‌های این عرصه می‌شود. این سومین مرحله کار و فعالیت عرصه‌ی اطلاع‌رسانی است که پس از گردآوری و تهیه و تنظیم، از طریق ابزارهای مختلف رسانه‌ای مشمول تلویزیون، رادیو، روزنامه، رسانه‌های اینترنتی، خبرگزاری، و ... به دست نشر سپرده می‌شود تا مخاطبان تغذیه اطلاعاتی شوند. چنان‌چه دانستید، اطلاع‌رسانی که وظیفه‌ی روزنامه‌نگاری است با سه فعالیت فوق (دریافت، بازسازی و نشر و پخش اطلاعات) تحقق می‌یابد.

۷. به طور خلاصه؛ با کمی تغییر یکی از تعریف‌های بالا؛ ژورنالیزم را چنین می‌توان تعریف نمود: ژورنالیزم، جمع‌آوری و انتقال مواد موردعلاقه‌ی مردم، درباره‌ی رویدادهای تازه به‌طور علنی از طریق رسانه‌های جمعی برای مردم، است.

۸. با در نظر داشت تعریف‌های متعدد و متفاوتی که از ژورنالیزم شد، به خاطر درک بهتر «ژورنالیزم» می‌توان چند نکته‌ی مهم که موضوع را بیش‌تر روشن می‌سازد؛ اضافه نمود: «مبنا و محور اصلی ژورنالیزم، مصاحبه، جمع‌آوری اطلاعات و معلومات انتقال آن برای مردم است.» بنابراین می‌توان گفت که مبنا، اساس و اصل کار و فعالیت ژورنالیزم بالای جمع‌آوری اطلاعات، مصاحبه، تبصره، گزارش، تحلیل و انعکاس آن‌ها از طریق تلویزیون، رادیو، اینترنت، نشریه و... برای مردم است.^{۱۱}

مبحث سوم

هدف ژورنالیزم

ژورنالیزم و یا خبرنگاری ابزاری برای جامعه‌سازی سالم است، از ژورنالیزم می‌توان در خلق و آفرینش شهروند خوب استفاده کرد. هدف از ژورنالیزم ایجاد نظام مردم‌سالاری است. میلیون‌ها نفر با بهره‌گیری از جریان اطلاعات آزاد در پدید آوردن یک حکومت و زمامداران جدید برای اداره و زندگی سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... کشورشان به‌طور مستقیم مشارکت دارند.

مقصد ژورنالیزم، ارایه‌ی اطلاعات و معلومات به شهروندان است، آگاهی و اطلاعاتی که آن‌ها برای آزادی خویش، ناظر فعالیت‌های نمایندگان و دولت‌مردان و حتی جریان اوضاع جهان می‌باشند.

هدف اصلی و اساسی ژورنالیزم؛ بازگو کردن حقیقت به مردم است تا آن‌ها اطلاعاتی را که برای حاکمیت و مشارکت در قدرت به آن نیاز دارند در اختیار داشته باشند. اخلاقیات ژورنالیزم بر یک چیز گواهی می‌دهد؛ در اساس نامه «انجمن سردبیران روزنامه‌های امریکا» که بزرگ‌ترین محفل مدیران اتاق خبررسانی‌های نوشتاری در شمال امریکا است، هدف ژورنالیزم خدمت به رفاه عمومی از طریق اطلاعات رسانی به مردم عنوان شده است.

در زیر چند هدف عمده‌ی ژورنالیزم را فهرست نموده‌ایم:

۱. اطلاع دهی جمعی: درنخست، آگاه ساختن مردم از وقایع و معلومات مهم روز است؛ این خبر و اطلاع‌رسانی است که تیر کمر ژورنالیزم را تشکیل می‌دهد، به این معنی که اطلاع‌رسانی نقش مهمی دارد؛ که ساحه‌ی پوشش و ساحه‌ی تأثیر را در جامعه وسیع می‌سازد؛ اگر خبر به وقتش در رسانه به نشر نرسد، ارزش خود را از دست می‌دهد؛ ولی این هم ضروری نیست که مردم فقط از طریق رسانه خبر یا اطلاع

باخبر شوند؛ بلکه می‌توانند از طریق مقاله‌ها، اطلاعات، راپورها، مصاحبه و از طریق فیچر^{۱۲}ها معلومات حاصل کنند.

۲. اطلاع به این خاطر برای ژورنالیزم مهم است؛ که در جامعه پیر، جوان، مرد، زن، باسواد و بی‌سواد همه‌ی‌شان نیاز دارند تا در مورد یک حادثه معلومات دقیق و باارزش را به دست بیاورند و این فطرت انسانی است که همیشه می‌خواهند از هر چیز باخبر شوند؛ پس همین ژورنالیزم است که مردم را به زبان خود از یک حادثه در قالب ژانرهای معلوماتی آگاه می‌سازد.

۳. تعلیم دهی جمعی: روزنامه‌ها، رادیوها و تلویزیون‌ها از طریق برنامه‌های خود به مردم اطلاعات جمعی و معلومات ارایه می‌کنند و توجه مخاطبان خود را از طریق برنامه‌های تفریحی و سرگرمی جلب می‌نمایند، که این کار رسانه‌ها باعث رفع تشنگی خواننده، شنونده و بیننده می‌شود. ژورنالیستان می‌توانند در مورد برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، مذهبی و موضوعات مهم روز، برنامه‌ها تهیه کنند و به نشر برسانند، که هدف آن بلند بردن سطح علمی در جامعه باشد. یکی دیگر از اهداف مهم ژورنالیزم این است که سطح علمی مخاطبان در نظر گرفته شود و برای آنان برنامه‌های گوناگون تهیه و تقدیم شود.^{۱۳}

^{۱۲} Feature: مطالب متمایز یا برجسته روزنامه یا مطلب پخش (رادیو و تلویزیون) است که معمولاً از آن‌چه در پیرامونش (خبر) وجود دارد، طولانی‌تر و گسترده‌تر است. فیچر غالباً در مقابل مطالب خبری مستقیم یا «سخت خبر» قرار می‌گیرد به نمونه برجسته «نرم خبر» گرایش دارد.

^{۱۳} اکبری؛ ۱۳۹۶، صفحات ۳-۶.

۴. وصل مردم: رسانه‌ها و ژورنالیزم پُلی هستند که اقوام را به یک‌دیگر وصل می‌سازند و ارتباط را قایم می‌کنند و برعکس؛ می‌توانند که آنان را از هم جدا کنند؛ این رسانه‌ها است که فرهنگ و رسوم یک کشور را به کشورهای دیگر به نمایش می‌گذارند؛ تا حدی که قدرت‌های جهان توسط رسانه‌ها؛ جنگ‌های سیاسی و عقیدتی را پیش می‌برند.

به همین منوال، ژورنالیزم در زندگی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی مردم نقش مهم را ایفا می‌کند؛ بدون ژورنالیزم جامعه مدنی دور از تصور است. در جامعه‌ای که انسان‌ها زندگی می‌کنند در آن جا به گپ بسیار توجه می‌شود تا با هم‌دیگر رابطه داشته باشند. از حال و احوال هم‌نوع خویش باخبر شوند، از عنعنات یک‌دیگر، رسم و رواج یک‌دیگر و غیره اتفاق‌ها باخبر باشند.

پس به همین اساس هیچ‌کس نمی‌تواند از نقش مهم ژورنالیزم در جامعه چشم‌پوشی کند؛ ولی مهم این است که ما ژورنالیستان به این مسلک خوب خود، بیش‌تر پیش‌رفت بدهیم؛ چیزی که هدف اساسی ژورنالیزم است به همان سمت باید در حرکت باشیم نه این‌که فقط منافع شخصی خود را و هم‌چنان سوء‌استفاده از دیگران را در نظر داشته باشیم.

۵. پیش‌رفت جامعه: جامعه‌ای که امروز پیش‌رفت کرده و یا هم پیش‌رفت خواهد کرد؛ همه از برکت رسانه‌ها است و از این حقیقت نباید چشم‌پوشی کرد، انسانی که گام‌های پیش‌رفت را برمی‌دارد و یا هم پیموده است؛ از برکت رسانه‌ها است.

بلی! اگر به نبود رسانه و یا هم ژورنالیزم فکر کنیم، پس هنوز هم انسان در تاریکی زندگی می‌کند؛ اما رسانه به‌مثل آفتاب در شاهراه زندگی مردم قرار دارد که چشم و فکر و اندیشه مردم را از مسایل سیاسی، اقتصادی، اسلامی و از برنامه‌ها و پیام‌های جدید روز و آینده؛ روشن و آگاه می‌سازد.

به همین دلیل دیگر برای کسب آگاهی و اطلاعات، بدون این که راه بیماییم و یا از خانه بیرون شویم؛ تمام سهولت‌هایی اطلاعاتی و آموزشی در خانه‌های ما وجود دارد، رسانه است که از آن باید استفاده شود. مسئولان ژورنالیزم باید از این واقعیت باخبر باشد که ژورنالیزم یک وظیفه‌ی پاک و منزه است، تا شکل واقعی ژورنالیزم و رسانه‌ها برای مردم نشان داده شود. رسانه باید به درستی کارکردهای دولت را به مردم و هم‌چنان مشکلات مردم را به جامعه‌ی مدنی و از جامعه‌ی مدنی را به دولت نمایان سازد؛ که مطبوعات در این نوع اجتماع نقش مهمی دارد؛ اگر دولت کدام تصمیم نادرست می‌گیرد، همین رسانه‌ها هستند که آن را به مردم هویدا می‌سازند و مردم هم به اساس این نوع گزارش‌ها می‌توانند در آینده تصمیم بگیرند و قضاوت بکنند. پس این رسانه‌ها است که جامعه را از این طریق باخبر می‌سازند که مسؤلیت آنان در مقابل مردم چه است؛ چرا مسؤول هستند؟ برای این که آنان از مردم رأی اعتماد به دست آورده و وعده‌های که داده‌اند، در کجا؟ در چه زمان و مدت برای مردم عملی می‌سازند؟ آیا می‌توانند در آینده، دوباره قابل رأی اعتماد مردم خود قرار بگیرند یا خیر؟ به همین اساس مشکلات، خواستها و احساسات مردم را به دولت آشکار می‌سازد و نیز تصمیم دولت را در برابر احساسات و خواست‌ها مردم.

۶. بلند بردن سطح علمی جامعه: هدف ژورنالیزم نه تنها این است که برای مردم معلومات و یا فقط خبر را تهیه کند؛ بلکه برنامه‌های دیگر هم وجود دارد که در جمع آن برنامه‌ها؛ برنامه‌های تربیتی و علمی هست که به شکل تفریحی هم‌نشر می‌شود و هم‌چنان می‌تواند در شکل سرمقاله و مقاله به مردم یک موضوع مهم علمی را ارایه کند تا در هر جامعه برای معلوم کردن و یا بلند بردن سطح علمی به زبان خود

مخاطبان هر حرف رسانده شود و مشکلات آن‌ها را حل و فصل کند. به همین اساس از طریق موضوعات مختلف مردم را رهنمایی می‌کند.

۷. سرگرمی جمعی: بر علاوه‌ی خبر / اطلاع، معلومات و تعلیم و تربیه؛ مردم به تفریح هم نیاز دارند. به موسیقی، طنز، قصه‌های کوچک، فلم‌های مستند و هنری و ژانرهای دیگر ژورنالیستی هم علاقه دارند که می‌خواهند بشنوند، بخوانند و یا هم بینند تا چند لحظه خوش باشند، اما ژورنالیستان باید متوجه باشند طنزها و قصه‌های که مغایر دین مقدس اسلام است و یا هم فرهنگ مردم را زیر سوال می‌برد به جدیت از آن‌ها خودداری نمایند. درامه‌ها و یا طنزهای که هیچ پیام نداشته باشد از نوشتن و نشر کردن آن خودداری کنند.

برنامه‌های تفریحی را بسازند که به جامعه و به مردم جامعه یک پیام سالم و مثبت داشته باشد، شاید که این پیام مردم را بخنداند و یا هم بگریاند، اما مهم این است که چیزی از آن بیاموزند و مردم در زندگی روزمره‌ی خود از آن کار بگیرند و سرمشق زندگی‌شان شود.

ژورنالیستانی که این‌گونه برنامه‌ها را می‌سازند و رسانه‌های که آن را به نشر می‌رسانند باید مشکلات روزمره‌ی جامعه را در نظر داشته باشند و آن را به شکل دراماتیک دوباره به مردم نشر کنند که برای مردم جهت‌های منفی و مثبت آن نشان داده شود. در نتیجه نکات مثبت و منفی را برای‌شان آشکار نمایند و به مردم بیاموزند که در جامعه به زندگی خود چگونه ادامه دهند تا موفقیت و کامیابی نصیب‌شان گردد.^{۱۴}

^{۱۴} امروزه از یک تعداد رسانه‌های افغانستان برنامه‌های تحت عنوان برنامه تفریحی و کمیدی نشر می‌شود که پیام اصلاً ندارد؛ بلکه چرند است. م.

یک بار دیگر هم باید به این نکته توجه صورت گیرد؛ که باید یک رسانه تمام ارزش‌های دینی و فرهنگی مردم را در نظر داشته باشد و بعد از آن یک برنامه‌ی تفریحی را تهیه و نشر کند.

۸. هدف ژورنالیزم در کشورهای اسلامی اطلاع‌رسانی در دین مقدس اسلام است: علاوه بر نکته‌های فوق؛ جا دارد که اشاره‌ای به اطلاع‌رسانی در دین مقدس اسلام نیز شود: (هدف دین مقدس اسلام از اطلاع‌رسانی و تبلیغ نشر قانون خدا و مبارزه با ظلم است، دعوت به عدالت و تقواست، آگاه ساختن و تبلیغ نمودن کار بسیار ارزش‌مندی است که در درجه‌ی اول مسؤولیت آن از طرف خداوند به دوش انبیا و اولیا سپس بر دوش علمای ربانی گذارده شده است؛ بدین جهت تبلیغ در دین اسلام، یک حرفه نیست، منبع درآمد نیست؛ بلکه یک وظیفه‌ی الهی و انسانی است.)

مبحث چهارم

مزایا و محدودیت‌های ژورنالیزم

هر حرفه و مسلک مزایا و زیان‌های خود را دارد و به‌طور مطلق گفته نمی‌توانیم که یک مسلک هیچ مزیت و یا هم زیان ندارد. به نظر اکثر مردم، طب یکی از بهترین رشته‌ها در جهان است؛ اما با وجود آن، خطرات زیادی متوجه این وظیفه است؛ چون سروکار این مسلک با جان و حیات انسان است. به همین قسم حرفه‌ی ژورنالیزم هم یکی از مسلک‌هاست که با خطرات و مشکلات زیادی مواجه است. طور مختصر به چند مزیت و محدودیت آن اشاره می‌نماییم:

مزیت‌های حرفه‌ی ژورنالیزم

- یک وظیفه‌ی مقدس و توأم با صداقت است.
- مسلک ژورنالیزم یک وظیفه‌ی دل‌چسب و پُرخطر است.
- حرفه‌ی ژورنالیزم در تمامی جوامع مطرح و موردتوجه است.
- عقل اتصال ملت‌هاست؛ این ژورنالیستان و رسانه‌ها هستند که دنیا را به یک دهکده مبدل ساخته‌اند.
- ژورنالیستان و خبرنگاران، ناظر فعالیت‌های دولت‌مردان اند، هیچ کار و عمل خوب و بد؛ رییس جمهوری، وزیران، نمایندگان مردم در مجلس، سیاسیون و سایر شخصیت‌های حقوقی و حقیقی از نظر آن‌ها و ملت پنهان نمی‌ماند و به نحوی از انحاء بالاخره فعالیت‌های‌شان برملا می‌شود.
- حرفه‌ی ژورنالیزم، زمینه‌ساز رشد و پیش‌رفت شخصیت ژورنالیستان است. اگر علاقه‌مندان این مسلک با پشت‌کار زیاد و خستگی‌ناپذیر،

بدون جانب‌داری، فقط به خاطر حق و عدالت فعالیت نمایند، مردم بالای این قشر اعتماد و اعتبار زیاد خواهند نمود.

- **یادداشت:** در افغانستان افراد و اشخاص زیادی دیده‌شده که سال‌ها مبارزه‌های سیاسی نموده اند تا برنده‌ی انتخابات پارلمانی شوند؛ ولی مردم برای شان رأی ندادند و به پارلمان راه نیافتند و در دو دهه‌ی اخیر جوانانی را شاهد هستیم که در مسلک خود (ژورنالیزم) خوب درخشیدند و فعالیت‌شان برای مردم قابل لمس بود، توانستند با اندک زمانی به پارلمان راه یابند.

محدودیت‌های حرفه ژورنالیزم

- یک وظیفه‌ی پُرخطر است.
- ژورنالیستان به خاطر انعکاس واقعیت‌ها و افشاگری‌های‌شان، مورد تهدید و لت و کوب قرار گرفته، حتی کشته می‌شوند. (در کشور ما افغانستان شاهد این موضوع هستیم.)
- ژورنالیستان از لحاظ اقتصادی دچار مشکلات می‌باشند.
- به خاطر انعکاس واقعیت‌ها، از خطرناک‌ترین نقاط، خبر تهیه می‌نمایند.

به عبارت دیگر، گفته می‌توانیم که ژورنالیستان نخستین سفیران، پیام‌آوران و پیام‌رسانان جهان هستند. نخستین فرد روی زمین مبلغ و پیام‌رسان بود و هم‌چنان آیتی که به پیامبر اسلام نازل شده او را به قیام و انذار دعوت می‌کند. خداوند (ج) تمامی اصحاب کرام، علمای اسلام و همه مسلمانان روی زمین را موظف ساخته تا مردم را از جهل و نادانی آگاه سازند و از تاریکی نجات دهند، به همین ترتیب ژورنالیستان مسلمان در پهلوی ارایه‌ی

اخبار از رویدادها مسؤولیت و رسالت دارند تا ضمیرهای خوابیده را بیدار کرده و مردم را به سوی رستگاری سوق دهند.

رسالت و وظیفه‌ی ژورنالیستان مبارزه با جهل و نادانی، ظلم و ستم، استعمار و استثمار هست، آن‌ها با قلم جادویی و صدای رسای خویش تاریخ را رقم می‌زنند. دغدغه‌هایی که خبرنگاران به سطح ملی و منطقه‌ای و بین‌المللی می‌آفرینند، کم‌تر اشخاصی را می‌توان یافت که چنین شاهکاری را انجام دهند.

منتظرالزیدی^{۱۵} با پرتاب کفش‌هایش در یک کنفرانس مطبوعاتی در عراق به سوی جورج بوش رییس جمهوری وقت آمریکا، در جهان هنگامه و غوغا برپا کرد و میلیون‌ها خبرگزاری‌های جهان، سایت‌های اینترنتی، تلویزیون‌ها، رادیوها و نشریه‌های جهان این خبر را به نمایش گذاشتند. خلاصه این‌که هر جای که هستی بود و انسان زیست می‌نمود؛ از این خبر آگاه شدند و جالب این‌که پس‌ازاین واقعه حتی کفش‌های پرتاب‌شده زیدی برای مدتی خبرساز رسانه‌های ملی و بین‌المللی گردیده بود. به همین ترتیب سایت اینترنتی ویکی‌لکس در جهان غوغا برپا کرد.^{۱۶}

با توجه به آن‌چه گفته شد، حرفه‌ی ژورنالیزم یکی از پُرخطرترین، مقدس‌ترین و درعین حال پُرخطرترین وظیفه و مسؤولیت در جوامع است و اگر ژورنالیستان تعهد رسالت و مسؤولیت‌های خود را فدای مسایل شخصی و مادی سازند، منفورترین و خاین‌ترین افراد روی زمین خواهند بود؛ چون با کتمان حقایق، واقعیت‌ها، ظلم و ستم‌ها، دردها، بی‌عدالتی‌ها، نابرابری‌ها و به

^{۱۵} ژورنالیست عراقی.

^{۱۶} سایت ویکی‌لکس یک سایت افشاگر در جهان محسوب می‌شود و با گرفتن نام ویکی‌لکس؛ فقط ذهن‌ها به افشگری این سایت متوجه می‌شوند.

ده‌ها مورد که به نحوی در جوامع وجود دارد خواهد داشت، زیان جبران‌ناپذیری را به وظیفه‌ی مقدس ژورنالیستی، به خود و افراد جامعه خواهند رساند.

فصل دوم

ژورنالیست / خبرنگار

این فصل شامل مباحث‌های زیر است:

- مبحث اول: تعریف ژورنالیست
- مبحث دوم: ویژگی‌های شخصیتی ژورنالیست
- مبحث سوم: ویژگی‌های حرفه‌ای ژورنالیست
- مبحث چهارم: مسؤلیت‌های ژورنالیستان در جامعه

مبحث اول

تعریف ژورنالیست^{۱۷}

الف: ژورنالیست به چه کسی گفته می‌شود؟

۱. ژورنالیست شخصی است که آموزش‌های لازم را در رشته‌ی ژورنالیسم و روزنامه‌نگاری دیده است و با داشتن اسناد و مدارک حرفه‌ای ژورنالیسم پا به عرصه‌ی فعالیت‌های ژورنالیستیکی و یا خبرنگاری می‌گذارد. فردی که در دانشکده‌ی طب دوره‌ی لازم را ندیده و مدرک آن را نگرفته باشد، از لحاظ قانونی، صلاحیت تداوی و یا هم اجازه‌ی داشتن معاینه‌خانه را ندارد، به همین قسم فارمیست، حقوقدان، اقتصاددان، انجیر و... باید اسناد و مدارک رشته‌ی خویش را داشته باشند تا بر مبنای قانون انجام وظیفه نمایند.^{۱۸}
۲. ژورنالیست فردی است که باذوق و علاقه پس از گذراندن دوره‌ی آموزش حرفه‌ی ژورنالیسم و با به دست آوردن اسناد و مدارک که بیان‌گر صلاحیت وظایف مسلکی وی را نشان دهد؛ پا به عرصه‌ی کار

^{۱۷} Journalist.

و فعالیت ژورنالیستیکی می‌گذارد و از آن طریق تا اندازه‌ای مصدر خدمت به خود و بیش‌تر به جامعه می‌شود.

۳. ژورنالیست شخصی است که مانند سایر افراد مسلکی چون؛ داکتر، قاضی، استاد و... تعهد مسلکی در قبال حرفه‌اش دارد. ژورنالیستان عموماً در بخش خبررسانی و اطلاع‌دهی در جامعه منحصیث پُل ارتباطی بین مردم و دولت بوده و از طریق رسانه‌ها در جامعه وظایف پُرخطر و درعین حال پُرخطر را بدون جانب‌داری به جناح‌ها به‌پیش می‌برند؛ یعنی دولت‌مردان را از مشکلاتی که در جامعه وجود دارد باخبر می‌سازند و برعکس مردم را از فعالیت‌های مثبت، کمی و کاستی و زد و بندهای که در نظام‌ها صورت می‌گیرد، آگاه می‌سازند.

۴. ژورنالیست را به نام‌های خبرنگار، روزنامه‌نگار، گزارش‌گر، راپورتر، فوتوژورنالیست و ... نیز یاد می‌کنند و باید گفت که بدون فراگیری مسلک ژورنالیسم، پیشبرد کار ژورنالیستیکی در جامعه مشکل و حتی ناممکن است.

۵. ژورنالیست شخصی است که به خاطر آگاه ساختن مردم از موضوعات مختلف که به سرنوشت و کشورشان ارتباط می‌گیرد؛ با قبول خطرات جانی، خانه و کاشانه‌ی خود را ترک گفته جهت جمع‌آوری اخبار و اطلاعات در نا امن‌ترین نقاط کشور، منطقه و حتی در گوشه و کنار جهان رفته و اطلاعات را به خورد مردم می‌دهند و هر ساله در سطح کشور، منطقه و جهان ده‌ها ژورنالیست کشته، زخمی، تهدید به مرگ و یا به زندان انداخته می‌شوند.^{۱۹}

ب: تعریف ژورنالیست

چیزی که بیش‌تر از همه دغدغه آفرین و بحث‌برانگیز است، تعریف از یک‌رشته یا پدیده است؛ به‌خصوص در علوم اجتماعی، روی همین اساس از هر پدیده به ده‌ها تعریف توسط بنیان‌گذاران آن حرفه، متخصصان و قلم‌به‌دستان آن رشته صورت گرفته است.

به همین ارتباط تعریف جامع و مشخص که از ژورنالیست و خبرنگار ارابه و مورد قبول همه متخصصان این عرصه قرار گرفته باشد، وجود ندارد؛ اما بعضی از دانشمندان علوم ارتباط به‌زعم خود از ژورنالیست و خبرنگار تعریف‌های متعددی ارائه نموده‌اند؛ از جمله، تعریف‌های که مورد نظر ما قرار گرفته؛ چنین است:

۱. ژورنالیست یا خبرنگار کسی است که با اتکا به ذوق و استعداد شخصی، پس از گذراندن دوره‌ی آموزشی تخصصی و با توجه به مسؤولیت اجتماعی که این به عهده او می‌گذارد؛ وظیفه‌ی کسب، تهیه، جمع‌آوری و تنظیم «خبرها» و انتقال آن‌ها را از طریق وسایل ارتباط جمعی (مطبوعات، رادیو، تلویزیون، خبرگزاری و اینترنت) را بر عهده دارد.

۲. ژورنالیست کسی است که به حرفه‌ی خبرنگاری مشغول است.^{۲۰}

۳. ژورنالیست پُل ارتباطی میان مسؤولان حکومتی و جامعه دانسته می‌شود.^{۲۱}

۴. ژورنالیست شخصی است که آگاهانه و مسؤولانه از طریق وسایل ارتباط جمعی مصروف جمع‌آوری، تحلیل و بررسی و نشر اطلاعات و سایر مطالب علمی، فرهنگی، سیاسی و ... باشد.

^{۲۰} آموزش روزنامه نگاری، BBC.

^{۲۱} (ایوبی؛ ۱۳۹۳)

۵. خبرنگار، که روزنامه‌نگار نیز گفته می‌شود، برابر آن به زبان فرانسوی، ژورنالیست است. ژورنالیست همان کسی است که در عرصه‌ی ژورنالیزم مصروف کار باشد.

۶. خبرنگار کسی است که خود اطلاعات را گردآوری می‌کند.^{۲۲}

۷. به‌طور خلاصه «ژورنالیست فردی است که پس از فراگیری حرفه‌ی ژورنالیزم قبل از همه تعهد به ارزش‌های قبولی شده‌ی جامعه داشته، وظیفه‌ی پُرخطر اطلاع‌رسانی، اصلاح‌گری، آموزشی و افشاگری را در جامعه، به‌وسیله‌ی رسانه‌ها، بدون ترس و هراس در قبال مردم و وطن به عهده دارد.»

۸. در ماده سوم بند سوم^{۲۳} قانون رسانه‌های همگانی افغانستان آمده است: «ژورنالیست، شخصی حرفه‌ای و مسلکی است که از طریق رسانه‌ها مواد و محتوای نشراتی را تهیه و عرضه می‌نماید.» تعریف، بیش‌تر به خاطر فهم و شناخت خوب‌تر پدیده‌ها است؛ به همین اساس، اگر بخواهیم یک تعریف ساده و درعین‌حال مختصر و قابل‌درک برای علاقه‌مندان رشته ژورنالیزم داشته باشیم؛ می‌توان چنین تعریفی روشنی را ارایه کرد: «ژورنالیست شخصی است که بعد از فراگیری رشته ژورنالیزم، وظیفه خبررسانی را به دوش دارد.»

فرق ژورنالیزم و ژورنالیست

ژورنالیست: یک شخصی است که آموزش‌های مسلکی را در بخش ژورنالیزم فراگرفته است.

ژورنالیزم: همان یک‌رشته و یا مسلک است که افراد علاقه‌مند، آن رشته را فرامی‌گیرند.

^{۲۲} آموزش روزنامه‌نگاری، BBC.

^{۲۳} رجوع کنید به: قانون رسانه‌های همگانی.

گزارشگران، مدیران رسانه، مدیر خبر، گویندگان خبر، عکاسان خبری، گزارشگر ورزشی، گزارشگر اقتصادی، ویراستار خبر و غیره اشخاصی که در پروسه (گردآوری، بازسازی و نشرات) مطالب خبری و غیر خبری در رسانه فعالیت می‌کنند، تعریف ژورنالیست یا خبرنگار به آن‌ها صدق می‌کند.^{۲۴}

از این‌که دامنه فعالیت اطلاع‌رسانی گسترش یافته و نیاز به کارکنان مسلکی و تخصصی در گوشه‌های مختلف پروسه اطلاع‌رسانی می‌باشد، سازمان‌های رسانه‌ای اعم از مطبوعات، تلویزیون، رادیو و خبرگزاری‌ها تلاش می‌کنند تا کارمندان حرفه‌ای (دارای تخصص در یکی از بخش‌های یک سازمان رسانه‌ای) را کنار هم ساخته و فعالیت جمعی پروسه اطلاع‌رسانی را به پایه اکمال برسانند.

اشخاصی که در یک سازمان اطلاعات جمعی فعالیت می‌کنند، طوری که قبلاً نام بردیم شامل اشخاص زیر می‌گردد و فعالیت هرکدام مفهوم یک خبرنگار را ارایه می‌دارند:

- **تهیه‌کنندگان خبر:** کسانی که در داخل سازمان رسانه‌ای برای تهیه و نشر خبرها فعالیت می‌کنند.
- **مجریان سیاسی:** خبرنگارانی اند که میزگرد و گفت‌وگوهای تلویزیونی را اجرا می‌کنند.
- **سردبیر:** کسی که تیمی از گزارشگران را سرپرستی می‌کند.
- **نویسندگان در مطبوعات:** مقاله‌نویسان اند که روی مسایل داغ روز مطلب می‌نویسند و در مطبوعات و روزنامه‌های چاپی به نشر می‌رسانند.

- گزارشگر: گزارشگر کسی است که عملاً در صحنه‌ی رویداد می‌رود، اطلاعات خبری را گردآوری می‌کند؛ بعداً بازسازی، تحلیل، ارزیابی و تهیه‌کرده و از طریق سازمان رسانه‌ای که در آن کار می‌کند، به نشر می‌رساند. تونی هارکوپ در کتاب مفاهیم کاربردی ژورنالیزم می‌نویسد: «تقریباً هرکسی می‌تواند از طریق اینترنت خبری را نسخه‌برداری کند؛ اما گزارشگری واقعی، این‌قدر ساده نیست و به قابلیت‌های بیش‌تری نیاز دارد.»
- خبرنگار حرفه‌ای: خبرنگار حرفه‌ای، شخصی که در استخدام یک رسانه است بامسلک خبرنگاری آشنایی کامل دارد و در زمینه‌ی اطلاع‌رسانی فعالیت می‌کند. خبرنگار حرفه‌ای دارای مهارت، قابلیت و ظرفیت‌های منحصربه‌فرد در حرفه‌ی خود است که او را از دیگر افراد متمایز می‌سازد.
- شهروند خبرنگاران: کسانی که با استفاده از رسانه‌های اجتماعی، مسئولانه و به گونه‌ی نسبتاً حرفه‌ای می‌نویسند.
- خبرنگار آزاد: آزاد نویس کسی است که شامل کدام رسانه نیست؛ اما مقاله می‌نویسد و یا خبررسانی می‌کند و به رسانه‌ها می‌فرستد. یعنی بدون مکلفیت رسانه‌ای و بدون مکلفیت حضور در رسانه، کار می‌کند و از این طریق پول نیز به دست می‌آورد. فرهنگ لغت «رندوم هاوز» آزاد نویس (Free-lance writing) را این‌گونه تعریف می‌کند: «آزاد نویس، فردی که به‌عنوان طراح، مجری، نویسنده و ... کار می‌کند؛ اما از سازمان و یا رسانه‌ای به‌طور منظم حقوق دریافت نمی‌کند.»^{۲۵}

امروزه آزاد نویس به کسانی گفته می‌شود که قلم توانا دارند و می‌نویسند و از آدرس شخصی خویش «از طریق رسانه‌های اجتماعی مثل وبلاگ، فیس‌بوک، تلگرام، تویتر»، از طریق خبرگزاری‌ها «رسانه‌های اینترنتی» و رسانه‌های سنتی مانند روزنامه و مجله به نشر می‌رسانند.

این فرد آزاد نویس کارمند دولت است یا بیکار است؛ دانشجو است یا معلم؛ فعال مدنی است یا فعال سیاسی؛ گاهی یک مطلب خبری می‌نویسد؛ گاهی هم به نقد حکومت و جامعه می‌پردازد و یا هم مطالب علمی برای مجله‌ها و سایت‌های خبری می‌نویسد.

ج: وظایف ژورنالیستان

۱. ژورنالیستان برای افراد جامعه کار و فعالیت می‌کنند: چون حرفه‌ی ژورنالیسم جمع‌آوری اخبار، اطلاعات، آگاهی‌ها و ... تنظیم و ارائه آن‌ها به مخاطبان است.

۲. آواز ستم دیدگان را به گوش دولت‌مردان و جهانیان می‌رسانند: اما صاحبان رسانه چه نقشی را ایفا می‌کنند؟ نظریات متفاوت وجود دارد، تعدادی از دانشمندان این عرصه تأکید بالایی استقلالیت ژورنالیستان و خبرنگاران در خدمت صاحبان و مسئولان رسانه‌هایند و از سوی آنان پول و یا مزد به دست می‌آورند و درعین حال هر رسانه دیدگاهی مشخصی و پالیسی خود را نیز دارد. پس چه باید کرد؟ پرسشی است مشکل و درعین حال بحث‌برانگیز، به خاطر آگاهی بیش‌تر خوانندگان و روشن شدن خوب‌تر بحث موضوع تعهد حرفه‌ای و اخلاق حرفه‌ای مطرح می‌شود.

غالباً افراد حرفه‌ای به تعهد و اخلاق حرفه‌ای خود بیش از آیین‌نامه‌ها و مقررات سازمانی که در آن به کار اشتغال دارد وفا دارند. در بسیاری از موارد

میان درخواست‌های کارفرما و پایبندی آن‌ها به موازین اخلاق حرفه‌ای شان کشمکش‌های شدیدی روی می‌دهد؛ به‌طور مثال: ممکن است به داکتری که در یک شرکت استخراج معدن زغال‌سنگ استخدام شده است. دستور داده شود که بگوید: هیچ خطری سلامت کارگران معدن تحت پوشش این شرکت را تهدید نمی‌کند - درحالی‌که او از نظر حرفه‌ای می‌داند که بدون شک کار در این معدن به سلامتی کارگران لطمه می‌زند؛ بنابراین ممکن است این داکتر و پزشک مجبور باشد بین وفاداری به شرکت و تعهد اخلاقی خود در قبال حرفه‌اش یکی را انتخاب کند. کارول مارین یکی از گویندگان خبر رسانه‌های صوتی - تصویری شیکاگو در همایش روزنامه‌نگاران تعهد در تشریح اخلاقی روزنامه‌نگاری گفت: «به اعتقاد من روزنامه‌نگار کسی است که حاضر است در دفاع از باورهای خویش از شغل خود صرف‌نظر کند.»

۳. ژورنالیستان در برابر مردم متعهد اند: در تحقیقاتی که در یک مرکز پژوهشی در خصوصی مردم و معلومات و کمیته ژورنالیستان متعهد در سال (۱۹۹۹) به عمل آورده است که بیش از هشتاد درصد از مصاحبه‌شوندگان مهم‌ترین وظیفه ژورنالیستان را تعهد آنان در قبال خوانندگان مطبوعات شنوندگان رادیو و بینندگان تلویزیون اعلام کردند.

۴. ژورنالیستان در برابر مردم وفادار اند: در مصاحبه‌های مفصلی که روان‌شناسان با ژورنالیستان به عمل آورده‌اند: هفتاد درصد ژورنالیستان وفاداری به مخاطبان را به مراتب مهم‌تر از تعهد در قبال کارفرمایان تعهد فردی و حتی خانوادگی اعلان کردند.

بدین لحاظ ژورنالیستان باید به خاطر این‌که برای مردم کار و فعالیت می‌کنند توجه زیاد به مردم و تعهد در قبال وظیفه خویش داشته باشد.

مبحث دوم

ویژگی‌های شخصیتی ژورنالیستان

ژورنالیسم شغل ذوقی و هنری است و به انگیزه‌های قوی نیاز دارد. ژورنالیست نماینده‌ی افکار عمومی یک ملت است و هیچ‌گاه نباید این نقش را فراموش کند یا آن را به پای منافع زودگذر هزینه کند، ژورنالیسم تنها شغل و پیشه نیست؛ بلکه رسالت است، آن‌هم رسالتی که ملت بر دوش نمایندگان شایسته‌ی خود می‌گذارد. با در نظر داشت این مقدمه، ویژگی‌های زیادی را می‌توان برای این قشر جامعه برشمرد که باید ژورنالیستان چنین ویژگی‌ها را داشته باشند؛ اما با آن‌هم چند ویژگی مهم شخصیتی ژورنالیستان را به‌طور موجز بیان می‌نمایم:

۱. تقوا: قوی‌ترین عاملی که می‌تواند انسان را از خطاها، لغزش‌ها و انحراف‌ها حفظ و او را به سمت واقع‌بینی هدایت نماید؛ تقوا است. ژورنالیست با توجه به این ویژگی می‌تواند در ارایه خبرها بدون در نظر داشت مسایل شخصی، زبانی، حزبی، نژادی، گروهی و سمتی، رویدادها را به خور مخاطبان قرار دهد؛ در صورتی که درستی و صحت خبر در نظر گرفته نشود، مردم کم‌تر به ژورنالیستان و رسانه‌ها اعتماد می‌کنند.^{۲۶}

در این راستا سفارش آن است که ژورنالیستان، خبرها و رویدادها را با بی‌طرفی و واقع‌بینی ارایه کنند؛ تا زمانی که اطمینان ژورنالیست از ابعاد مختلف صحت خبر حاصل نشد، نباید راجع به یک واقعه چیزی بنویسد. خداوند (ج) در این مورد می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ

^{۲۶} رجوع کنید به: امین، رسول خان (۱۴۰۰). هنر گویندگی در رادیو. کابل: زرگام.

الْعَظِيمِ^{۲۷}». ترجمه آیه: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! اگر خداترس و پرهیزگار شوید، خداوند به شما دیده بصیرت دهد تا قدرت تشخیص حق و باطل را داشته باشید، یعنی خوب را از بد تفکیک کنید.»

به همین ترتیب می‌توان گفت که مخاطب در قلب ژورنالیسم جا دارد و کار روزنامه‌نگاری تنها و تنها برای مخاطبان است و بس.

۲. **اخلاص:** داشتن اخلاص در کار ژورنالیسم، یکی دیگر از ویژگی‌های ژورنالیستان است. اخلاص در عمل رمز موفقیت ژورنالیست است، اگر ژورنالیست در کار خود اخلاص نداشته باشد، نمی‌تواند این رسالت خطیر را درست انجام دهد. نه تنها ژورنالیست، هر شخصی که در هر شغلی است، باید چنین ویژگی را داشته باشد تا مصدر خدمت به خود و به جامعه‌ی خود شود.

۳. **عادل:** ژورنالیست، باید در عرصه‌ی اطلاع‌رسانی قاضی‌گونه عمل نماید. در این راه از هرگونه حُب و بغض، اخبار و اطلاعات را به خور مردم برساند؛ و چنان در این راه مقدس بی‌طرف باشد که حتی اگر نزدیک‌ترین انسان به خودش، به ضد منافع ملی گام بردارد؛ و خیانت نماید، خبر وی را بدون کدام کمی و کاستی انتشار دهد.

۴. **تحمل و استقامت:** کار ژورنالیستان و گزارش‌گران، روشنگری و افشاگری است. افشاگری زورگویی‌ها، نابرابری‌ها، غارت‌گری‌ها، قتل‌های مرموز، اختلاس‌ها، معامله‌های پشت پرده و به ده‌ها همچو موارد را از طریق رسانه‌ها انعکاس می‌دهند. با در نظر داشت این نکته‌ها ژورنالیستان چنان این ویژگی‌ها را در وجود خود بی‌پروا کنند که از هیچ فشار و تهدید نهراسند و تحمل و استقامت داشته باشند.

^{۲۷} قرآن کریم؛ سوره انفعل، آیه ۲۹.

۵. **مهربان:** نرمی تنها صفت سخن نیست؛ بلکه در برخوردها، مصاحبه‌ها و گفت‌وگوها، نیز باید یک ژورنالیست چنین ویژگی را داشته باشد که متأسفانه، در کشور ما کم‌تر به این موضوع توجه شده است و حتی هیجانی بودن، لفاظی، بی‌حرمتی و پُرشتابی در بین تعدادی از ژورنالیستان به یک عَرَف تبدیل شده است.
۶. **جسم و روان سالم:** ژورنالیستان باید بدن و روان سالم داشته باشند در بعضی از شرایط، به خصوص در دوران جنگ، لازم است ژورنالیست ساعت‌ها پیاده‌روی کند و در مواقع بحران باید بر اعصاب خود مسلط باشد تا در تهیه خبر با مشکل خاصی مواجه نشود.
۷. **پُرتلاش:** ژورنالیست رهبر دیگران در حصه‌ی خبررسانی و اطلاع‌دهی است، پس باید خود چنان در این راه تلاش و پشت‌کار داشته باشد که هیچ چیزی مانع کار و فعالیت وی نشود.
۸. **ساده‌زیستی:** ژورنالیست در همه فعالیت‌های خبرنگاری خود، حضرت رسول الله (ص) را الگو قرار دهد، پیامبری که هیچ‌گونه تمایلی به تشریفات و زندگی تجملاتی نداشت. داشتن چنین ویژگی، موفقیت ژورنالیست را در کارش بیش‌تر و محبوبیتش در بین مردم زیادتر می‌سازد.
۹. **حامی محرومان:** ژورنالیست باید بداند که بی‌توجهی به محرومان و روی گرداندن از ایشان، توییخ، خداوند (ج) را به دنبال دارد، از همین رو، ژورنالیست همیشه باید صدای محرومان را به گوش دولت‌مردان و جهانیان برساند، این یکی از ویژگی‌های مهم ژورنالیستان است که خوشبختانه ژورنالیستان افغانستان علی‌رغم همه مشکلات، در طی دو دهه گذشته در این راستا فعالیت یک تعدادشان قابل ستایش است.

۱۰. انتقادپذیر: هیچ انسانی به دور از خطا و اشتباه نیست؛ زیرا نفس سرکش انسان را به بدی امر می‌کند، به همین منظور، ژورنالیست که برای مردم کار می‌کند و همیشه در بین مردم است، انتقاد را ملکه‌ی ذهن خویش قرار دهد و از هیچ انتقاد سالم متنفر نشود؛ چون انسان را انتقاد می‌سازد و انتقاد برای انسان‌های آگاه و بیدار، یک هدیه است.

۱۱. وقت‌شناس: مسلک ژورنالیزم با وقت سروکار دارد، ژورنالیستان و رسانه‌هاست که هر لحظه و دقیقه خبر و اطلاع جمع‌آوری و به خور مردم می‌رسانند، از همین رو، وقت اساس کار ژورنالیستان را شکل می‌دهد، پس ژورنالیستان بانظم خود به دیگران درس بدهد.

۱۲. دقت: بعد از داشتن علاقه‌مندی و سپری نمودن دوره‌ی آموزشی رشته‌ی ژورنالیزم، ویژگی دیگر ژورنالیستان به‌خصوص ژورنالیستان تازه‌کار، «دقت» در کار خبررسانی است. کار ژورنالیزم، شایعه‌پراکنی نه؛ بلکه خبرپراکنی است.

اگر ژورنالیستان، در کار خبرنگاری دقت لازم را انجام ندهند و واقعیت‌ها انعکاس داده نشود؛ مردم از واقعیت دور می‌ماند و ژورنالیست کار خود را درست انجام نداده است. پس توصیه به ژورنالیستان تازه‌کار این است که توجه جدی به واقعیت‌ها داشته باشند و رویدادها همان‌طوری که اتفاق افتاده است، منتشر شود.

مبحث سوم

ویژگی‌های حرفه‌ای ژورنالیستان

ژورنالیستان در کنفرانس‌ها، محافل سیاسی، اجتماعی به‌طور کل در هر محفل وقوع رویدادهای مهم و پُر مخاطره، چشم و گوش رسانه‌ها و نیز چشم و گوش مردم‌اند. از این‌که ژورنالیستان نقش و وظیفه‌ی خیلی بزرگ و عظیم را در جامعه به‌دوش دارند و همیشه در انعکاس حوادث ناگوار و رویدادهای دل‌خراش دردها و رنج‌ها و افتخارات و قهرمانی‌های مردم نقش ایفا می‌کنند و آن را به‌صورت واقعی‌اش بر ملا می‌سازند.

مردم در این راستا نسبت به هر فرد و شخصی دیگر بالای آن‌ها در عرصه اطلاع‌رسانی اطمینان و اعتماد بیش‌تر دارند؛ از این‌رو ژورنالیستان نباید از جاده حق و حقیقت کنار روند قلم و گفتار خود را به چیزهای بی‌ارزش، مانند؛ پول، پُست، مقام، منافع شخصی، زبانی، گروهی، سمتی و... را بر منافع عمومی و میهنی ترجیح ندهند.

هم‌چنان به مذهب‌ها، فرهنگ‌ها، اعتقادات، باورها، ارزش‌ها و هنجارهای قبول‌شده و عُرف و عنعنه‌های پسندیده‌ی مردم آسیب نرسانند؛ و به آن‌ها احترام داشته باشند و در انتخاب سوژه‌های درست، دقیق، جالب و متناسب به نیازهای مخاطبان تلاش نمایند.

با در نظر داشت این مقدمه، ویژگی‌های زیادی را می‌توان برای این قشر جامعه برشمرد که باید ژورنالیستان چنین ویژگی‌ها را داشته باشند؛ اما با آن‌هم چند ویژگی مهم حرفه‌ای ژورنالیستان را به‌طور موجز بیان می‌نمایم:

۱. عشق و علاقه: در گام نخست؛ پیش از ورود به یک مسلک و حرفه، داشتن عشق و علاقه و حرارت به آن مسلک، شرط اساسی و بنیادی موفقیت است، اگر شخصی علاقه‌مندی به بهترین رشته‌ها؛ مانند پزشکی، مهندسی، حقوق و... نداشته باشد، یقیناً که نمی‌تواند آن حرفه

را به وجه احسن به پیش ببرد؛ و مصدر خدمت به خود و هم‌نوعان خویش شود. به همین اساس یکی از ویژگی‌های مهم و اساسی افراد و اشخاصی که مسلک ژورنالیسم را انتخاب می‌کنند، داشتن عشق، علاقه و قریحه به مسلک ژورنالیسم است.

۲. هوش بالا: ژورنالیستان به‌طور معمول با برگزاری آزمون‌های متعدد علمی و حرفه‌ای و از بین افراد باهوش و مستعد انتخاب می‌شوند. این مهم به خاطر آن است که آنان باید از ذکاوت و هوش بالای برخوردار باشند؛ زیرا اصولاً پی بردن به پیچیدگی‌های مسایل سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در صحنه ملی و بین‌المللی تنها از عهده افراد تیزبین برمی‌آید.

۳. قدرت بیان: قدرت بیان عبارت است از توانایی‌ها و استعدادهایی که فرد با به‌کارگیری کلمه‌ها و بیان عبارت‌ها و ادای جمله‌ها از خود نشان می‌دهند تا پیام مورد نظر خویش را در قالب بهترین الفاظ و با معنی‌ترین عبارت‌ها به شنونده و بیننده برساند.^{۲۸}

ژورنالیست باید قدرت بیان و توان مناسبی در بداهه‌گویی داشته باشد؛ زیرا در خیلی از موارد به علت غافل‌گیر شدن، فرصت برای فکر کردن خیلی ناچیز است یا وجود ندارد و ژورنالیست باید بدون هدر رفتن وقت به گزارش خود ادامه دهد؛ مانند حضور در مصاحبه خبری که ژورنالیست قصد دارد از بین مطالب مطروحه مصاحبه‌شونده پرسشی بپرسد.

۴. ارایه‌ی پیام به‌صورت ساده: ارایه‌ی پیام (سمعی، بصری و چاپی) به‌صورت ساده و عام فهم، یکی دیگر از ویژگی‌های خوب ژورنالیستان است. اگر رسانه‌ی شما غیر تخصصی و مخاطبان‌تان مردم عادی یا قشرهای مختلف از افراد جامعه‌اند، یعنی از افراد کم‌سواد تا

^{۲۸} رجوع کنید به: امین، رسول خان (۱۳۹۰-۱۴۰۰). سلسله کتاب‌های فن بیان و سخنوری. کابل: نویس/زرگام.

دانشگاهیان باشند؛ طوری خبر و یا گزارش بنویسید که کم‌سوادترین فرد جامعه نیز قادر به درک مطلب شما باشد.

ژورنالیستان کسانی هستند که برای مردم کار و فعالیت می‌کنند؛ از این رو لیاقت و شایستگی ژورنالیستان و از سوی دیگر محبوبیت رسانه‌ها، به‌ویژه در کشور افغانستان که بیش‌ترین فیصدی مردم را بی‌سوادان تشکیل می‌دهند، استعمال و کاربرد واژه‌های نامأنوس و دور از فهم و درک مردم درست و مناسب نیست؛ بلکه لیاقت و شایستگی ژورنالیست در ارایه‌ی پیام و استعمال واژه‌های ساده، روشن، رسا و قابل فهم و درک برای مخاطبان است. هدف از واژه‌های ساده، رسا و قابل فهم، لغات کوچه‌بازاری نیست؛ بلکه هدف از واژه‌های مطلوب، مناسب، تعمیم‌یافته و جاگرفته در اجتماع است.

خداوند متعال برای توجه مردم به حقایق قرآن، آن را به زبان رسول گرامی‌اش حضرت محمد (ص) ساده نمود: «فَاتِمَا يَسْرُنَاةً بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ»^{۲۹}. ترجمه آیه: «ما قرآن را به زبان تو ای رسول الله (ص) آسان کردیم، شاید که مردم حقایق آن را فهمیده، پند گیرند.»

چنان‌چه در حدیثی به روایت بخاری و مسلم آمده است که سخنان حضرت محمد (ص) همواره مفصل و واضح می‌بود، هرکه آن را می‌شنید به مفهومش پی می‌برد و حتی می‌توانست که کلمه‌هایش را یک‌یک بشمارد.

این ویژگی ارتباط می‌گیرد به تیزهوشی، زیرکی و توانمندی ژورنالیستان؛ متأسفانه در کشور ما افغانستان تعدادی گویا، روشنفکران و دانشمندان، بیش‌ترین توجه‌شان به واژه‌های خارجی به‌خصوص انگلیسی در لابه‌لای زبان فارسی است، طوری که با چنین کارشان اکثریت مردم برداشت درست

از واژه‌های انگلیسی ندارند و از سوی دیگر ضربه جبران‌ناپذیری به فرهنگ و به زبان فارسی شیرین ما می‌زنند.

۵. **چهره و قیافه:** چهره و قیافه‌ی ژورنالیست نیز از جمله مواردی است که در انتقال خبر تلویزیون به بینندگان نقش مؤثری دارد. چگونگی حضور در صحنه، ایستادن، حالت‌های چهره و قیافه و شیوه‌ی اجرای ژورنالیست نیز در انتقال پیام به مخاطب مؤثر است. مثلاً در مراسم عزاداری با درهم کشیدن صورت و در مراسم جشن با چهره‌ی باز گزارش دهد.^{۳۰}

۶. **مناسب بودن تُن صدا:** تُن و لحن صدای ژورنالیست اهمیت زیادی نزد شنوندگان و بینندگان و نقش مؤثری در انتقال پیام دارد. از این رو، دست‌اندرکاران رسانه تلاش می‌کنند برای جذب شنوندگان و بینندگان از ژورنالیستانی استفاده می‌کنند که تُن صدا و لحن جذابی دارند؛ زیرا تُن صدا و لحن ژورنالیست نیز می‌تواند توجه مخاطب را به پیام جلب کند و در انتقال آن مؤثر باشد.

ژورنالیست باید تلاش کنند متناسب با موضوع، از لحن مناسبی استفاده کند؛ به گونه‌ی مثال اگر در مراسم سوگواری است با حزن و اندوه و در مراسم جشن با لحن شاد گزارش دهد.^{۳۱}

۷. **اهل عمل:** ژورنالیست باید پیام حق را به مردم برساند و خود به آن عمل کند و در عمل به آن پشت‌کار داشته باشد؛ زیرا که تخصص و دانش در پیشاپیش عمل و تلاش قرار دارد و عمل بدون علم مفهوم ندارد.

۸. **نوآور:** هم‌چنین ذکر یک ویژگی دیگر ژورنالیستان را در این فصل ضروری می‌دانم، این‌که کلیشه شکنی و نوآوری است، شکستاندن

^{۳۰} رجوع کنید به: امین، رسول خان (۱۳۹۶-۱۴۰۰). سلسله کتاب‌های زبان بدن و ارتباط غیرکلامی. کابل: نویسا.

^{۳۱} رجوع کنید به: امین، رسول خان (۱۳۹۸). پرورش صدا و بیان در سخنوری. کابل: نویسا.

قالب‌ها و کلیشه‌ها و اساساً سخن نو گفتن و مطلب‌های ناب نوشتن و طرح جدید ارایه نمودن، تنوع آوردن در موضوع لیاقت، خلاقیت و درایت فکری ژورنالیستان را هر چه بیش‌تر برجسته می‌سازد.

۹. **خوش سابقه:** سابقه خوب، صفت همه‌ی انبیای الهی بوده است، ژورنالیست باید سابقه خوب داشته باشد تا همه مردم بالای وی در عرصه اطلاع‌رسانی اعتماد نمایند، این ویژگی نه‌تنها صفت یک ژورنالیست باشد، باید تمامی انسان‌ها، به‌خصوص مسلمانان نیز داشته باشند، اگر کسی خود را نامزد پست ریاست جمهوری، پارلمان، وزارت و... می‌نماید، کوشش می‌شود تا مردم از گذشته و سابقه‌ی وی آگاهی پیدا کنند از همین رو، ژورنالیست که برای مردم کار می‌کند، اگر گذشته‌ی خوب نداشته باشد، کم‌تر مردم بالای صداقت و حرف وی اعتماد می‌کنند.

۱۰. **تحصیلات دانشگاهی:** ژورنالیست باید متناسب با حوزه‌ی کاری خود تحصیلات مناسبی داشته باشد. پایه تحصیلی ژورنالیستان، کارشناسی در رشته مرتبط با نوع فعالیت و ترجیحاً تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتورا است. امروز در کشورهای پیشرفته، دانشکده‌هایی در رشته ارتباطات با گرایش‌های متنوع ایجاد شده است که وظیفه تربیت منابع انسانی برای رسانه‌ها در مقاطع تحصیلی دکتورا و کارشناسی ارشد به عهده دارد.

۱۱. **تسلط بر زبان بین‌المللی:** ژورنالیستان به‌طور معمول باید با یک‌زبان بین‌المللی به‌خصوص انگلیسی از لحاظ مکالمه و ترجمه آشنایی کامل داشته باشد که توانایی آنان را در تهیه‌ی خبر دوچندان می‌کند؛ زیرا آنان می‌توانند به‌طور مستقیم و بدون استفاده از مترجم، از منابع خبری بین‌المللی استفاده کنند.

۱۲. **شناخت مسایل ملی و بین‌المللی:** هر ژورنالیست باید از ویژگی‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور متبوع به‌ویژه حوزه‌ی کاری

خود به خوبی آگاه باشد، در غیر این صورت چهره‌ی موفق‌ی نخواهد بود. تنها ژورنالیستانی که آگاهی زیادی از حوزه‌ی کاری خود دارند، نزد شنوندگان و بینندگان محبوب و مشهور می‌شوند.

در عصر ارتباطات مسایل بین‌المللی به هم گره‌خورده روی یک‌دیگر تأثیر می‌گذارند و ژورنالیست نباید از تأثیرگذاری مقوله‌های بیرون مرزها به درون مرزها غافل باشد. مثلاً تحولات نرخ طلا یا ارز در دنیا به هم وابسته است و سیاست‌های ارزی کشورها نمی‌تواند تحت تأثیر این تحولات نباشد.

۱۳. **ایجاد اطمینان:** روابط خوب و دادن اطمینان به مردم یکی دیگر از ویژگی‌های ژورنالیستان است. پرسش پرسیدن، گوش کردن، ایجاد ارتباط و دوستی که برای هر ژورنالیست ضروری است. سؤال نمودن از لابه‌لای ارایه پاسخ‌های مصاحبه‌شونده، سؤال ایجاد کردن و دوباره آن را مطرح نمودن، نکته‌هایی است که باید ژورنالیستان در مصاحبه‌های خود آن را مدنظر داشته باشند.

۱۴. **آشنایی با مهارت‌های ارتباطی:** یکی از مسایل مهم در تهیه خبر و گزارش خبری توجه به مهارت‌های ارتباطی است. برقرار کردن ارتباط با منابع خبری از مسایل مهمی است که ژورنالیستان باید به آن توجه زیادی کنند هرگونه ضعف و سستی در ایجاد ارتباط ممکن است به تهیه خبر و گزارش لطمه وارد کند. از این رو، چگونگی ایجاد ارتباط متناسب با شرایط زمانی و مکانی اهمیت ویژه‌ای دارد. ۳۲

ژورنالیستی که شرایط حوزه‌ی کاری خود را خوب تشخیص می‌دهد، روحیه افراد مؤثر و خبرساز را خوب می‌شناسد؛ انواع شیوه‌های ارتباطی و

نحوه کار کردن با وسایل ارتباطی را می‌داند و در بیان ایده خود توانایی دارد، به راحتی موفق به تهیه خبر می‌شود.

بعضی از ژورنالیستان در ایجاد ارتباط بسیار موفق‌اند و به سهولت می‌توانند در هر ساعتی از شبانه‌روز به افراد خبرساز دسترسی داشته باشند؛ مثلاً شماره تلفون همراه وکلا، وزرا و مسؤولان را در اختیاردارند و از این رهگذر قادر اند با آنان در هر زمان و مکان ارتباط برقرار کنند.

ایجاد ارتباط تنها از طریق آموزش به دست نمی‌آید و جاذبه‌های فردی و خلاقیت‌های شخصی نیز در این باره مؤثر اند از این رو، چگونگی ایجاد ارتباط با منبع مهم‌تر از تهیه خبر است و ضرب‌المثل معروف که می‌گوید: «آن کس که یک ماهی به من دهد یک روز مرا سیر کرده است؛ اگر دو ماهی دهد دو روز مرا سیر کرده است و اگر ماهیگیری را برایم آموزش بدهد، مرا برای همیشه سیر کرده است.» مثال خوبی برای این مهم است.

اگر ژورنالیست در ایجاد ارتباط موفق باشد به راحتی می‌تواند خبر تهیه کند مهارت‌های ارتباطی شرط لازم برای تهیه خبر هستند و بدون علم به آن‌ها، ژورنالیست با مشکل مواجه می‌شود. از این رو، ژورنالیستان باید در این زمینه خلاقیت خود را متبلور کنند آنان باید تلاش کنند، متناسب با سوژه، موضوع خبر و شخصیت‌هایی که در خبر مطرح می‌شوند، به ارتباطات غیرکلامی دایر بر حالت‌های ایستادن چهره، نگاه، خم ابرو، ظاهر و تَن و لحن صدا... به خوبی دقت کنند. ارتباطات غیرکلامی می‌توانند رغبت مصاحبه‌شوندگان را برای همکاری و ارائه اطلاعات افزایش یا کاهش دهد. کلیه افرادی که در زمینه‌ی ایجاد ارتباط میان فردی توانا هستند، روابط عمومی مناسبی دارند. ژورنالیستان باید مهارت‌های ارتباطی را دانسته و آن‌ها را تمرین کنند تا از این رهگذر بتوانند بر اخبار حوزه فعالیت تسلط یابند.

۱۵. آگاهی: ژورنالیست در صورتی می‌تواند مردم را به حق و واقعیت هدایت دهد که خود «آگاه» باشد. اگر ژورنالیست در منطقه‌ای، ولایتی و کشوری کار و فعالیت خبرنگاری می‌کند؛ اما خود از رسم و رواج، برخوردها و در کل از فرهنگ آن‌ها درست آگاهی و معلومات نداشته باشد. بدون شک که مردم را نمی‌تواند آگاهی دهد و به همین قسم ژورنالیست باید در مورد موضوعات مختلف آگاهی و معلومات کافی داشته باشد تا در حصه فعالیت خود دچار مشکل نشود و این یکی دیگر از ویژگی‌های خوب ژورنالیستان موفق است.

۱۶. اطلاعات وسیع: داشتن اطلاعات و معلومات وسیع و پشتوانه غنی علمی در عرصه‌های مختلف، یکی دیگر از ویژگی‌های بنیادی و برجسته‌ی ژورنالیستان است. بسیار اتفاق افتاده که در همایش‌های علمی، کنفرانس‌های مطبوعاتی، مصاحبه باشخصیت‌های سیاسی، اقتصادی، نظامی، فرهنگی، در میزگردها و گفتمان‌ها هم‌چنان در ارایه خبر از محل رویداد؛ در اثر کافی نبودن اطلاعات و معلومات ژورنالیستان نتوانستند، قسمت‌های مهم و نکته‌های اساسی موضوع مورد بحث را مطرح و یا برجسته انعکاس دهند، این نکته ضعف و ناتوانایی ژورنالیستان را نشان می‌دهد.

در نصاب درسی کانون خبرنگاری عملی خورشید، علاوه از مضامین مسلکی؛ ثقافت اسلامی، جهان بینی برای جوانان، مبادی حقوق، مبادی سیاست، مبادی اقتصاد، تاریخ معاصر، جغرافیای سیاسی، روابط بین‌الملل، روان‌شناسی و هم‌چنان فراگیری زبان‌های ملی و انگلیسی گنج‌انیده شده است. ۳۳

این نکته خود بیان‌گر سوق دادن ژورنالیستان را در عرصه‌های مختلف علوم و داشتن اطلاعات وسیع و مسلط بودن آن‌ها را در حرفه‌ی ژورنالیزم نشان می‌دهد. در جوامع اسلامی به‌خصوص در افغانستان که ۹۹ درصد مردم این کشور را مسلمانان تشکیل می‌دهد، تسلط داشتن ژورنالیستان مسلمان بالای مضامین دینی، موفقیت آن‌ها را در رشته‌شان خوبتر و بهتر تجلی می‌سازد.

آموختن حقوق، اقتصاد، تاریخ، جغرافیا سیاسی، روابط بین‌الملل، روان‌شناسی به‌طور تخصصی و اساسی کار دشوار و زمان‌گیر است. هدف از فراگیری مضامین مختلف به‌طور نسبی است؛ نه تخصصی، زیرا که ژورنالیستان با افراد و اشخاصی متعدد که در رشته‌های مختلف صاحب‌نظرند و یا در پست‌های متفاوت کار می‌نمایند، در تماس می‌باشند. بنا اشارات مزبور بی‌جا نخواهد بود که شعری را به ارتباط موضوع ذکر نماییم:

آب دریا را اگر نتوان کشید

هم به‌قدر تشنگی باید چشید

۱۷. ذهن پرسش‌گر: ژورنالیستان ذهن شکاک و پرسش‌گری داشته باشند. ژورنالیستان در ابتدای کار خود این عبارت را آویزه گوش خود می‌کنند: «اگر پدرت می‌گوید دوستت دارم؛ درباره صحت گفته‌ی وی تحقیق کن.» در جوامع که اطلاع‌رسانی نهادینه‌شده، دست‌اندرکاران رسانه‌ها تلاش می‌کنند، برای جذب اعتماد مخاطبان به ارایه اطلاعاتی مبادرت نمایند که نیاز مخاطبان آن‌ها است. به تأسی از میثاق‌های باعتبار و اصول اخلاق ژورنالیستان حرفه‌ای گزارش‌گران در زمان مأموریت اطلاع‌رسانی مکلف‌اند، از وقوع حوادث به تأسی از چهار بلوک ارایه خبر و گزارش، تصویر ارایه کنند:

۱) ارایه اطلاعات سرخ

۲) ارایه اطلاعات سبز

۳) ارایه اطلاعات بنفش

۴) ارایه اطلاعات بنفش

۱) اطلاعات سرخ: اطلاعات سرخ چشم دید شخصی ژورنالیست از رویدادها بوده که اطراف آن را با دید تعمق مورد ارزیابی قرار داده است.

۲) اطلاعات سبز: اطلاعات سبز نقل قول از چشم دید شاهدان عینی بوده که پیش از ژورنالیست از صورت اتفاق رویداد شاهد عینی بوده‌اند.

۳) اطلاعات بنفش: این اطلاعات جزئیات رویداد بوده که با استفاده از نگرش عمیق برخی اطلاعات حاصل می‌شود.

۴) اطلاعات زرد: در این نوع اطلاعات، سابقه یا بگروند حادثه بوده که ژورنالیستان مجرب به خاطر جذابیت گزارش از آن استفاده می‌کنند؛ اما ژورنالیستان در جوامعی که تجربه کاری رسانه‌ها نهادینه نشده معمولاً واقعیت و عینیت یک رویداد را فدای سرعت و شایعه می‌سازند.

به خاطر آن که رسانه‌های آن‌ها موفق به کسب اعتماد شنوندگان و بینندگان شود، رویدادها به صورت شتابزده شکار نموده و پیش از تمرکز پیرامون واقعیت بوده آن را به خور مخاطبان می‌دهند. اکنون بیش‌تر آژانس‌های خبری به عوض سرعت، دقت را اولویت می‌دهند و صحت درستی خبر را قربانی سرعت عمل نمی‌کنند. به خاطر رسیدن به واقعیت و صحت خبر، ژورنالیستان باید به نکته‌های زیر توجه جدی نمایند:

- استفاده از منابع دست‌اول معلومات جمع‌آوری شده
- بازبینی و بازبینی دوباره معلومات
- اعتبار سنجی ادعاها و اتهام‌ها
- بررسی سابقه‌ی رویداد

۱۸. مهارت‌های نگارش خبر: نگارش خبر به مهارت‌های خاص نیاز دارد. این توانایی‌ها به‌صرف جمع‌آوری اطلاعات ایجاد نمی‌شود و هنر

نوشتن نیز بسیار مهم است. ژورنالیست باید توانایی نگارش و به‌کارگیری کلمه‌ها، عبارت‌ها و ترتیب آن‌ها را برای بیان معنای واقعی خبر در بهترین شکل خود داشته باشد.^{۳۴}

۱۹. توانایی استفاده از تجهیزات خبر: وسایل متعددی برای تهیه و ارسال خبر وجود دارد؛ از جمله دوربین، ضبط، انواع میکروفن، سه‌پایه، تلفون همراه، دستگاه‌های ماهواره‌ای ارسال تصویر و صدا، بی‌سیم، کمپیوتر و دیگر تجهیزات که ژورنالیست باید با طرز کار آن‌ها آشنا باشد تا در مواقع مورد نیاز از آن‌ها بهره‌گیرد.

۲۰. سرعت عمل در ارایه‌ی اخبار: دقت و توجه به واقعیت یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین ویژگی‌های ژورنالیستان و کار خبرنگاری است؛ در کنار این صفت، ویژگی دیگر ژورنالیستان سرعت عمل در ارایه اخبار و اطلاعات است.

پیشرفت و توسعه شگفت‌انگیز وسایل ارتباط همگانی (تلویزیون، رادیو، انترنت، مطبوعات و...) نیاز و علاقه‌مندی مردم به دانستن به‌موقع چون؛ انقلاب‌ها، جنگ‌ها، انتخابات، ایثلاف‌ها، ترور شخصیت‌ها، اعلام و یا پایان جنگ‌ها، انفجارها، اختراع‌ها، آزمایش‌های بمب اتمی و هستوی افزایش و کاهش قیمت مواد مورد ضرورت ملت‌ها؛ و سایر مسایل مهم و حیاتی را نزد مخاطب بیش‌تر نموده است. در افغانستان افزایش رسانه‌ها و رقابت میان آن‌ها بر ضرورت سرعت عمل ژورنالیستان و رسانه‌ها در کار خبررسانی افزوده است.

با توجه به پیش‌رفت حیرت‌انگیز فنّاوری، ارایه اخبار و آگاهی‌ها در موارد مختلف از چند ماه و چند روز و چند ساعت و چند دقیقه حتی به چند ثانیه کاهش یافته است؛ و تضمینی وجود ندارد که اگر دست‌اندرکاران

^{۳۴} رجوع کنید به: جزوه‌های درسی کانون خبرنگاری عملی خورشید.

رسانه‌ای در انتشار خبری تعلل و سستی نمایند، رسانه‌ای دیگری همان خبر را از دست می‌دهد.

به همین قسم اگر واقعه و یا رویدادی که به وقوع می‌پیوندد، در اسرع وقت به خورد مردم نرسد؛ ارزش خود را ازدست‌داده و موردتوجه مخاطبان قرار نخواهد گرفت و مخاطبان نیازهای خبری خود را از سایر رسانه‌های خبری به دست می‌آورند؛ ازاین‌رو کم‌ترین تعلل و بی‌توجهی ژورنالیستان و رسانه‌ها در نشر و پخش خبر لطمه‌ای در اعتبار و شهرت رسانه و ژورنالیست وارد نموده و در صورت ادامه چنین روند در درازمدت رسانه علاقه‌مندان و مخاطبان خود را ازدست خواهد داد؛ اما فراموش نباید کرد که در انتشار خبر «سرعت» اهمیت اساسی، «دقت و صحت خبر» اهمیت حیاتی دارد.

بدون در نظر داشت صحت و درستی و ابعاد مختلف خبر، عواقب ناگوار مانند؛ تعقیب عدلی، هم‌چنان موجب سلب اعتماد مخاطبان از ژورنالیست و رسانه مربوط می‌گردد؛ به عبارت دیگر، ژورنالیستان هیچ‌گاه نباید «صحت و درستی» خبر را فدای «سرعت انتشار» آن کنند. اگر قرار باشد از بین درستی و سرعت خبر، یکی را انتخاب کنند، ژورنالیست باید اولویت را به درستی خبر بدهد و صحت خبر را قربانی سرعت ننماید؛ بنابراین؛ ارایه خبرها به سرعت سریع و به موقع، ژورنالیستان چاره‌ای جز آموزش و ممارست در تولید و نگارش خبر ندارد.

خلاصه فصل: بنأباً در نظر داشت، ویژگی‌های حرفه‌ای که برای ژورنالیستان به‌طور مختصر بیان شد؛ اگر به این ویژگی‌ها توجه و دقت صورت گیرد و در عمل آن را مدنظر گیرد، بیش‌تر از پیش در کار خود موفق خواهند شد. ان‌شالله.

مبحث چهارم

مسئولیت‌های ژورنالیستان در جامعه

۱. توازن - انصاف - بی‌طرفی: ژورنالیستان مکلف هستند تا این موارد را مراعت نمایند؛ هرگاه خبری بدون این موارد تهیه گردد، سبب می‌گردد که ژورنالیست از سوی افراد و یا مراجع عدلی مورد بازخواست قرار گیرد که در عدم رعایت توازن به صورت حتمی یک طرف متضرر شده و حق یک جانب توسط ژورنالیست سلب می‌گردد. در عدم انصاف ژورنالیست، ژورنالیست بیش‌تر خبر یک‌جانبه و غیرمسئولانه را بر حق می‌داند که خود سبب اطلاق حق گردیده و فرد شاکی می‌تواند به مراجع عدلی و قضایی شکایت نماید. با پیروی از اصل بی‌طرفی، ژورنالیست دارای تضمین عدم جانب‌داری گردیده و هیچ‌کس نمی‌تواند او را متهم نماید و وجود بی‌طرفی ژورنالیست سبب پذیرش پیامش به مخاطبان گردیده و میزان توجه را بیش‌تر می‌سازد که در غیر آن فرد شاکی می‌تواند از عدم بی‌طرفی کامل ژورنالیست شکایت نموده و ژورنالیست تحت پیگرد قانونی قرار گیرد.

۲. عدم افتراء، توهین و هتک حرمت: در ماده، ۳۳ سی‌وسه قانون رسانه‌های همگانی تصریح گردیده است که هیچ‌کس حق نشر مطلب‌های که بر ضد دین اسلام و سایر مذاهب باشد، را ندارد؛ و هم‌چنان هیچ‌کس حق نشر مطلب‌های افتراء آمیز و یا هتک حرمت به اشخاص را ندارد.^{۲۵}

افتراء عبارت از تهمت بستن به کسی بدون مدارک و دلیل‌های لازم و ادعای بی‌بنیاد را گویند؛ و توهین عبارت از خوار و بی‌احترامی کردن به

۲۵ رجوع کنید به: قانون رسانه‌های همگانی افغانستان.

مردم و فرد را گویند که ژورنالیست حق چنین کاری را ندارد و هتک حرمت نیز پرده دریدن کسی مفتضح کردن کسی و کسی را در برخی موارد رسوا کردن و یا آنچه بی احترامی پنداشته می شود در حق کسی روان داشتن را گویند که باید ژورنالیست حین نگارش از آن جداً بپرهیزد. در هر سه مورد اشخاص حقیقی حکمی حق شکایت را داشته و ژورنالیست متخلف محاکمه می گردد؛ باید ژورنالیستان در این موارد حساس بوده و نباید به نشر اخبار و گزارش های از این دسته اقدام ورزند.

۳. جمع آوری و حفظ اسناد مؤثق: ژورنالیست مکلف است تا در هر موردی که گزارش و خبر تهیه می نماید و می خواهد قضیه ای را روشن نماید و یا می خواهد جنایت و یا اختلاس و غیره را افشا سازد باید نخست اسناد کامل آن را به دست آورده و بر اساس آن اسناد به مصاحبه ها و تهیه گزارش بپردازد، در غیر آن به عنوان مفتری به دادگاه جلب خواهد شد و در صورت داشتن اسناد مؤثق به محکمه جلب گردد، ژورنالیست می تواند براءت بگیرد.

۴. منابع باید مؤثق و از افشای آن تا محکمه خودداری صورت گیرد: توثیق منابع از اساسی ترین کار ژورنالیسم است که خبرنگار ملزم به دست یافتن به آن هاست و نباید بر منابع غیر مؤثق تکیه کرد چه بسا عدم رعایت این اصل ژورنالیست را به دردهای زیادی مواجه خواهد ساخت. هم چنان نباید منابع به زودی افشا گردد؛ زیرا امنیت منابع از اولویت های بیش تر برخوردار بوده و اگر از افشای یک خبر منبع آن متضرر گردد، مسؤولیت آن به دوش ژورنالیست است و امکان دارد آن منبع از ژورنالیست شاکی گردد.

۵. نقل قول به صورت امانت و به اجازه مصاحبه کننده باید نشر شود: اگر نقل قول به صورت امانت و آنچه مصاحبه کننده گفته است، نشر

نگردد؛ امکان دارد که در محتوا تغییر وارد شده وی علیه ژورنالیست شکایت نماید و هم‌چنان نباید بدون استیضاح طرف از کسی نقل قول نمود که در هر دو صورت امکان شکایت وجود دارد و ژورنالیست به مراجع عدلی معرفی خواهد شد.

۶. نباید ژورنالیست از تهیه گزارش سود مستقیم و شخصی ببرد: ژورنالیست در اجرای تهیه گزارش به‌جز از اداری رسانه خود از مرجع دیگر امتیازات مادی دریافت کند؛ زیرا ممکن است گرفتن پول غیر از اداری رسانه سبب اتهام‌ها علیه ژورنالیست گردید و اصول ژورنالیسم زیر پا شود که در آن صورت شاکمی می‌تواند با ارایه اسناد در زمینه ژورنالیست را ملزم نماید. هم‌چنان در موارد استفاده سیاسی نیز این امکان وجود دارد که از رسانه شکایت شده و بی‌طرفی را نقض نمایند؛ زیرا ژورنالیستان در این‌گونه موارد توجه بیش‌تر به خرج دهند و نباید استفاده‌ی شخصی سبب کتمان حقایق گردد.

۷. کسب اعتبار مسلکی: ژورنالیستان باید از اعتبار لازم خبرنگاری به‌عنوان راست‌گوترین افراد جامعه برخوردار باشند اگر این اعتبار وجود نداشته باشد به‌سادگی در هر مورد امکان کذب در آن متصور است، ژورنالیست به مراجع عدلی جلب خواهد شد. کار ژورنالیست مطابق به اصول اساسی ژورنالیسم در پرتو قانون اساسی و قانون رسانه‌ها باشد و آگاهی ژورنالیست از قوانین یادشده امر حتمی به شمار می‌رود.

۸. ژورنالیستان نباید در برابر خواست عامه قرار گیرند: مردم مخاطبان اصلی ژورنالیستان بوده، اگر گیرنده پیام آنان هستند؛ پس نباید ژورنالیستان در برابر خواست عامه قرار گیرند وگرنه در آن صورت

آن‌ها الزاماً به اخبار این‌گونه خبرنگاران گوش فرا نداده ژورنالیستان مخاطبان اصلی‌شان را از دست می‌دهند.

۹. ژورنالیستان باید از منافع عامه حراست نمایند: ژورنالیستان باید از منافع عامه حراست نمایند؛ زیرا خریدار کالای رسانه‌ای مردم است و یک رابطه‌ی تنگاتنگ میان ژورنالیستان و مردم عامه وجود دارد. باید ژورنالیستان نیز مانند عامه شهروندان به منافع اجتماعی وابسته باشند؛ این امر هیچ‌گاه جانب‌داری تلقی نمی‌گردد. در این صورت مردم عامه به طرفداری از ژورنالیستان قرار خواهند گرفت که امکان زندانی شدن و محاکمه غیرعادلانه ژورنالیستان را کاهش می‌دهد.
۱۰. کار مطلق رسانه‌ای: ژورنالیستان باید کار مطلق رسانه‌ای نمایند؛ و در این کار جز موازین قانونی و اصول ژورنالیزم به هیچ‌چیز دیگر نباید توجه داشت؛ زیرا در کار مطلق رسانه‌ای کم‌تر احتمال افتراء ژورنالیستان رفته میزان خطرات از ناحیه سروکار پیدا کردن ژورنالیستان به محاکم کاهش خواهد داد.^{۳۶}

فصل سوم

چرا می خواهید ژورنالیست شوید؟

پیش از این که به شما بگوییم که ژورنالیزم را دوست داشته باشید، ابتدا می‌خواهیم از شما عزیزان بپرسیم که چرا می‌خواهید، ژورنالیست شوید؟ پس بیاید نخست نقش ژورنالیزم در جامعه را مورد بررسی قرار دهیم و بعداً پرسش را پاسخ دهید؛ تاریخ شاهد است که رهبران غیر مسئول توانسته‌اند کشورهای خود را به‌سوی جنگ بکشانند؛ زیرا رسانه‌های آزاد و مستقل ایشان را زیر سؤال نگرفته‌اند. اکنون در افغانستان ژورنالیست از مسؤلیت خاصی برخوردار است که در تاریخ این کشور بی‌نظیر است در دو دهه‌ی گذشته ژورنالیستان در افغانستان برای نخستین بار این فرصت را داشتند که درباره‌ی تمام موضوعاتی که در کشور می‌گذشت گزارش تهیه نمایند. فرصت فعالیت برای ژورنالیستان در افغانستان هم‌چنان مسؤلیت بزرگ را به عهده آن‌ها می‌گذارد. اکنون بازهم افغانستان در حال انتقال و تغییر به‌سوی یک حکومت جدید است.

در تمام کشورها زمانی که رییس جمهوری و اعضای شورای ملی انتخاب می‌شوند و حاکمیت قانون برپا می‌گردد، ژورنالیستان نقش خیلی براننده را دارند که باید آن را بازی نمایند. آن‌ها مکلف‌اند تا مردم را از تحولاتی که رونما می‌گردد و از آن‌چه رهبران کشور انجام می‌دهند و یا می‌توانند انجام دهند، آگاه سازند. در این صورت رأی‌دهندگان می‌توانند با داشتن معلومات در رابطه رهبران

خود به سادگی به شخص صادق و دل خواه خود رأی دهند. ژورنالیستان نه تنها قبل از انتخابات؛ بلکه بعد از آن نیز باید نیازمندی های شهروندان را آشکار سازند تا حکومت بتواند آن را بر آورده سازد. جهت ایفای این وظیفه ژورنالیست باید اعتماد مردم را کسب نموده و دولت را به چشم احترام بنگرد. سایر فعالیت های که ما انجام می دهیم و گزارش های را که به نشر می رسانیم متکی بر ضوابط اخلاقی و معیارهای مسلکی ژورنالیسم است.^{۳۷}

نخست خود را بشناسید این کتاب برای کسانی است که ژورنالیست هستند یا هم به آن مسلک علاقه مندی دارند در جریان ورکشاپ^{۳۸} های که توسط (سی آی جی^{۳۹}) در کشورهای مختلف راه اندازی گردیده بود علت ژورنالیست شدن از صدها مشترک سؤال شده که البته پاسخ همه آن ها از هم متفاوت بوده است؛ ولی بعضاً علت ژورنالیست شدن بارها طی این ورکشاپ ها مکرراً به گوش می رسید؛ که قرار زیر است:^{۴۰}

۱. نظارت به قدرت: در جوامع آزاد مردم خواستار معلومات در مورد عملکردهای رهبران سیاسی شان می باشند و درباره خیرهای دیگر؛ چون آیا پالیسی دولت کدام تحول در زندگی مردم عام خواهد داشت؟ آیا آن یا این رهبر صادق و عادل است؟ چرا آن جاده طوری که پلان شده بود اعمار نگریدید؟ کدام زدوبندهای سیاسی در عقب پرده جریان دارد؟ بالاخره به اساس همین معلومات است که مردم عین انتخابات می توانند بهتر تصمیم بگیرند و به کدام حزب یا رهبر رأی دهند. ژورنالیسم قدرت

^{۳۷} سمندر؛ ۲۰۰۶، صفحات ۴-۵.

^{۳۸} کارگاه: Workshop

^{۳۹} مرکز ژورنالیسم بین المللی. CIJ

^{۴۰} زمانی که در کانون خبرنگاری عملی خورشید از دانشجویان می پرسیم که چرا ژورنالیست می شوید؟ اکثرشان این پاسخ ها را تحویل مان می دهند. -م.

- آن را دارد که حتی قبل از انتخابات نیز رهبران شناخته شده را که نمی توانند مطابق معیارهای تعیین شده عمل نمایند رسوا سازد.
۲. آگاه ساختن افغان ها از مشکلات افغانستان: ملت باخبر تهداب جامعه مدنی را به اساس حاکمیت قانون و دولت منتخب تشکیل می دهد؛ ژورنالیسم در مورد موضوعات که برای مردم مهم است می تواند باعث ایجاد فشار عامه بر دولت شود تا تغییر و تحول را ایجاد نماید.
۳. دانستن در مورد جهان: اکثر افراد ژورنالیسم را به خاطر انتخاب می نمایند که علاقه مند فهمیدن یا دانستن درباره جهان اند. من حیث ژورنالیست شما با محیط بین المللی آشنا می شوید حتی اگر شما با یک رسانه محلی کار کنید، باید بدانید که کشورتان با همسایگان و با جامعه جهانی چگونه روابط دارند.
۴. رساندن مشکلات افغان ها به گوش جهانیان: این یک دلیل ممکن برای انتخاب مسلک ژورنالیسم است؛ اما به خاطر پیاده کردن این مسلک شما باید در مؤسسه بین المللی خبری ایفای وظیفه بنمایید. شما باید از آن چه که در غرب آن را کمبود دلسوزی می نامند نیز آگاه باشید؛ مردم در اروپا و امریکا به اندازه زیاد در مورد فقر و جنگ از نقاط مختلف جهان می شنوند و می بینند که بیش تر نمی توانند آن را تحمل نمایند و بالاخره این گزارش ها تأثیر خود را از دست می دهند.
- اگر می خواهید به جهانیان در مورد افغانستان بگویید صرف در مورد مشکلات صحبت نکنید؛ بلکه در مورد موضوعات دیگری که می توانید خوانندگان را بین المللی را سرگرم نمایید نیز آگاهی بدهید.
۵. دانستن در مورد وقایع جاری در افغانستان: اکثر ژورنالیستان این مسلک را صرف به خاطر این انتخاب می نمایند که آن ها کنجکاوند که می خواهند جهان ما حول خود را بشناسند. این از جمله بهترین

دلایلی برای ژورنالیست شدن است؛ چون انتخاب ژورنالیزم به خاطر این هدف برای تان همیشه دل چسب خواهد بود و کارهای تان را به نحو بهتر انجام خواهید داد.

۶. نفوذ: ژورنالیست‌ها در اکثر کشورها از نفوذ زیادی برخوردار می‌باشند. یقیناً این یکی از دلایل برای ژورنالیست شدن است؛ اما مشکل این است که اگر شما تحت تأثیر نفوذ یا قدرت بیایید، هدف بی‌طرفی خود را از دست خواهید داد.

۷. شهرت: بعضی ژورنالیستان می‌خواهند شهرت کسب نمایند. این هدف را می‌توان از طریق ژورنالیزم به دست آورد و امکان دارد همین هدف شمارا تحریک نماید تا بهترین ژورنالیست شوید. اگر شما فقط غرض شهرت ژورنالیزم را انتخاب می‌نمایید، شما آن قدر قوی نخواهید بود که از اهداف مسلک ژورنالیزم دفاع کنید.

۸. پول: با آن که مسلک ژورنالیزم دارای حق الزحمه است؛ اما چندان زیاد حق الزحمه ندارد. اگر می‌خواهید پول دار شوید یا به پول ضرورت دارید بهتر است در تلاش وظیفه‌ای دیگر شوید. به طور مثال چرا به جای این کار تجارت نمی‌کنید؟ اما زمانی که شما مسلک ژورنالیزم را انتخاب می‌نمایید. احتیاجات زندگی تان را باید بفهمید؛ زیرا اگر نفهمید باحالتی روبه‌رو خواهید شد که به خاطر امرار معیشت به پذیرفتن پول ناپاک و تحایف تن درخواهید داد.

۹. ماجراجویی: اکثر مردم ژورنالیزم را به خاطر انتخاب می‌کنند که ماجراجویند. آن‌ها می‌خواهند صبح وقت از خواب بیدار شوند و متیقن نباشند که همان روز چه خواهند کرد و احساس داشته باشند که همیشه باید با چیزی تازه و جدید روبه‌رو شوند.

مثل دلیل ژورنالیست شدن برای کنجکاوی و دانستن در مورد جهان، این نیز یکی از دلایلی خوب برای ژورنالیست شدن است؛ زیرا این کار ماهیت این مسلک می باشد؛ و یک ژورنالیست باید خوشی ذاتی را از این رو دریابد؛ اما مانند سایر وظایف در این مسلک توجه جدی و مداوم به جزئیات حتمی و حیاتی است. این شاید وقت زیادی را در برگیرد تا یک گزارش طبق معیارهای بین المللی تهیه گردد. پایداری و کار فیزیکی به خاطر پیگیری موضوعاتی که در آن ژورنالیست موفق بدر نیاید به این معنی است که مسلک ژورنالیزم همیشه هیجان آور نیست.

۱۰. علاقه مندی به نویسندگی: اکثریت ژورنالیستان به نویسندگی علاقه

دارند؛ اما شما باید بدانید که ژورنالیزم و نویسندگی از هم متفاوت اند. نوشتن وسیله ای خیلی مهم در مسلک ژورنالیزم است؛ اما از جمله چندین وسیله یک وسیله است. در پهلوی این که نوشتن مهارت ارایه اطلاعات است. شما نیز باید بدانید که چگونه می توان از صحبت با افراد اطلاعات را به دست آورد؛ و با مردم ارتباطات را تأمین نمود و چگونه می توان این اطلاعات به دست آورده را ارزیابی کرد. شما باید بدانید که چه شخص مورد اعتماد و چه شخصی نیست. چطور می توان دو خبر متضاد عین واقعه باهم یک سان یا متضاد همدیگرند.

اگر شما بیش از حد به نویسندگی علاقه مند باشید شاید این علاقه مندی مانع کار خبرنگاری تان شود. از سوی دیگر، نوشتن خبر بسیار مشخص است؛ و با سایر انواع نویسندگی تفاوت دارد؛ که در کتاب خبرنویسی ۴۱ مورد بحث قرار گرفته است. هرگاه شما صرف به نویسندگی علاقه مند باشید. نباید ژورنالیزم را انتخاب نمایید.

^{۴۱} رجوع کنید به: جزوه خبر نویسی کانون خبرنگاری عملی خورشید.

تمرین

هدف این تمرین این است که شما را وا دارد تا انگیزه‌های خود را برای ژورنالیست شدن مورد غور قرار دهید و در زیر چهار دلیل برای ژورنالیست شدن‌تان را بنویسید:

..... ۱.

..... ۲.

..... ۳.

..... ۴.

فصل چهارم

به دنیای ژورنالیزم خوش آمدید!

این فصل شامل مباحث‌های زیر است:

مبحث اول: ژورنالیزم را دوست داشته باشید!

مبحث دوم: اصول اولیه‌ی حرفه‌ی ژورنالیزم

مبحث اول

ژورنالیزم را دوست داشته باشید!

برای ژورنالیست شدن، ویژگی‌های اولیه‌ای لازم است؛ ابتدا باید کلاه‌مان را پیش خود گذاشته و از خودمان بپرسیم: «آیا ما تمام یا بخشی از این ویژگی‌ها را داریم؟» مثلاً اگر من بخواهم آهنگر شوم، باید ابتدا توانایی‌های فیزیکی خودم را بررسی کنم؛ کسی که از کمردرد مزمن رنج می‌برد و هم‌زمان به میگرن^{۴۲} هم مبتلاست، به درد آهنگری نمی‌خورد و تکلیفش از همان ابتدا مشخص است؛ البته، باید توجه داشت وقتی ما از حرفه‌ی ژورنالیزم سخن می‌گوییم، روی صحبت‌مان با شخصی است که می‌خواهد همه‌ی وقت خود را، صرف این‌کار کند، زندگی‌اش را از این راه بگذراند، پله‌های ترقی را یک‌به‌یک طی کند و به‌ویژه قبل از آن‌که در کسوت دبیر و سردبیر قرار گیرد دوره‌ی خبرنگاری را طی کرده باشد؛ چراکه اگر شما قدم، به قدم پیش نروید در پایان تصویر و شاکله‌ی موزون یک ژورنالیست حرفه‌ای را نخواهید داشت.

^{۴۲} میگرن: سردردی که با تهوع، استفراغ و اختلال‌های عصبی همراه است.

ژورنالیزم قدم به قدم دقیقاً فرآیند شکل‌گیری یک جنین^{۴۳} را دارد، وقتی نطفه‌ای بسته شد، به مرور و در هفته‌های اول مغز و سپس قلب شکل می‌گیرد، به مرور برجستگی‌های صورت نمایان می‌شود، بعد سروکله‌ی شبکه‌های خونی آشکار می‌شود و ... دقت کنید همه چیز طبق برنامه یکی بعد از دیگری کامل می‌شود؛ این فرآیند در تکامل ژورنالیست نیز باید به همین ترتیب باشد.

ولی از همه مهم‌تر این است که شما حرفه‌ی ژورنالیزم را دوست داشته باشید و برای خود بپسندید. سپس برخی صلاحیت‌های جسمی و روحی را در خود بسنجید:

- آیا شما از سلامت جسم و روح برای این کار برخوردارید؟
- آیا قلبی برای خوب تپیدن، پایی برای خوب دویدن، دستی برای خوب نوشتن و چشمی برای خوب دیدن دارید؟
- آیا ناراحتی اعصاب دارید؟ امیدوارم این را نداشته باشید، چراکه این حرفه از درون و بیرون استرس‌زاست؛ علاوه بر این برخی خصلت‌های دیگر مانند صبوری، داشتن روحیه‌ی کنجکاوانه، شجاعت و البته سماجت و پیگیر بودن برای ورود به این حرفه لازم است. لطفاً میزان هر یک را در فرایند زندگی روزمره‌ی خود سبک و سنگین کنید.
- آیا در مقابل ناملايمات صبور هستید؟
- آیا زیاد پرسش می‌پرسید؟
- آیا در یک جمع خانوادگی در بحث و سخن فعال هستید یا ساکت و گوشه‌گیر؟

۴۳ جنین: موجودی که هنوز در رحم مادر به رشد خود ادامه می‌دهد.

- آیا اگر چیزی را بخواهید برای به دست آوردنش می‌جنگید یا به‌سرعت میدان را خالی می‌کنید؟
 - اکنون که شروع به امتحان کردن کرده‌اید اجازه بدهید چند پرسش دیگر هم مطرح کنم:
 - آیا اطلاعات عمومی خوبی دارید؟ دانشجویان زیادی می‌شناسم که نمی‌دانند افغانستان چند استان^{۴۴} (ولایت) دارد، بسیاری نمی‌دانند پایتخت پاکستان کجاست؟
 - تعریف درست و دقیقی از «تورم» ندارند؟!
 - روابط عمومی شما چگونه است؟
 - می‌توانید با دیگران خوب ارتباط برقرار کنید؟
 - آیا مردم را دوست دارید؟
 - در موتر، در بازار، در خیابان، در پارک؛ آیا از دیدن مردم مشعوف می‌شوید؟
 - آیا انسان دقیقی هستید یا نه؟
 - آیا سرحال و سرزنده هستید یا عبوس و گوشه‌گیر؟
 - آیا انسان خلاق هستید؟
- آیا شما این مشخصه‌ها را دارید؟ لطفاً نترسید و پا پس نکشید، این‌ها ایده آل‌ها هستند؛ منظور این است که با پاسخ به این پرسش‌ها شما بتوانید درصد میزان موفقیت خود را در آینده‌ی شغلی که می‌خواهید انتخابش کنید تا حدودی بسنجید؛ و البته لازم هم نیست که همه این‌ها، طوفان وجودتان باشد؛ اما لازم است نسیم ملایمی از هر یک از این خصلت‌ها در وجودتان

^{۴۴} استان: بخشی از کشور که شامل چندین شهرستان می‌شود.

فرصت وزیدن داشته باشد؛ اگر چنین باشد، محیط رسانه و ماهیت این حرفه به‌مرور جریان این نسیم را تقویت خواهد کرد.

ژورنالیزم اگر محیط مناسب خود را در درون و بیرون پیدا کند، شغل پُرغوغایی است؛ محیطی را در نظر بگیرید که گروهی جوان و پُرانرژی در کنار موسفیدان باتجربه نزدیک به هم نشسته‌اند و با خودکار یا دکمه‌های کیبورد خود مطالبی را می‌نویسند یا تایپ می‌کنند، درباره‌ی وقایع روز باهم مشورت و گفت‌وگو می‌کنند، در میان وب‌سایت‌ها و روزنامه‌ها تازه‌ترین خبرها را پیگیری می‌کنند؛ به‌سرعت می‌روند چون اتفاقی افتاده است، به‌سرعت می‌آیند؛ چون باید گزارشی را منتشر کنند؛ خنده و شوخی، جدیت و کار و البته تُندی‌ها و فریادهای گاه‌وبیگاه مسؤولان بخش‌های مختلف رسانه که آن‌هم جزوی از هیجانات رسانه است؛ این است، آنی که باید باشد. هر جوان شاداب و سرزنده‌ای آرزوی کار در چنین محیطی و رسیدن به چنین شغلی را دارد؟ این‌یک تصویر ایده آل و نسبتاً دراماتیک از محیط شغلی بود که ژورنالیزم می‌خوانیمش؛ چنین محیطی الزامات کاری مشخصی دارد؛ که در فصل‌های بعدی کتاب مفصل به این موضوعات پرداختیم.

مبحث دوم

اصول اولیه‌ی حرفه‌ی ژورنالیزم

ابتدا اجازه بدهید ببینیم اگر فرصت ورود به رسانه را یافتیم کارمان چیست؟ کار اصلی ما در وهله‌ی اول اطلاع‌رسانی و آگاهی بخشی به جامعه و شهروندان است. این یک اصل است که هیچ جامعه‌ای خوشبخت نمی‌شود؛ مگر آن که شهروندان آن آگاه باشند؛ کار ژورنالیست آن است که آنان را آگاه کند؛ به همین سادگی؛ اما این تعریف ساده در درون خود الزامات و ملاحظات پیچیده‌ای دارد. شما برای رسیدن به این حرفه باید آموزش ببینید؛ همان‌طور که یک نفر در ارتباط با حرفه‌ی پزشکی یا حقوق یا اقتصاد آموزش می‌بیند.

ژورنالیست با قبول مسؤلیت، در عمل وکالت مردم را می‌پذیرد؛ در یک جامعه فعال و پویا شهروندان باید هر یک مسؤلیتی برای خود تعریف کنند، چرا که زندگی یک حرکت جمعی است؛ آن‌ها بعد از آن که در انتخابات، افرادی را برای اداره‌ی امور انتخاب کردند، مشغول فعالیت‌های روزمره‌ی خود می‌شوند آن‌ها اطمینان دارند که ژورنالیستان حافظ منافع‌شان خواهند بود و نتایج عملکرد سیاست‌مداران و مسؤولان را به آن‌ها گزارش خواهند کرد؛ بنابراین، از جمله وظایف مهم ژورنالیستان ایجاد ارتباط منطقی بین مردم و مسؤولان است. شهروندان مطمئن هستند زمانی که سرگرم کار، زندگی و یا خواب هستند، ژورنالیستان به نگرهبانی و پاسداری از کیان جامعه مشغول‌اند. علاوه بر این، آن‌ها انتظار دارند که ژورنالیستان در گرفتن تصمیم‌های مربوط به زندگی‌شان کمک‌کارشان باشند، زمانی که با ارایه اخبار و گزارش‌ها و کنار هم قرار دادن اطلاعات و تحلیل و تفسیر چشم‌انداز آینده را در بخش‌های مختلف روشنی می‌بخشند.

آن‌ها به حق انتظار دارند تا ژورنالیستان با پرتوافکنی هوشمندانه، محل‌های تاریک، متروک و مشکوک محیط زندگی را روشن سازند. ناقل دانش عمومی باشند، به پیش‌رفت جامعه کمک کنند، وفاق اجتماعی را ترویج کنند و جامعه را با رویکرد درستی که در مسیر تولید انتخاب می‌کنند، از سستی و کرحتی برهانند؛ با این توصیف اکنون بهتر می‌توانیم دریابیم چرا برخی ویژگی‌ها، لازمه‌ی وجود اشخاص است که میل به حرفه‌ی ژورنالیزم دارند.^{۴۵}

۱. اصل صداقت: نخستین اصل در کار ژورنالیزم صداقت است، صداقت و راست‌گویی از بزرگ‌ترین فضایل اخلاقی است که در تعالیم و آموزه‌های دینی و اجتماعی در تمامی جوامع جایگاه ویژه‌ای دارد. کار ژورنالیزم با قلم آغاز می‌شود و با قلم تمام می‌شود؛ «ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ»^{۴۶}، خداوند (ج) در قرآن مجید به قلم و آنچه با آن نوشته می‌شود، سوگند یاد کرده است.

این‌یک اصل پذیرفته‌شده در تمامی جوامع بشری است که «مهم‌ترین هدف ما در کار ژورنالیزم بازگو کردن حقیقت به مردم است»، ژورنالیستی که صادق نباشد چگونه می‌تواند ناقل حقیقت باشد؟ بدیهی است حقیقت نوعی احساس امنیت در انسان ایجاد می‌کند، امنیتی که از آگاهی سرچشمه می‌گیرد؛ بنابراین، مهم است قبل از ورود به این حرفه‌ی فاخر، لحظه‌ای با خودمان ببیندیشیم، آیا صرفاً برای کسب معاش، شهرت یا بازی‌گوشی‌های جوانی وارد این حرفه می‌شویم یا هدف والاتری را دنبال می‌کنیم؟ صادق بودن با خود و مردمی که قرار است برای‌شان کارکنیم، این الزام را در پی

^{۴۵} توکلی؛ ۱۳۹۵، صفحات ۱۸-۲۲.

^{۴۶} قرآن کریم؛ سوره قلم، آیه ۱.

خواهد داشت که «ژورنالیزم انسانی^{۴۷}» را پیشه کنیم؛ این نوع ژورنالیزم به ما کمک می‌کند تا غرض‌ورزی، برداشت‌های قالبی، دروغ‌پردازی، سهل‌انگاری و بی‌تفاوتی را از چرخه‌ی کارمان دور کنیم و با ژورنالیزم، خود و جامعه را ارتقاء دهیم. صداقت جایگاه خاصی در بین مردم دارد؛ زیرا همه، صداقت و راستی را دوست دارند به همین منظور یک ژورنالیست، در راستی و صداقت، حضرت محمد (ص) را الگو و سرمشق زندگی خویش قرارداد و هیچ‌گاه از جاده‌ی حق و عدالت دور نشود.

۲. اصل شجاعت: شجاعت را از دو منظر می‌توان تعریف کرد، شجاعتی که از ناحیه‌ی صداقت، راست‌گویی، دل‌سوز بودن، حقیقت‌جویی، به‌کارگیری مسؤلیت اجتماعی و شرافت حرفه‌ای ژورنالیزم سرچشمه می‌گیرد و بر نقش دیده‌بان بودن ژورنالیزم تأکید دارد، این نقش‌ها اغلب در کشورهای جهان سوم و یا در حال توسعه از سوی دولت‌ها تهدید می‌شوند و در کشورهای توسعه‌یافته رفتار کارتل^{۴۸}، شرکت‌های چندملیتی یا سازمان‌هایی است که خود، در حال کنترل دولت‌ها اند، از زاویه‌ی دیگر و کلی‌تر ما با خصلتی روبه‌رو هستیم که تبعات هرگونه پیش‌آمدی را توجیه‌پذیر می‌کند.

اکنون همین امشب که در حال نوشتن این بحث کتاب هستم، از زخمی شدن یک ژورنالیست یکی از تلویزیون‌های خصوصی در کابل خبر شدم. این ژورنالیست هنگام بیرون شدن از تلویزیون از سوی افراد مسلح به‌شدت لت‌وکوب و زخمی شده است.

^{۴۷} ژورنالیزمی که به وسیله آن خود و جامعه خود را ارتقا دهیم.

^{۴۸} کارتل: اتحادیه‌ای مرکب از چند شرکت یا مؤسسه اقتصادی برای در دست گرفتن بازار و نرخ‌ها.

در این جا نیاز است یادی از ژورنالیستان افغانستان هم داشته باشیم که در سال ۱۳۹۹ ترور و به شهادت رسیدند؛ این بخشی از کار ژورنالیزم است؛ هر ساله گزارش‌ها در سراسر جهان حاکی از تلفات گزارشگران و ژورنالیستانی است که خود را در معرض خطر قرار می‌دهند؛ در سال ۲۰۱۴ میزان تلفات ژورنالیستان بنا به آمار رسمی کمیته‌ی بین‌المللی حمایت از خبرنگاران ۶۰ نفر بوده است در حالی که آمار غیررسمی این رقم را ۷۰ نفر ذکر می‌کند.

هر ساله بنا به گزارش‌ها تعدادی از ژورنالیستان در سراسر جهان، به وسیله‌ی گروه‌های تروریستی کشته، زخمی و به گروگان گرفته می‌شوند، در افغانستان برخی که افشاگری باندهای فساد را می‌کنند، کشته می‌شوند؛ و در آمریکای لاتین برخی به واسطه‌ی آن که پای‌شان را در کفش کارت‌های مواد مخدر و باندهای تبهکار می‌کنند، ترور می‌شوند؛ در بسیاری از کشورها ژورنالیستان به واسطه‌ی نوشته‌ها و گزارش‌های خود به زندان می‌افتند. این بخشی از شغل ماست؛ شاید لازم باشد در همه حال شجاع باشیم، لازم نیست حتماً جبهه‌ی جنگ باشد، آیا شجاعت پرسیدن یک پرسش جسورانه از یک مقام مسؤول راداریم؟ آیا در مقابل تهدیدها استوار می‌ایستیم، یا به سرعت عقب‌گرد می‌کنیم؟ آیا می‌توانیم برای تهیه‌ی یک گزارش به محلی ورود کنیم که پُر ابهام و مرموز است؟

خلاصه: قوای هر کشور اجرایی، تقنینی و قضایی هستند که رسانه‌ها نیز رُکن چهارم قدرت شمرده می‌شوند. در نظام‌های متکی بر آرای مردم، ژورنالیستان چشم و گوش مردم هستند. از این رو آنان باید شجاع و جسور باشند؛ و در مواقع حساس و بحرانی باید بتوانند از منافع ملی دفاع کنند. هیچ خبرنگار آزاده‌ای افتخار نمایندگی افکار عامه جامعه خود را با هیچ‌گونه امتیاز مادی و حصارهای تنگ شخصی عوض نمی‌کند. اصولاً خبرنگار

دیده‌بان مرزهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ملت است. او هرگاه ببیند که در گوشه‌ای از گستره‌ی ملی یا گستره‌ی بین‌المللی به منافع ملت‌ها آسیب می‌رسد، مسؤولیت دارد که به افکار عمومی گوش‌زد کند و این به شجاعت و صراحت لهجه نیاز دارد.

ژورنالیستان نباید دچار خودسانسوری شوند؛ زیرا موجب می‌شود که بر اساس وهم و گمان از طرح بعضی مطلب‌های مهم پرهیز کنند. عده‌ای از ژورنالیستان به ژورنالیزم به‌عنوان پیشه و شغل می‌نگرند و رسالتی برای خود قایل نیستند و تمام تلاش خود را برای گذران امور شخصی به کار می‌گیرند و در صورت لزوم منافع ملی را هزینه منافع شخصی می‌کنند. این قبیل افراد نه‌تنها هیچ‌گاه جامعه را راضی نمی‌کنند؛ بلکه در ضمیر خود نیز هیچ‌گاه احساس رضایت نمی‌کنند.

البته ژورنالیستان شجاع و جسور، شغل پُردردسری دارند و معمولاً در بعضی از کشورها مصونیت‌هایی را برای خبرنگاران در نظر می‌گیرند تا گرفتار مشکلات ناخواسته نشوند و از نظر مالی نیز آن‌ها را به‌خوبی تأمین می‌کنند تا فریفته نهادهای قدرت نشوند.^{۴۹}

۳. اصل ایمان به هدف: ژورنالیستان چنان ایمان به هدف داشته باشند که از هیچ فرازوفروود چشم‌پوشند و به‌ویژه ژورنالیستان مسلمان در این راه حضرت محمد (ص) و یاران وی را سرمشق هدف خویش قرار دهند؛ طوری که در جنگ مؤته - زید بن حارثه باشهامت و دلاوری جنگید تا نیزه دشمنان تن او را پاره‌پاره کرد و شهید شد. پس از او جعفر بن ابی‌طالب که در آن هنگام سی‌وسه سال داشت پرچم را گرفت و به جنگ پرداخت، دشمن اسب او را در میان گرفت؛ از

اسب پایین جست و شمشیر خود را بر سرها فرود می‌آورد پرچم به دست راست جعفر بود، همین‌که دست راست او قطع شد؛ پرچم را به دست چپ گرفت، دست چپش را نیز قطع کردند، پرچم را با دو بازوی خود نگهداشت تا شهید شد؛ می‌گویند یکی از رومیان ضربتی زد و او را شهید کرد.

وقتی حضرت جعفر شهید شد ابن رواحه پرچم را گرفت و در حالتی که بر اسب خود سوار بود پرچم را پیش برد؛ ولی در آن لحظه تردید در دل او راه یافت، پس از آن به خود دل داده شمشیر کشید و پیش رفت و جنگ کرد تا شهید شد. این سه تن در یک جنگ در راه خدا و هدف مقدسی که داشتند به شهادت رسیدند.

حضرت پیغمبر (ص) وقتی از سرنوشت آن‌ها خبر یافت برای زید و جعفر بیش‌تر غمگین شد و فرمودند: در خواب آن‌ها را دیدم که در بهشت بر تخت‌های طلا بودند و تخت عبدالله بن رواحه کج بود، پرسیدم چرا چنین است؟... گفتند: آن دو تن باشهامت و دلیری به طرف دشمن رفتند؛ ولی عبدالله بن رواحه اول تردید یافت و سپس رفت.^{۵۰}

این یک درس عبرت و یک نصیحت سودمند به کسانی است که هدف مقدس خویش را دنبال می‌کنند و هیچ‌گونه تردید و شک را به خاطر رسیدن به اهداف پاک و مقدس‌شان در دل خود جا ندهند؛ وقتی که ظلم و ستم‌ها، بی‌عدالتی‌ها، فساد و رشوه‌خوری‌ها، نابرابری‌ها و... را مشاهده می‌کنند، بااراده‌ی قوی و خلل‌ناپذیر تمامی آن‌ها را از طریق رسانه‌های همگانی انتشار دهد، اگر در این راه کشته شدند، سرمشق دیگران قرار می‌گیرند و نام‌شان به

^{۵۰} مبارکپوری، رحیق‌المختوم، سیرت.

نیکی یاد می‌گردد که خوشبختانه به ده‌ها هم‌چو خبرنگار متعهد، هدف‌مند و رسالت‌مند به هدف را در کشور خود داشته‌ایم و نام‌شان جاویدان است.

۴. اصل خلاقیت: خلاقیت یک مفهوم کلی است، هنوز کسی نتوانسته است تعریف جامع و مانعی برای آن ارایه دهد، شاید بتوان گفت خلاقیت مجموعه‌ای از ویژگی‌هایی است که منشأ ذهنی دارند. متداول‌ترین برداشت از خلاقیت عبارت است از این‌که فرد فکری نو و متفاوت ارایه دهد.

- افراد خلاق دارای چه مشخصه‌هایی هستند؟
 - در ژورنالیزم خلاقیت‌ها در چه شرایطی بروز و ظهور پیدا می‌کنند و مصداق‌های آن کدام است؟
 - آیا خلاقیت امری اکتسابی است یا ذاتی؟
 - اگر اکتسابی است چگونه باید خلاقیت‌های خودمان را تقویت کنیم؟
- این‌ها مهم‌ترین پرسش‌هایی هستند که در این بخش باید به آن پاسخ داده شود.

مشخصات افراد خلاق

افراد خلاق، انسان‌های پُرانرژی، شوخ‌طبع و سرزنده هستند. نسبت به افراد عادی از فسفر^{۵۱} مغزشان بیش‌تر استفاده می‌کنند. آن‌ها خیال‌پردازند و تخیل خود را در ارتباط با شرایط منطقی به کار می‌گیرند و گاه ویژگی‌های متضاد از خود بروز می‌دهند. پیچیدگی و تازگی را بر سادگی و شناخته‌شدگی ترجیح می‌دهند؛ از محدودیت‌ها گریزان‌اند و با دیدی متفاوت به مسایل زندگی و

^{۵۱} فسفر: عنصری است جامد به رنگ‌های سفید، زرد، سرخ، قهوه‌ای که بوی سیر می‌دهد و در آب حل نمی‌شود؛ چون در هوا فاسد می‌گردد آن را در آب نگه می‌دارند.

محیط اطراف خود نگاه می‌کنند. اگر ما دوباره به آن‌چه قبلاً به‌عنوان وظیفه‌ی ژورنالیست برشمرده شد، نگاهی بیندازیم، متوجه خواهیم شد یک ژورنالیست اگر خلاقانه کار کند، چقدر می‌تواند با تفکر بدیع خود، اثرات درخشان هرچند اندکی را در شمار زیاد در جامعه پراکنده سازد؛ این فرصت کمی نیست؛ این خصلت موجب ارضاء خود، همکاران، مدیریت رسانه و از همه مهم‌تر مخاطب خواهد شد و لذت ژورنالیزم را به‌عنوان یک حرفه در ما مضاعف خواهد ساخت.

در ژورنالیزم این افراد با این مشخصات حس خوبی نزد دوستان و همکاران رسانه‌ای خود ایجاد می‌کنند؛ آن‌ها اغلب سوژه‌ها و ایده‌های بکر و دست‌اولی دارند؛ پرسش‌های بیش‌تر و پیچیده‌تری نسبت به مسایل و مشکلات جامعه و حوزه‌ی کاری خود مطرح می‌کنند؛ مسایل و وضعیت‌هایی را می‌بینند که قبلاً موردتوجه قرار نگرفته است؛ رویکردهایی را به کار می‌گیرند که فضای تولید را جذاب‌تر و ماندگارتر می‌کند؛ اصولاً یک فرد خلاق بی‌تفاوت از کنار مسایل نمی‌گذرد و محیط پیرامون را همیشه با دقت موردتوجه قرار می‌دهد؛ خلاقیت ممکن است در نوشتن یک تیتیر خوب، در انتخاب یک ایده‌ی بکر و دست‌اول یا در گزینش یک زاویه‌ی بدیع برای ورود به یک مسئله باشد.

ژورنالیست خلاق ایده‌ها و تجربیات حاصل از منابع گوناگون را به هم ربط می‌دهد نسبت به پیش‌فرض‌های قبلی تردید می‌کند و محدود به‌رسم و عادت نمی‌شود. ژورنالیستان خلاق هم‌چنین انعطاف‌پذیرند و در ارایه‌ی راه‌حل و اندیشه بکر و بدیع آمادگی بسیار دارند؛ آن‌ها با استفاده از این ویژگی توانایی تعقیب و دستیابی به راه‌حل مشکل را از راه‌های مختلف دارا هستند.

الف. مطالعه کنید: از جمله خصلت‌های انسان‌های خلاق داشتن اطلاعات عمومی بالاست؛ مطالعه به‌طور کُل داشته‌های ذهنی ما را افزایش می‌دهد و از این زاویه مفید است؛ اما داستان‌ها می‌توانند محرکی مستقیم‌تر برای بارورسازی تفکر خلاقانه باشند، چراکه بازی ذهنی و امری خیال‌پردازانه هستند؛ سعی کنید هنگام مطالعه‌ی داستان یک‌قدم از دیگرانی که داستان را صرفاً برای داستان می‌خوانند، پیش‌تر باشید.

به این شکل که درباره‌ی تکنیک‌های نویسنده برای پیش بردن داستان نیز فکر کنید، مثلاً این‌که او از چه فنونی برای جذابیت استفاده کرده است؛ چطور شروع کرده است، در جریان مطالعه حدس بزنید که در صفحات پیش‌رو درباره‌ی فلان قهرمان چه اتفاقی خواهد افتاد. به مفهوم و پیامی که نویسنده سعی در انتقال آن داشته فکر کنید. همه‌ی این‌ها به شرطی است که لذت خواندن از شما گرفته نشود و نکته‌ی مهم و آخر این‌ها به شرطی است که باشید، در تمامی طول دوران زندگی، انسان با کم‌بود وقت روبه‌رو است؛ بنابراین، سعی کنید وقت‌تان را با مطالعه‌ی کتاب‌هایی^{۵۲} سپری کنید که مفید هستند و شمار را به‌پیش هدایت می‌کنند.

ب. دوست‌دار خلاقیت باشید: برای این‌کار سعی کنید به کارهای خلاقانه‌ی دیگران توجه نشان دهید و به انسان‌های خلاق در هر بخشی احترام بگذارید؛ با همکاران خلاق در رسانه‌ای که کار می‌کنید و یا دوستان رقیب در رسانه‌های دیگر نزدیک شوید و دوستی آن‌ها را پاس بدارید؛ ژورنالیستی که گزارش‌های خلاقانه تهیه می‌کند،

^{۵۲} در کانون خبرنگاری عملی خورشید، استادان هر هفته پنج کتاب مفید و مؤثر را که کارآیی بیش‌تر دارد و برای دانشجویان تأثیرگذار است، معرفی می‌کنند. _م.

همکاری که ایده‌های خوبی در تولید رسانه‌ای دارد؛ فردی که کاشف زاویه‌های نو و بدیع در تولید است و افرادی از این دست؛ یکی از راه‌های دوستی با این افراد این است که کارهای خوب آن‌ها را ببینیم و از کار آن‌ها تعریف کنیم.

ج. به طنز علاقه نشان دهید: طنز، طرح، کاریکاتور بخشی از تولیدات خلاقانه‌ی رسانه هستند، فرق نمی‌کند، کتاب یا سینما، تلویزیون یا مطبوعات. خواندن و دیدن این مطالب خلاقیت‌های ما را تحریک و بارور می‌کند و طور دیگر اندیشیدن را به ما آموزش می‌دهد؛ وقتی طرح یا کاریکاتوری می‌بینید روی پیام آن تأمل کنید؛ وقتی طنزی را می‌خوانید صرفاً به پیام مستقیم آن اکتفا نکنید؛ نویسنده در پس‌پشت این نوشته قصد انتقال چه نکته‌ای را داشته است؟

د. از دیگران بخواهید کار شمارا نقد^{۵۳} کنند: نگران نباشید که این نگاه ظالمانه و غیرمنصفانه باشد، باهوش باشید نکات به‌دردبخور را جذب کنید و مطالب زاید را دور بریزید. بدون آن‌که برافروخته شوید. حتی در مطالبی که به نظر ما غیرمنطقی می‌آید روزه‌هایی از واقعیت وجود دارد یا حداقل این است که ما می‌توانیم بفهمیم کسانی نیز هستند که مطالب ما را از این زاویه نگاه می‌کنند.

ه. از خودتان زیاد پرسش پرسید: درباره‌ی موضوعات مختلف سعی کنید برای خودتان پرسش‌های زیادی مطرح کنید و به راحتی قانع نشوید!

- آیا این تصمیم دولت درست است؟
- آیا این مسؤول همه‌ی مطالب را گفت؟
- آیا در این مورد تصمیم بهتری نمی‌شد، گرفت؟

^{۵۳} نقد: جدا کردن خوب و سره از بد و ناسره. تشخیص معایب و محاسن اثری ادبی.

- آیا این موضوع منطقی به نظر می‌رسد؟
- لطفاً حتی اگر ژورنالیست حوزه‌ی سینما و یا ورزش هستید، از کنار موضوع به‌راحتی نگذرید؛ حداقل به‌عنوان یک شهروند مسؤول ما باید روی نکته‌هایی از این دست تأمل کنیم، سخنان موافق و مخالف را بخوانیم؛ در بسیاری از مواقع ما در برخورد با یک تصمیم یا اقدام و یا شنیدن یک استدلال بلافاصله قانع می‌شویم؛ اما وقتی یک کارشناس آن را به‌نقد می‌کشد یا یک مسؤول دلایل اقدام را مطرح می‌کند، متوجه می‌شویم که ایرادهای اصولی به برداشت اولیه ما وارد است؛ آیا مسؤول به دنبال توجیه اقدام غلط خود است؟ آیا منتقد از زاویه‌ی سیاسی صرفاً به دنبال تخریب دولت است؟ فرقی نمی‌کند، در همه‌ی حوزه‌ها ما ژورنالیستان مُدام در شرایط قضاوت و تصمیم‌گیری هستیم. این تمرین‌ها خلاقیت‌های ما را در نقد کردن سریع رویدادها و اخبار و وقایع روز تقویت می‌کند و حرکت رو به‌پیش ما را هموارتر می‌سازد.

چند توصیه‌ی کلیدی

- یکی از راه‌های بالا بردن اعتماد به‌نفس، توجه به‌ظاهر و پوشش است، سعی کنید لباس مرتب بپوشید، منظور لباس گران‌قیمت نیست؛ بلکه تمیز بودن، معطر بودن و ظاهری آراسته داشتن مدنظر است.^{۵۴}
- اگر خجالتی هستید، سعی کنید این سد را بشکنید؛ خودتان را از همکاران پنهان نکنید؛ به‌طور کل این خصلت مغایر کار ژورنالیزم و برای رسیدن به تفکر خلاقانه سم است.^{۵۵}

^{۵۴} رجوع کنید به: امین، رسول خان (۱۳۹۹). هنر گویندگی در تلویزیون. کابل: نویسا.

- درست ایستادن و درست نشستن مهم است.
 - اگر مغایر عرف و محیط کارتان نیست و تمرکز دوستان‌تان را بر هم نمی‌زند، وقتی وارد رسانه می‌شوید با صدای بلند و با لبخند به همه‌ی دوستان سلام کنید.
- خلاصه: مطمئن باشید این تلاش‌ها به بالا بردن اعتمادبه‌نفس شما کمک خواهد کرد.

فصل پنجم

ابعاد رشد و مثلث تعهد ژورنالیستان

این فصل شامل مباحث‌های زیر است:

مبحث اول: ابعاد رشد ژورنالیستان

مبحث دوم: مثلث تعهد ژورنالیستان

مبحث اول

ابعاد رشد ژورنالیستان

خبرنگاران به منظور این که بتوانند به عنوان عناصر مفید و سازنده در جامعه عرض وجود نمایند و خردمندان و رسالت‌مندان فعالیت نمایند، لازم است در چهار بُعد رشد و تکامل لازمی نمایند؛ به عبارت دیگر، موفقیت خبرنگاران بسته‌گی دارد به رشد آن‌ها در چهار بعد جسمی، مغزی، عقلانی و معنوی.^{۵۶}

خبرنگاران با توجه به وظایف، رسالت‌ها و مسؤولیت‌های اجتماعی و فرهنگی که به دوش دارند، زمانی عامل به این مأمول می‌شوند که در چهار بُعد رشد نمایند. چنان‌که بدیهی است، داشته‌های اندرونی آدمی در ابعاد مختلف قابلیت رشد و تکامل را داراست؛ انسان نظر به تلاش و زحمت‌کشی گام‌به‌گام که در زندگی انجام می‌دهد، هرگاه بر مبنای یک برنامه سازنده و مفید باشد، سیر تکامل هم‌زمان در هر چهار بعد یادشده را پیموده می‌تواند. نظر به «تیوری رشد» که دکتر عبدالباری راشد مطرح می‌سازد انسان قابلیت چهار نوع رشد (جسمی، مغزی، عقلی و روحی) را دارد. هرگاه این نظریه را در قالب فعالیت‌های اطلاع‌رسانی برای خبرنگاران مد نظر بگیریم،

چنین استنباط می‌گردد که: سه نوع رشد (جسمی، مغزی و عقلانی) خبرنگاران را در بخش تخصصی کاردان و دارای درایت مسلکی و حرفه‌ای می‌سازد و رشد (روحی - معنوی) خبرنگاران را در راستای تعهد و اخلاق حرفه‌ای صاحب بینش و تعهد می‌سازد.

آنچه گفته شد، ژورنالیستان دارای «تخصص و تعهد» مطلوب روزنامه‌نگاری حرفه‌ای است و این دو بال ژورنالیستان را به قله‌های رفیع کامیابی در امر اطلاع‌رسانی پرواز می‌دهد.

اول. رشد جسمانی در فعالیت اطلاع‌رسانی، تمرکز به «صدا و سیمای» یک ژورنالیست دارد. شادابی سیما، گیرایی چهره و جذابیت شخصیت و نوع ژست و حرکات بدنی، ژورنالیستان را در کارزار پُررقابت اطلاع‌رسانی محبوبیت می‌بخشد؛ زیرا ظاهر آراسته و کرکتر مناسب ژورنالیستی از مسایل لزومی خبرنگاران به شمار می‌رود.

دوم. رشد مغزی، تأکید بر فراگیری دانش‌های مسلکی و معلومات عمومی دارد؛ دانش تخصصی و تکمیلی (افقی) مشمول فراگیری گام‌به‌گام کورس‌های خبرنگاری تا فراگیری دوره‌های بلند تحصیلی (لیسانس و ماستری و ...) می‌شود.

سوم. رشد (عقلانی) توجه به خلاقیت، ابتکار، ابداع و ایجاد تازه‌ها در امر برنامه‌سازی، سوژه‌یابی، نگارش مطالب خبری و تحلیل رویدادها دارد.

چهارم. رشد روحی - معنوی، مبنای اخلاق روزنامه‌نگاری می‌شود. خبرنگاران زمانی می‌توانند دارای تعهدات مسلکی باشند که به رشد روحی و ایمان کامل به خداوند (ج) از دریچه کلام خداوند و برنامه پیامبر (ص) رسیده باشند. رشد روحی تنها در دایره دین اسلام قابل تعریف است و بس؛ مبانی قرآن و احادیث پیغمبر (ص) بستر رشد

روحي را براي انسان فراهم مي‌سازد. مباحث معرفت خداوند و برنامه کامل و دقيق شناخت انسان يگانه راه رسيدن به رشد روحي - انسان است که تنها در سرزمين قرآن و سيرت و فرمايشات پيامبر (ص) قابل تحقق است و بس.

محصول رشد روحي تغيير در طرز و سلوک آدمي است؛ رفتارهاي انساني را هم جهت با فطرت سليم بشري مي‌سازد و کم از کم در سه مرحله انسان را به تغيير (اخلاقي) مي‌رساند:

۱. انسان خوب: کسی که به منظور منافع شخصی خویش به هم‌نوع خود مصدر ضرر نشود.

۲. انسان خوب‌تر: به نفع بشر و جامعه تلاش می‌کند و نفع می‌رساند.

۳. انسان خوب‌ترین: کسی که در حد ایشار در خدمت بشریت قرار می‌گیرد.

مبحث دوم

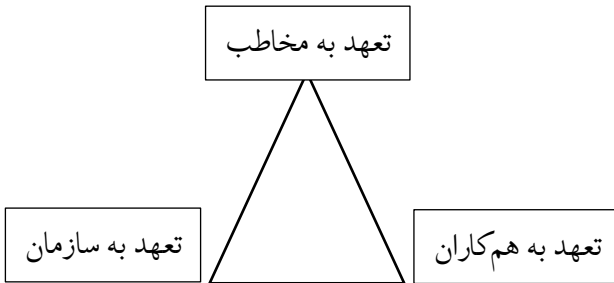
مثلث تعهد ژورنالیستان

در این جا وقتی ما درباره‌ی تعهد صحبت می‌کنیم، به مسؤولیت و تعهدات اخلاقی اش اشاره داریم که یک ژورنالیست باید در زندگی حرفه‌ای خود آن را به رسمیت بشناسد؛ این تعهدات را در سه بخش عملی می‌توان بررسی کرد: ۵۷

اول. تعهد به مخاطب (مردم)

دوم. تعهد به همکاران

سوم. تعهد به مدیریت رسانه (سازمان)

اول. تعهد به مخاطب (مردم): وظیفه‌ای اخلاقی یک ژورنالیست در قبال

مردم چیست؟

- اطلاع‌رسانی دقیق و صحیح و به‌موقع و به‌دور از فریب و سیاسی‌کاری.
- آگاهی بخشی از طریق گزارشی منصفانه و بدون غرض و قابل اطمینان با استفاده از منابع درست و روش‌های روشن.

- کالبدشکافی مسایل و مشکلات و ارایه‌ی راه‌حل از طریق تحلیل و تفسیر و نقد منصفانه و علمی و عملی منطبق بر واقعیت.
 - رعایت اصل عدم وابستگی به منابع خبری و گروه‌های ذی‌نفع.
- یادداشت:** شهروندان باید مطمئن باشند که از طریق ژورنالیستان به اطلاعات صحیح و لازم جهت تصمیم‌گیری و مشارکت اجتماعی دست خواهند یافت و از طریق آن‌ها نظارت بر عملکرد مسؤولان فراهم خواهد شد. مردم هم‌چنین انتظار دارند ژورنالیستان در گزارش‌ها، تحلیل‌ها و تفسیرها با وسواس و دقت مسایل را بررسی کنند و با استفاده از منابع قابل اعتماد به آن‌ها وفادار باقی بمانند.
- دوم. تعهد به همکاران:** اغلب ما ژورنالیستان در زندگی روزمره‌ی خود بیش از آن‌که با افراد خانواده و فامیل در تماس باشیم، با همکاران رسانه‌ای خود زندگی می‌کنیم؛ بنابراین لازم است، به‌منظور ایجاد شرایطی مطلوب، متناسب با موقعیت کاری خود چاره‌ای بیندیشیم.
- قبل از این پذیرفتیم که حرفه‌ای ژورنالیستان طالب خلاقیت روزنامه‌نگارانه است و نخستین شرط بروز و ظهور حرکت‌های خلاقانه این است که در محیط کاری ما آرامش لازم برقرار باشد؛ و رمز سلامت و موفقیت ما این است که نفس کشیدن در زندگی را برای خودمان فرح‌بخش و آسان کنیم، نباید اجازه دهیم قدرت تفکر و خوش‌ذوقی از ما گرفته شود؛ برای این‌کار لازم است برخی اصول را در ارتباط با همکاران خود رعایت کنیم:

۱. در محیط کار صبور و برده‌بار باشید: بدیهی است وقتی ما وارد محیطی می‌شویم که کار و افراد اطراف‌مان جدید و بیگانه هستند، سختی تحمل کار برای مان مضاعف می‌شود؛ به‌ویژه اگر از همان ابتدا زیر دست کسانی قرار گرفتیم که به هر دلیل خوش‌آیند به

نظر نرسند. برخی از این افراد طبعاً انسان‌های خوب، ولی دیرجوشی هستند؛ برخی اهل کلان‌کاری^{۵۸} هستند، فکر می‌کنند؛ چون چند روز زودتر به رسانه آمده‌اند، بر دیگرانی که تازه آمده‌اند، برتری دارند. ممکن است دیگرانی باشند که با آمدن یک فرد جدید- در محیطی که به شدت رقابتی است- احساس خطر کنند.

باید میزان تحمل مان را بالا ببریم و در مقابل نامایمات صبور باشیم؛ برخی از ما در محیط خانواده بیش از حد در رفاه و امنیت و نازدانه بوده‌ایم و کم‌تر نامایمات دیده‌ایم؛ این موضوع روحیه‌ی ما را در مقابل کم‌ترین ترشروی شگننده کرده است؛ بهتر است از ابتدا این موضوع را برای خودمان حل کنیم، با خودمان بگوییم: قرار نیست همه چیز بر وفق مراد باشد و البته بعد از صبر نوبت ظفر آید. بدیهی است اگر بتوانیم از تئودادهای اولیه کاری به سلامت عبور کنیم، خواهیم دید که شرایط به مرور بهتر می‌شود؛ به مرور اخلاق اطرافیان را درک می‌کنیم، می‌بینیم که فلانی آدم خوبی است؛ ولی کم‌تر نشان می‌دهد. برخی حسادت‌های دیروز می‌تواند به دوستی مبدل شود، برخی‌ها را باید تحمل کرد، با برخی‌های دیگر باید در حداقل لازم برخورد کاری برقرار کرد؛ برخوردهای ناخوشایند برخی از اطرافیان را با بزرگواری فراموش کنید.

۲. در محیط رسانه دوستان جدید پیدا کنید: اگر کسی را از قبل می‌شناسید که چه بهتر، اگر نه سعی کنید در جمع همکاران، فردی را که شمارا بهتر درک می‌کند، شناسایی و به او نزدیک شوید. برخی افراد صبورتر و مهربان‌تر هستند و شرایط و مشکلات یک

^{۵۸} اصطلاح رایج در میان مردم افغانستان، منظور فردی است که خود را برتر از دیگران می‌شمارد.

فرد تازه‌وارد را بهتر درک می‌کنند؛ به‌ویژه آدم‌های باتجربه و احیاناً مُسن، آن‌ها می‌توانند در تنگناها (به‌ویژه) روزهای اولیه به ما کمک کنند و طرف سؤال ما باشند و برخی باید‌ها و نباید‌ها را به ما تذکر دهند؛ از پرسش پرسیدن نترسید، سؤال کنید که مشکل کار شما کجاست و درصدد رفع آن در کوتاه‌مدت برآیید.

۳. در محیط کار بدگویی و غیبت همکاران خود را نکنید: غیبت و بدگویی دیگران در دین مبین اسلام گناه است و آن‌چه خداوند ما را از انجامش منع کرده، علاوه بر سختی اخروی در همین دنیا نیز ما را به دردسر می‌اندازد. همه‌ی ما باید بپذیریم که همان‌قدر که دیگران ممکن است عیب و ایراد داشته باشند، خود ما نیز خالی از عیب و نقص نیستیم. نق زدن، بدگویی و غیبت ما را از خلاقیت باز خواهد داشت؛ وقتی شما از دیگران بدگویی می‌کنید، به مرور تحمل همان افراد برای شما سخت و تحمل محیط نیز سخت و سخت‌تر می‌شود.

۴. همکاران‌تان را دوست داشته باشید: سعی کنید اطرافیان‌تان را دوست داشته باشید و اگر ندارید حداقل به آن‌ها احترام بگذارید، عملکرد ما به خودمان برمی‌گردد، به‌مرور می‌بینیم که چقدر انسان‌ها می‌توانند دوست‌داشتنی باشند و محیط چقدر می‌تواند نشاط‌آفرین باشد؛ چنین تمرینی حس خوبی در ما ایجاد و آرامش بیش‌تری از کار محیط رسانه نصیب‌مان خواهد کرد.

تقویت این خصلت به ما این امکان را خواهد داد که در مواقع سختی و گرفتاری دستان زیادی برای کمک به سمت‌مان دراز و در شرایط معمول اشتیاق به کار و حضور در رسانه برای ما فراهم و پُررنگ شود.

بشاش بودن، مؤدب بودن، احترام به دیگران، رعایت حال افراد در هر شرایطی، پرهیز از شوخی‌های نا به‌جا، درحالی‌که از جمله‌ی اصول اخلاقی در روابط کاری و اجتماعی محسوب می‌شوند از مبانی پایدار روابط عمومی نیز به حساب می‌آیند.

۵. به همکاران خود احترام کنید: نکته‌ی دیگر احترام گذاشتن به دیگرانی است که به‌ویژه سابقه‌ی بیش‌تری از ما دارند آن‌هایی که روز اول ورودمان پشت میزهای‌شان در رسانه نشسته بودند. احترام به دیگران باید فراگیر باشد، حتی کسانی را که از ما جوان‌تر هستند، یا بعد از ما پا به رسانه می‌گذارند، یا در شغلی ظاهراً با موقعیت پایین‌تر قرار دارند؛ مثل مستخدمان، خانه‌سازان، نظافتچی، تلفنچی، محافظ و ... این‌یک آموزه فرهنگی- تربیتی و دینی است، درعین‌حالی که موقعیت ما را نزد سازمان و همکاران مان ارتقاء می‌دهد و منجر به واکنش‌های مثبت متقابل و فراگیر می‌شود.

۶. متواضع و فروتن باشید: تواضع و فروتنی شرط موفقیت در کارهای جمعی است؛ موقعیت ما را در گروه تثبیت و فضای کار را برای‌مان تلطیف می‌کند. از طرفی تواضع نشانه‌ی اعتمادبه‌نفس بالاست. در نقطه‌ی مقابل غرور و تعصب اطراف ما را خالی و ما را منزوی می‌کند. مهم نیست که شما در آغاز راه، یا در میانه راه هستید؛ یک ژورنالیست مبتدی هستید، یا کار بلد؛ به‌طورکلی سعی کنید برای ایجاد ارتباط بهتر با اطرافیان‌تان به‌ویژه در رسانه «من‌تان» را فراموش کنید، اگر تواضع پیشه کنید؛ دوستان بیش‌تری خواهید یافت و این‌یک غنیمت کمیاب است؛ اگر

توانایی، هنر یا شایستگی‌هایی دارید نگران نباشید با کمی صبر و تلاش دیگران آن را کشف خواهند کرد.

علاوه بر این، تواضع و فروتنی دشمنان احتمالی ما را در محیط کاهش خواهد داد. در این وضعیت ما آهسته و پیوسته^{۵۹} می‌توانیم ژشد کنیم و قدرت نفوذ خود را به مرور گسترش دهیم؛ حتی می‌توان به جرئت گفت که تواضع می‌تواند بخشی از کمبودهای احتمالی ما را بپوشاند؛ چراکه غرور، همکاران ما را به واکنش‌های تدافعی وامی‌دارد و بیش‌تر ما را زیر ذره‌بین و در معرض نقد قرار می‌دهد و نقطه‌ضعف‌های ما را نمایان‌تر می‌سازد.

۷. پرسش پیرسید: زیرا گفته‌اند: «پرسیدن عیب نیست.» از سؤال کردن نترسید؛ برخی از ما فکر می‌کنیم اگر درباره‌ی موضوعی که نمی‌دانیم سؤال کنیم باعث می‌شود، فردی نادان جلوه کنیم. درحالی‌که این‌گونه نیست، البته بدیهی است منظور این نیست که هیچ شناختی درباره‌ی کاری که می‌خواهیم انجام دهیم نداشته باشیم و انتظار داشته باشیم همه‌ی این فرایندها را دیگران از همان ابتدا به ما آموزش دهند.

طبعاً محل کار با محل آموزش متفاوت است و کسانی که به ما اجازه داده‌اند وارد حریم کاری آنان شویم انتظارشان این است که باری از دوش آن‌ها برداریم، نه این‌که بار دوش آن‌ها شویم؛ اگر کمبودهای اساسی در کاری که در پیش گرفته‌اید دارید و به عبارتی غافل‌گیر شده‌اید، سعی کنید با تلاش مضاعف در بیرون محل کار و با مشورت با دوستان بیرونی و تمرین در منزل آن را حل کنید.

^{۵۹} رهرو آن نیست که گهی ژند و گهی خسته رود رهرو آن است که آهسته و پیوسته رود.

سؤال‌ها برخی موقع در مورد مسایل جزیی کار و یا نکاتی است که اختصاص به ویژگی‌های محیط جدید دارد. نگران نباشید و پرسید؛ سؤال پرسیدن نشان ندانستن هست؛ ولی لزوماً به معنای نادان بودن نیست. اعتراف به ندانستن و پرسیدن یکی دیگر از علایم تواضع و فروتنی است؛ اگر درباره‌ی موضوعی ابهام دارید، از دیگرانی که می‌دانند، سؤال کنید؛ سعی کنید یاد بگیرید و نسبت به کسانی که از آن‌ها یاد می‌گیرید، قدردان باشید؛ این قدردان بودن علاوه بر آن که وظیفه‌ی اخلاقی ماست همکاران ما را تشویق می‌کند که داشته‌هایشان را با رغبت بیشتری در اختیار ما قرار دهند.

۸. اندک رنج و زود رنج نباشید: اگر انسان زودرنجی هستید، کار در محیط اجتماعی برای‌تان سخت می‌شود. در محیط رسانه تأثیرات منفی چنین روحیه‌ای بیش‌تر است، چراکه کار شما علاوه بر آن‌که همیشه در معرض نقد همکاران است، زیر ذره‌بین بالادستی‌ها مثل خبرنگار ارشد، دبیر و سردبیر هم هست. از ایرادهای اصولی تا سلیقه‌ای ممکن است موجب آزار شما شود، زود برآشفته نشوید، سعی کنید یاد بگیرید خون‌سردی خودتان را حفظ کنید. برخی از این برخوردها مربوط به استرسی است که به افراد به‌ویژه مسؤول از ناحیه بالاتر وارد می‌شود و برخی مواقع به سمت کارکنان پایین‌تر سرریز می‌شود؛ ممکن است رییس ما امروز هنگام خروج از منزل با همسرش بگوگو داشته است و ناراحتی‌هایش را با خودش به محیط کار آورده باشد، رفتار بزرگوارانه‌ی شما می‌تواند لحظاتی بعد او را شرمند کند؛ برخی از افراد نیز کمی تُندخو هستند، غُر زدن در ذات‌شان است؛ سعی کنید، آن‌ها را مدیریت کنید؛ برخی مواقع با خنده، برخی مواقع بامتانیت برخی مواقع با خمی‌توأم با سکوت و ... البته یادتان باشد، زود به بازی برگردید، منظورم

این است که به یاد داشته باشیم ما به دنبال راهی هستیم که مسیر زندگی کاری مان را تلطیف کند و اوقات ما را در یک محیط جمعی بهبود بخشد، نه این که آن را سخت و تلخ تر کند.

۹. به اشتباهات تان اعتراف کنید: موضوع دیگر اعتراف به اشتباه

است؛ یک دندگی و لج بازی زینده‌ی انسان کمال گرا نیست، اگر جایی اشتباه کرده ایم مسؤولیت آن را بپذیریم؛ به ویژه برخی مواقع که بیش از یک نفر و یا مسؤول بالاتری که وی را فردی بی غرض و حرفه‌ای می دانیم، تأکید می کنند که درباره‌ی فلان موضوع باید به شیوه‌ی دیگری عمل می شد؛ ایرادی ندارد دلایل و نظر خود را در دفاع از موضوع بگویید؛ اما در اثبات آن بیش از حد پافشاری نکنید؛ حتی ممکن است برخی مواقع حق با شما باشد، در چنین حالتی، دلایل خود را مطرح کنید، درعین حال در پایان قبول کنید که ممکن است اشتباه کرده باشید. این واکنش در بسیاری از مواقع منجر به پایان غایله می شود، ضمن آن که در غالب مواقع احترام طرف‌های موضوع را نیز به دست خواهید آورد.

سوم. تعهد به مدیریت رسانه (رادیو، تلویزیون، روزنامه و...): شما می توانید کارمند شرکت ساختمانی امین^{۶۰} شوید، بدون آن که برای تان مهم باشد مدیرعامل شرکت دارای چه گرایشات سیاسی و یا گروهی است؛ اما در ژورنالیزم چنین نیست. در این حرفه شما قبل از هر چیز با تفکر صاحب رسانه سروکار دارید؛ بنابراین، در شرایط ایدئال یک

^{۶۰} یک شرکت خصوصی در کابل. م.

ژورنالیست باید شامل محیطی شود که با اصول و خط‌مشی آن اختلاف اساسی نداشته باشد.

این شعار که ما حرفه‌ای یا کارگشته هستیم؛ و با هر دیدگاهی می‌توانیم کنار بیاییم، منطقی نیست؛ ژورنالیستان برای آن‌که پاسدار ارزش‌های انسانی باشند باید نسبت به کاری که انجام می‌دهند توجه وجدانی داشته باشند؛ این‌که شما بعداً تغییر خط‌مشی دهید موضوع دیگری است؛ اما از همان ابتدا سعی کنید به رسانه‌ای وارد شوید که باروحیه‌ی شما سازگار باشد؛ این نخستین رمز موفقیت است چراکه اگر همیشه با خودتان دربارهِی مواضع رسانه درگیر باشید، شادمانی، خلاقیت، پیش‌رفت و آینده‌ی خود را قربانی کرده‌اید.

۱. با دل و جان کار کنید: با فرض پذیرش این توصیه از سوی شما،

نخستین تعهد به مدیریت رسانه، داشتن وجدان کاری است؛ بادل و جان برای رسانه کارکنید، از کار نگریزید حتی اگر رسانه‌ی که در آن فعال هستید نسبت به عملکرد کارکنانش نظارت لازم را اعمال نکند؛ و شما در خطر حذف نباشید. این خصلت به مرور شادابی و پیش‌رفت را از شما خواهد گرفت. بخشی از توانایی‌های شما که می‌تواند صرف خلاقیت در تلاش و تولید شود، بدین‌وسیله از بین خواهد رفت و رخوت و سستی جای آن را خواهد گرفت.

در چارچوب همین توصیه لازم است شما انسانی منظم و به تعهدات کاری سازمان و مدیران آن وفادار باشید. در حوزه‌های خبری از خط‌مشی و منافع سازمان خبری خود به شکل اصولی دفاع کنید و حفاظت منافع آن باشید. در قبال کاری که به شما سپرده شده است و معاشی که دریافت می‌کنید، خود را مسؤول بدانید. علاوه بر این، تابع قوانین حرفه‌ای باشید که هر رسانه‌ی کارکنان خود را ملزم به رعایت آن می‌کند. مرامنامه‌ی سازمان را به دقت موردتوجه قرار دهید به آن وفادار باشید.

موضوع دیگر رعایت تعادل و دقت در برخورد با منابع خبری است، اغلب سازمان‌های دولتی یا بخش خصوصی از آن جایی که به قدرت و تأثیرگذاری رسانه‌ها اذعان دارند، تلاش می‌کنند به شیوه‌های مختلف از دوستی‌های ظاهری و مقطعی گرفته تا هدیه دادن‌های غیرمعمول ژورنالیستان را در خدمت سیاست‌های خود و سازمان‌شان قرار دهند؛ خودتان، حرفه‌تان و سازمان‌تان را نفروشید.

۲. از قوانین رسانه‌تان پیروی کنید: در یک رسانه تعریف شده یا نشده قوانینی وجود دارد؛ «منشور اخلاقی» و «شیوه‌نامه‌ی رسانه‌ای» که شما ملزم به رعایت آن هستید؛ در مورد این قوانین اگر قبل از ورود به آن رسانه، اطلاعاتی کسب کنید بهتر است؛ ولی اگر این کار را نکردید هنگامی که به صورت رسمی کارتان را با رسانه شروع کردید، دانستن آن الزام‌آور است؛ برخی از این قوانین به‌ویژه در منشور اخلاقی کلی و تا حدودی الزامات حرفه‌ای و صنفی و با اندک تغییراتی در تمام رسانه‌ها مشترک است؛ مانند صداقت داشتن، دروغ نگفتن، به مخاطب وفادار بودن، رعایت حقوق نویسندگان و مؤلفان و ... و در برخی از این قوانین رسانه‌ها متفاوت عمل می‌کنند، مانند توصیه پیرامون نگرفتن هدیه از منابع خبری به‌ویژه هدایایی که ممکن است رنگ و بوی رشوه پیدا کند.

شیوه‌نامه‌ی رسانه‌ای دستورالعملی است که خبرنگاران و ژورنالیستان را ملزم می‌کند شیوه‌ی کار خاصی را هنگام تولید اخبار و پیام‌ها رعایت کنند؛ مانند این که شما باید «گفتگو» را باهم بنویسید یا جدا «گفت‌وگو» یا این که نوشتن برخی واژه‌ها در رسانه‌ای ممکن است ممنوع باشد، یا این که رسانه‌ای ممکن است نوشتن «لید خبر» را با تعداد کلماتی بیش‌تر از آن‌چه تعریف کرده است، نپذیرد؛ شما باید به این قوانین که ممکن است به صورت جزوه

درآمده یا در سایت‌های خبری به صورت آنلاین وجود داشته باشد مراجعه و مطالعه کنید و خودتان را ملزم به رعایت آن بدانید.

۳. در رسانه‌تان صادقانه کار کنید: صادق بودن با خود و همکاران و

مدیران بالادستی و رسانه‌ای که برای شما فرصت شغلی درست کرده است، اصل اولیه‌ی موفقیت است؛ سعی در گول زدن دیگران و مدیران‌تان در هیچ زمینه‌ای نداشته باشید. صادق بودن اصلی است که باید در تمام مراحل کار جاری و ساری باشد؛ با خودتان از همان ابتدا عهد کنید: «قرار است صادقانه برای پیش‌رفت رسانه کارکنم.» به هیچ‌وجه دروغ و یا توجیه هیچ کاری نباشید؛ اگر کاری را باید انجام می‌دادید و فراموش کردید که نباید فراموش می‌کردید، به اشتباه خودتان اعتراف کنید و درصدد جبران آن برآیید؛ معتقد هستید که عذرخواهی کردن سخت است؟ اگر چنین نظری دارید خیلی خوب است چراکه باعث می‌شود یک اشتباه را تکرار نکنید.

۴. در کارها مشارکت داشته باشید: از جمله مواردی که با تعهد

سازمانی همخوانی دارد مشارکت در کارهاست، سعی کنید خود را به سرعت با شرایط کاری مطابقت دهید؛ و به عنوان عنصری قابل اعتماد و مشارکت‌جو در شرایط سخت یار و همراه گروه و همکاران‌تان باشید؛ به طور مثال از ما می‌خواهند که به واسطه‌ی بروز یک رویداد مهم بیش‌تر در محیط کار (رادیو یا تلویزیون) بمانیم؛ یا در یک مناسبت ویژه از ساعت آزاد شخصی خودمان به تهیه‌ی مطالبی پیردازیم؛ حتی ممکن است در یک وضعیت استثنایی از ما بخواهند به کاری تن دهیم که ظاهراً آن را در شأن خود نمی‌بینیم؛ به طور مثال، در یک کار جمعی، از ما بخواهند در یک حشر دفتر را پاک کنیم؛ با خوش‌رویی استقبال کنید.

فصل ششم

چالش‌های محیط دانشگاه و وظایف دانشجویان ژورنالیزم

این فصل شامل مباحث‌های زیر است:

مبحث اول: چالش‌های محیط دانشگاه

مبحث دوم: وظایف دانشجویان دانشکده‌های ژورنالیزم

مبحث اول

چالش‌های محیط دانشگاه

محیط‌های دانشگاهی ما در افغانستان، متأسفانه به لحاظ آموزشی با کمبودهای قابل توجهی روبه‌رو اند؛ این محیط بیش از آن که ساخته شده باشد تا به رسالت خود یعنی، تربیت نیروی انسانی کارآمد و فرهنگ‌ساز برای جامعه و بازار عمل کند، به لحاظ ساختاری و برنامه‌ریزی با مشکلات عدیده‌ای دست‌به‌گریبان است.

نبود و کمبود نیروی متخصص برای آموزش، نبود فضاهای آموزشی متناسب، به‌روز نبودن مواد آموزشی، نبود استدیوهای مجهز برای عملی ساختن تیوری‌ها، نبود استندرد لازم برای تعداد چوکی‌های هر صنف و... باعث شده است، فراغت دانشگاه‌ها فاقد کیفیت لازم باشد. این موضوع هشدار به جوانانی است که با امید به تحول و پیش‌رفت پا به محیط‌های دانشگاهی می‌گذارند.^{۶۱}

بنابراین، اگر شما مخاطب این نوشته و در آغاز ورود به دانشگاه «یعنی دانش‌آموز دوره آمادگی کانکور» هستید و یا هنوز فارغ‌التحصیل نشده‌اید،

^{۶۱} مشکلات دانشکده‌های ژورنالیزم، دانشگاه‌های دولتی افغانستان را از نزدیک بررسی نموده‌ایم. _م.

سعی کنید با علم به این شرایط، آگاهانه موقعیت خود را متحول سازید؛ تمام ایرادهایی که شمارش شد، اگرچه درست به معنای نادیده گرفتن نکات مثبت دانشگاه نیست، برای کسانی که هیچ‌گونه تجربه و دانشی در زمینه ژورنالیزم ندارند، موقعیت مُغتنمی است برای آن‌که با یک شیب ملایم و با آموخته‌های علمی وارد این حرفه شوند؛ مشروط به آن‌که دوران تحصیل در دانشگاه را فرصت تلقی کنند و با برنامه پیش روند.

متأسفانه اغلب دانشجویان علوم ارتباطات و ژورنالیزم در افغانستان مانند دانشجویان بسیاری از رشته‌های دیگر، از ابتدای انتخاب و ورود به این رشته نسبت به کم و کیف آن بی‌اطلاع هستند؛ آن‌ها در سمستر چهارم و ابتدای سال سوم ورود به دانشگاه و هم‌زمان با انتخاب درس‌های تخصصی متوجه می‌شوند که پا به چه محیطی گذاشته‌اند.

به اساس تجربه‌های شخصی خودم می‌توانم بگویم بیش از نیمی از این دانشجویان زمانی که موضوع برای‌شان روشن می‌شود و می‌فهمند که پایان این حرفه به کجا ختم می‌شود؛ با ناامیدی، متوجه می‌شوند که راه را اشتباه آمده‌اند؛ در این زمان تقریباً راه بازگشتی وجود ندارد؛ آن‌ها با اکراه به راه خود ادامه می‌دهند تا لسانس خود را بگیرند؛ برخی نیز در مقطع کارشناسی ارشد یا تغییر رشته می‌دهند و یا به امید گرفتن یک مدرک ماستری ادامه می‌دهند؛ همان راه را می‌پیمایند؛ ما همین‌جا از این عزیزان خداحافظی می‌کنیم؛ بنأ صحبت‌مان را متوجه کسانی می‌کنیم که یا عالمانه وارد این رشته شده‌اند و یا این‌که بعداً خود را با آن سازگار یافته‌اند و البته اگر مخاطب این متن کسی باشد که تازه می‌خواهد وارد دانشگاه شود و رشته ژورنالیزم را انتخاب کند، باید گفت: از این بهتر نمی‌شود.

مبحث دوم

وظایف دانشجویان ژورنالیزم

دوره‌ی دانشجویی اگر حتی با تداوم بازی‌گوشی‌های دوره‌ی مکتب نیز باشد، این بازی‌گوشی‌ها باید با یک بلوغ جوانی همراه شود؛ اکنون زمان آن است که بدانیم به مرحله‌ای از زندگی نزدیک شده‌ایم که مسؤلیت‌پذیری بیشتری می‌طلبد؛ ورود به بازار کار، تشکیل خانواده، استقلال مالی و رسیدن به فرایند تصمیم‌گیری بیش‌تر در زندگی و داشتن چشم‌انداز برای آینده؛ بنابراین، شاد بودن، چالاک بودن، کمی شوخی داخل صنف «همراه با اعتدال، البته نه افراطی»، همه‌ی این‌ها خوب است؛ اما نباید ما را از برنامه‌ریزی غفلت کند.^{۶۲} توصیه می‌شود برنامه‌ریزی هدف‌مند را از همان ابتدا در دستور کار خود قرار دهید:

۱. اخبار روز را پیگیری کنید؛ پیشنهاد می‌کنم یک بخش خبری مهم از رادیو و یا تلویزیون را انتخاب کنید و در طول ۲۴ ساعت حداقل یک‌بار رویدادهای کشور و جهان را بشنوید؛ این کار علاوه بر آن‌که اطلاعات خبری و سیاسی شما را افزایش می‌دهد، قدرت تحلیل و تفسیر وقایع روز را نیز در شما تقویت می‌کند.
۲. در کانال‌ها، صفحه‌ها و شبکه‌های مجازی که خبرنگاران فعال هستند، عضو شوید تا با روحیه و فضای کار بیش‌تر آشنا شوید و به‌مرور در طرح مباحث فعال شوید؛ حضور در این گروه‌ها به شما می‌آموزد، چگونه می‌توان در کلمات کم و با سرعت زیاد خبری را منتقل کرد؛ چگونه با دیگر ژورنالیستان تعامل داشت، چگونه وارد بحث شد و چگونه نقطه نظرات مخالف را تحمل کرد؛ حضور در این

^{۶۲} رجوع کنید به: امین، رسول خان (۱۳۹۸). موفقیت در زندگی تحصیلی. کابل: نویسا.

گروه‌ها می‌تواند دایره دوستان ما را در خانواده ژورنالیزم افزایش دهد؛ البته مدیریت کردن زمان در چنین گروه‌هایی خیلی مهم است؛ این‌که بدانیم کی باید حضور داشت باشیم، چه زمانی غیابت کنیم، چه زمانی وارد بحث‌های گروهی شویم و چه زمانی آهسته خودمان را کنار بکشیم.

۳. حتماً روزنامه‌ای «مثل هشت صبح، ماندگار، اطلاعات روز و...» را انتخاب و مطالبش را روزانه پیگیری کنید؛ حتی اگر وقت ندارید، یا خیلی به مطالعه روزنامه علاقه‌مند نیستید، روزنامه‌ای را که با خط‌مشی و سلیقه شما مناسب است، بخرید؛ مطالعه تیتراها، خواندن یک خبر کوتاه، دیدن عکس‌ها و ... به‌مرور ما را با فضای کاری آینده آشنا و مأنوس می‌کند.

۴. از همان سال ورود، درباره رشته ژورنالیزم کمی تحقیق کنید؛ جذابیت‌ها، مشکلات، بازار کار و ... کم نیستند، دانشجویانی که هم‌زمان در رسانه‌ای مشغول کار اند. برخی از استادان شما ممکن است روزنامه‌نگار باشند «در کانون خبرنگاری خورشید اکثر استادان ژورنالیست و روزنامه‌نگار اند»؛ یا قبلاً سابقه کار با یک رسانه را داشته باشند؛ از آن افراد می‌توانید کمک بگیرید و اطلاعات خودتان را درباره شغل آینده‌تان افزایش دهید.

۵. سعی کنید سواد رسانه‌ای خود را بالا ببرید؛ یک ژورنالیست به‌ویژه اگر مدرک دانشگاهی این رشته را نیز دارد یا قرار است داشته باشد، لازم است برخی مفاهیم و تیوری‌های رسانه‌ای را قبل از آغاز کار حرفه‌ای با پوست و گوشت خود درک کند؛ باید بداند پیام‌های رسانه‌ای چگونه خلق می‌شوند، از چه فنونی برای القای پیام استفاده می‌شود، دروازه‌بانی پیام یعنی چه؟ و دروازه‌بان‌ها بر اساس چه معیارهایی کار

خود را انجام می‌دهند؛ ارزش‌ها و سبک‌های پنهان در پیام چگونه رمزگشایی می‌شوند و...

برخی کتاب‌ها در حوزه رسانه هستند که ممکن است حتی اگر شما تا مرحله دکترای ژورنالیزم هم پیش بروید، کسی آن را به شما معرفی نکند و یا خواندن آن را به دانشجوی تکلف نکنند؛ حوزه‌هایی مانند آموزش رسانه‌ای، سواد رسانه‌ای، تکنیک‌های پوشش خبری، جامعه‌شناسی رسانه یا نظریه‌های رسانه و... ممکن است محتوای برخی از این کتاب‌های برای یک دانشجوی دوره کارشناسی سنگین باشد؛ اما باید نشان دهیم که عزم‌مان را جزم کرده‌ایم که باعلاقه و عشق می‌خواهیم یک ژورنالیست باسواد باشیم و درباره ماهیت رشته‌ای که قرار است به زندگی ما تبدیل شود؛ بیش‌تر بدانیم؛ لازم نیست با اکراه مطالب این کتاب‌ها را به خودمان تحمیل کنیم؛ در وهله اول، تأمل و سرکشی در برخی سرفصل‌ها، برخی بخش‌ها و برخی مطالب و نکته‌ها بسته به میزان درک ما می‌تواند به‌مرور ما را به درون مفاهیم بکشاند و لذت بیش‌تر دانستن را در ما افزایش دهد. برای معلومات مزید در مورد روش‌های علمی مطالعه و یادگیری کتاب رمز موفقیت در تحصیل را حتماً مطالعه نمایید.^{۶۳}

۶. صنف‌های درسی را جدی بگیرید؛ به قول ویلیام آرمسترانگ: «صنف مکانی برای یادگیری و گوش کردن است.» همین‌که درس را گذارند و نمره کامیابی گرفت، کافی نیست. در بسیاری موارد شنیده‌ام که دانشجوی می‌گوید: «از این استاد خوشم نمی‌آید^{۶۴}» یا «این درس جذاب نیست!» یادتان باشد وظیفه‌ی اول و آخر ما این است که به

^{۶۳} رجوع کنید به: امین، رسول خان (۱۳۹۸). موفقیت در زندگی تحصیلی. کابل: نویسا.

^{۶۴} مصاحبه با یک تعداد دانشجویان ژورنالیزم. م.

حرفه و استاد خود احترام بگذاریم؛ وقتی ما دانشجو هستیم، یعنی این که باید سعی کنیم از فرصت‌ها استفاده کنیم و بهترین بهره‌برداری را از صنف و استاد داشته باشیم؛ بسیاری از این خوش آمدن‌ها و نیامدن‌ها، تنها در ذهن ماست، وقتی همان درس و صنف را با جدیت دنبال می‌کنیم به مرور متوجه می‌شویم که آن قدرها هم که فکر می‌کردیم صنف کسل‌کننده‌ای نیست؛ آن‌طور که فکر می‌کردیم استاد بدی نیست؛ مطمئن باشید در بدترین شرایط نیز از هر درس و هر صنف و هر استادی مسلماً چیزهایی برای آموختن وجود دارد؛ مهم مصمم بودن و صبور بودن است.

۷. تمرین‌های صنفی را تمام و کمال انجام دهید؛ وقتی شما تنها در فکر از سر گذراندن صنف هستید، یعنی به خودتان و آینده‌ی شغلی‌تان خیانت می‌کنید؛ انجام کارخانگی استاد در دانشگاه هیچ نفعی برای او ندارد؛ بلکه کار او را هنگامی که مجبور است کارخانگی‌های شما را بررسی و نقد کند، زیاد می‌کند. یک کار تحقیقی، یک گزارش میدانی، یک یادداشت مطبوعاتی یا یک مصاحبه و هر کارخانگی دیگر، بهترین فرصت برای شماست که پله‌های پیش‌رفت برای ژورنالیست شدن را طی کنید؛ بسیاری از دانشجویان، دوره‌ی دانشجویی را به بطالت و خوش‌گذرانی می‌گذرانند و زمانی که می‌خواهند وارد بازار کار شوند، متوجه می‌شوند که از محیط دانشگاه هیچ اندوخته‌ی ندارند؛ به‌جرات می‌توان گفت، انجام اصولی و درست تمرین‌های صنف، بهترین ارمغانی است که یک دانشجوی ژورنالیزم می‌تواند در زمان فارغ‌التحصیلی به آن اتکا کند.

۸. در مواقعی که حق انتخاب درباره‌ی استاد دارید (پایان نامه^{۶۵}، پروژه، سیمینار و...) ^{۶۶} آگاهانه و درست استاد خود را انتخاب کنید؛ برخی از استادان سخت‌گیری بیش‌تری دارند؛ اما ویژگی‌های آموزشی مثبت‌تری دارند؛ استادی که نمره کم می‌دهد، نسبت به حضور و غیابت دانشجوی حساس است و برای انجام کارخانگی سخت‌گیر است؛ ولی از دانش کافی در موضوع درس برخوردار است، به‌مراتب بهتر از کسی است که کم‌تر می‌داند و سخت هم نمی‌گیرد و در نمره دادن سخی است.

۹. درس‌ها را به دو بخش تخصصی و عمومی تقسیم کنید و برای درس‌های تخصصی علاوه بر توجه بیش‌تر، منابع درسی و صنفی و جزوه‌ها را نگهداری کنید؛ به‌عنوان مدرس خیلی کوچک ژورنالیزم جرأت نمی‌کنم بگویم نسبت به درس‌های غیرتخصصی و غیرکاربردی رشته خود بی‌تفاوت باشید؛ ولی می‌توانم تأکید کنم که درس‌های تخصصی، درس‌هایی هستند که شما وارد بازار کار می‌کنند و پشتوانه‌ی کیفی حرفه‌ی شما محسوب می‌شوند؛ بنابراین،

^{۶۵} پایان‌نامه (مونوگراف) عبارت از فعالیت علمی است که فراگیر دوره لسانس و در رشته‌های علوم اجتماعی بعد از تکمیل نصاب درسی نظری، آن را زیر نظر استاد رهنما تکمیل نموده و در محضر هیئت ژوری از آن دفاع می‌نمایند.

^{۶۶} در ماده سوم لایحه سیستم کردیت مؤسسات تحصیلات عالی افغانستان چنان آمده است: (مضامین دوره لسانس به مضامین اساسی، مضامین تخصصی، مضامین اختیاری و مضامین دانشگاه شمول تقسیم می‌شوند. مضامین اساسی باید حداکثر ۳۰٪، مضامین تخصصی حداقل ۵۰٪ و مضامین اختیاری به شمول مضامین دانشگاه شمول ۱۲٪، مونوگراف، سیمینار، ستاژ، امتحان دولتی و تکمیل پروژه دیپلوم ۸٪ مضامین دوره لسانس را احتوا می‌کند و نمرات آن از ۱۰۰ نمره محاسبه می‌شود.

اگر می‌خواهید وارد بازار کار شوید و از داشته‌های خود کسب درآمد کنید، اولویت مشخص است! «درس‌های تخصصی»
 درس‌های تخصصی مانند گویندگی، شیوه نگارش در مطبوعات، خبرنگاری، اصول مصاحبه، گزارش‌نویسی، مقاله‌نویسی، ویراستاری و مدیریت اخبار دروسی هستند که در همان ابتدا، به‌عنوان دروازه‌ی ورود شما به رسانه‌ها کارآمد و حیاتی هستند؛ هیچ مسؤول رسانه در شروع کار از متقاضی خود نمی‌پرسد؛ نخستین روزنامه‌افغانستان کدام روزنامه بود و در زمان کی نشر می‌شد؟ سؤال‌های متعارف این است: «می‌توانی خبر بخوانی؟»، «می‌توانی خبر تهیه کنی؟»، «می‌توانی یک مصاحبه بگیری؟»، «می‌توانی گزارش بسازی؟» و...

۱۰. سعی کنید قبل از هر صنف درس تخصصی (مثلاً خبرنگاری، مصاحبه و گزارش و ...) یک کتاب معتبر در زمینه‌ی آن درس را تهیه و حتی اگر شده به‌طور مختصر مطالعه کنید؛ اگر وقت ندارید سعی کنید منبع موردنظر استاد را همان ابتدای سمستر تهیه کنید، شب قبل از صنف متناسب با موضوعات در هر جلسه، حداقل ۱۰ دقیقه آن صفحات را ورق زده و مطالعه کنید؛ اگر فرصت نکردید، هنگامی که با موتر مسیر خانه تا دانشگاه را طی می‌کنید زمان خوبی برای این کار است؛ این موضوع باعث می‌شود، هنگامی که استاد درس می‌دهد؛ بهتر درک کنید و سؤال‌های اصولی و دقیق‌تری برسید. «متأسفانه برخی دانشجویان در دانشگاه‌های افغانستان جزوه و یا کتاب معرفی شده از سوی استاد را شب امتحان تهیه می‌کنند که این کار غیراصولی و ناکارآمد است. ۶۷»

۱۱. اگر استادی هست که همه از او تعریف می‌کنند و شما بر هر علتی نتوانسته‌اید با او صنف داشته باشید «به‌ویژه در درس‌های تخصصی» اگر می‌توانید به‌صورت آزاد «البته با اجازه استاد» در صنفش شرکت کنید؛ در نظر بگیرد چگونه مسافتی را طی می‌کنید و زمانی را می‌گذارید و هزینه‌ای صرف می‌کنید تا به‌سختی یک چیز بیاموزید؛ صنف‌های متفرقه‌ای که در دانشگاه انتخاب می‌کنید، اگر درست برنامه‌ریزی شوند، ممکن است هیچ هزینه‌ای «به‌جز صرف زمان» نداشته باشد، در عوض دانش شما را هم برای امتحان و هم بازار کار تقویت خواهد کرد.

۱۲. برخی از هم‌صنفی‌های شما خبرنگاران و در برخی موارد کارمندان رسانه‌ها هستند، با آن‌ها معاشرت و دوستی بیش‌تری داشته باشید، علاوه بر آن‌که آن‌ها مشاوران خوبی دربارهٔ ابهامات و پاسخ پرسش‌های شما هستند، می‌توانند پُل ارتباطی شما با رسانه هنگام کاریابی باشند و اطلاعات مناسب و مفیدی از داخل رسانه‌ها و شرایط کار رسانه‌ها در اختیار شما قرار دهند.

۱۳. تلاش برای کاریابی را مَکول به فارغ‌التحصیلی نکنید. کار در زمان دانشجویی مزایای فراوانی دارد که قرار زیر است:

الف. شما هنگامی که به‌عنوان دانشجو وارد یک رسانه می‌شوید، می‌توانید بین کار عملی و دانشگاه پُلی ایجاد کنید؛ مسایل و مشکلات کاری را به دانشگاه نزد استادان تان ببرید؛ و با آن‌ها در میان بگذارید و آموزش صنفی را در محیط رسانه به چالش بکشید؛ تردد بین دانشگاه و محیط رسانه شما را آزموده‌تر و حرفه‌ای‌تر می‌کند و البته نمرات صنفی شما را نیز بالا می‌برد.

ب. در زمانی که شما دانشجو هستید، استرس‌های تان کم‌تر است، چراکه اعضای خانواده و افراد فامیل نسبت به شغل شما و درآمدتان کم‌تر کنجکاوند و مدیران رسانه هم با اگماض بیش‌تری کم‌تجربگی‌های شما را تحمل می‌کنند.

ج. برخی رسانه‌ها با دانشجویان بهتر کنار می‌آیند تا فارغ‌التحصیلان، چراکه آن‌ها را مهمان، غیر متوقع و ارزان‌قیمت «حتی نیروی کار مجانی» می‌بینند و برعکس فارغ‌التحصیل را فردی متوقع کاریابی ارزیابی می‌کنند که بعد از مدت اندکی، حقوق و مزایا طلب می‌کند؛ شما به‌عنوان دانشجو این را فرصت تلقی کنید نه تهدید، چراکه با یک شیب ملایم زمینه‌های حضور دائمی تان را به‌عنوان ژورنالیست فراهم می‌کند.

فصل هفتم

دانشجویان ژورنالیزم و بازار کار

این فصل شامل مباحث‌های زیر است:

- مبحث اول: بازار کار ژورنالیزم
- مبحث دوم: راه‌های نفوذ در رسانه
- مبحث سوم: پاسخ به دانشجویان و علاقه‌مندان ژورنالیزم

مبحث اول

بازار کار ژورنالیزم

دانشجویان ژورنالیزم در دانشگاه مدام آه و ناله می‌کنند که بازار کار خراب است، کار پیدا نمی‌شود، رسانه‌ها از ما کار مجانی می‌خواهند، رسانه‌ها اغلب تعطیل می‌شوند و امنیت شغلی نیست و... مدام نق^{۶۸} می‌زنند.

بدون هیچ‌گونه توجیهی در رد یا تأیید این مشکلات، باید گفت فارغ‌التحصیلان همه رشته‌ها در افغانستان برای یافتن کار مناسب در رشته خودشان با موانعی از این دست روبه‌رو هستند؛ بنابراین، باید واقع‌بین بود و با مشکلات مبارزه کرد اجازه بدهید همین ابتدا خیال‌تان را راحت کنم؛ اگر فکر می‌کنید دانشجوی ژورنالیزم بودن و یا فارغ‌التحصیلی در این رشته می‌تواند تضمینی برای کارایی باشد، سخت در اشتباه هستید.

ژورنالیزم حرفه‌ای به شدت کاربردی و نیازمند بهره‌دهی کوتاه‌مدت است و مدیران رسانه برای بازدهی به شدت کم صبرند و شاید به‌جرات گفت این حرفه بیش از هر حرفه دیگر و به سرعت، متقاضی خود و میزان کارایی او را بر ملا می‌سازد؛ بنابراین، قبل از ورود به رسانه‌ها خودتان را به‌ویژه در بخش‌های کاربردی و عملیاتی مجهز کنید.

۶۸ نق: بهانه، بهانه جویی.

دانشجویان گله می‌کنند که برخی رسانه‌ها پول نمی‌دهند و در فکر استثمار دانشجو هستند؛ استقبال کنید! حتی خودتان پیشنهاد بدهید؛ اگر کار موردعلاقه‌تان را پیدا کردید و به شما «نه» گفتند بعد از همهٔ ترفندها که به کار گرفتید، این جمله را هم امتحان کنید: «پول نمی‌خواهم، علاقه دارم افتخاری کارکنم.»

این‌ها فرصت‌های طلایی است که به راحتی به دست نمی‌آید؛ بلی، مجانی کارکنید؛ اما فکرتان باشد که در چنین محیط‌هایی شما باید بیش‌تر یاد بگیرید تا جبران عدم دریافت مزد شود؛ اگر شما خوب کارکنید برخی از این محیط‌ها به مرور مبالغ کمی را می‌پردازند و اگر به سرعت رُشد کنید، زمینه‌های رسمی‌تر شدن فراهم می‌شود، یعنی این‌که دست‌تان را گرفته است؛ اما برخی دیگر ممکن است قصد سودجویی داشته باشند، حواس‌تان باشد هم‌زمان با کار مفت نیم‌نگاهی به رسانه‌های دیگر داشته باشید تا به وقتش محیط کاری خودتان را تغییر دهید.

اگر در رسانه‌ای مجانی کار می‌کنید تا زمانی باشد که هرروز نکتهٔ جدید و بیش‌تری را فرامی‌گیرید وقتی دید که کارها تکراری می‌شود به فکر تغییر محیط باشید؛ اگر بازهم باید کار مجانی را تجربه کنید، بهتر است محیطی باشد که بر تجربه‌های قبلی شما بیفزاید؛ مثلاً اگر قبلاً در رسانه‌ای فعال بوده‌اید اکنون یک رسانه حرفه‌ای‌تر انتخاب کنید یا کار کردن در یک خبرگزاری یا وب‌سایت را تجربه کنید؛ لطفاً خسته نشوید، شما دانشجو هستید و فکر کنید در کنار درس، در حال کار عملی هستید. قول می‌دهم اگر به این توصیه‌ها عمل کنید، روزهای خوب به مرور فرامی‌رسد. ان شاءالله.

بخش اعظم آن‌چه تا این‌جا گفته شد، برای کسانی که دانشجو و یا فارغ‌التحصیل این رشته نیستند، نیز مفید است.

با این تفاوت که افرادی که بدون رشته‌ی مرتبط وارد محیط‌های رسانه‌ای می‌شوند «اگر موارد اتفاقی را نادیده بگیریم منظورم واسطه بازی و خویشاوندپروری است»، پیش‌تر علاقه یا تخصص‌ها، آن‌ها را به این محیط‌ها می‌کشاند؛ مثلاً کسی به ورزش علاقه دارد یا پیگیر مسایل علمی است یا علایق سیاسی دارد و می‌خواهد این علایق را جایی مکتوب و در معرض دید و نظر عموم قرار دهد؛ به تکنولوژی علاقه دارد و آخرین پیش‌رفت‌ها را رصد می‌کند، خواه‌ناخواه پایش به رسانه‌ها کشیده می‌شود؛ این افراد کم‌تر از فارغ‌التحصیلان و دانشجویان برای ورود به این عرصه دچار مشکل می‌شوند، چراکه واقعیت کار و نیاز دو طرف «متقاضی و بازار» شرایط را فراهم می‌کند؛ کافی است شما بیان و قلم نسبتاً خوبی هم داشته باشید و قادر باشید با زبان ساده موضوعات را تحلیل کنید و توضیح دهید.

اتفاقاً در بسیاری مواقع تخصصی آموزش هم به کمک این افراد می‌آید، مثلاً شما ادبیات خوانده‌اید یا هنر یا مهندسی یا تاریخ، سیاست یا اقتصاد و... این خود یک مزیت کم‌نظیر است. اتفاقاً خلأ رسانه‌های ما ژورنالیزم تخصصی است. بدیهی است ژورنالیستی که در رشته علوم ارتباطات تحصیل کرده باشد، فی‌البداهه برای کار در بخش اقتصادی رسانه مفید نیست؛ ولی یک فارغ‌التحصیل رشته اقتصاد اگر کمی همت کند، در بازار رسانه‌ای کشور که خیلی هم حرفه‌ای نیست، با کمی توجه و تلاش می‌تواند موفق‌تر هم عمل کند؛ بنابراین، توصیه می‌کنم قبل از ورود، چند کتاب تخصصی در زمینه‌ی خبر، گزارش، مصاحبه و... بخوانید؛ بعضی وقت‌ها تحولی که با خواندن یک کتاب در شما ایجاد می‌شود بسیار بیش‌تر از یک فارغ‌التحصیل ژورنالیزم است، چراکه شما با میل و علاقه و احساس نیاز به سمت این منابع می‌روید؛ ولی دانشجویان ژورنالیزم به‌ویژه در دوران

دانشجویی متأسفانه بیش‌تر برای کسب نمره و کامیاب شدن به این کتاب‌ها و منابع رجوع می‌کنند.

توصیه‌ی اصولی‌تر این‌که در صنف‌های کوتاه‌مدت ژورنالیزم شرکت کنید، یکی از این دوره‌های خوب در کابل، دوره‌ی آموزش ژورنالیزم «کانون خبرنگاری عملی خورشید» است که از درجه‌ی علمی و عملی بسیار بالایی برخوردار است و استادان زبده و کارآمدی در آن تدریس می‌کنند؛ جاهای دیگری هم هستند، مثلاً نی و یا بعضی مراکز دیگر در کابل و ولایات. اگر امکان حضور در این صنف‌ها را ندارید، می‌توانید از انترنت استفاده کنید؛ وب‌سایت‌ها و وبلاگ‌هایی متعلق به سازمان‌های رسانه‌ای یا شخصی هستند که آموزش آنلاین روزنامه‌نگاری دارند.

شما می‌توانید از این طریق راه چهارساله دانشگاه را در مدت‌زمان کوتاهی طی کنید؛ البته اگر وارد رسانه‌ای شدید و ژورنالیزم را به‌عنوان شغل پسندیدید، اکنون خوب است این رشته را در دانشگاه نیز پی‌بگیرید کاری که خیلی‌ها می‌کنند؛ توجه داشته باشید، فراگیری اصول علمی و کلاسیک حرفه‌ای که در آن مشغول هستید به شما کمک می‌کند که حرفه‌ای‌تر بیندیشید و به پیش‌رفت شما در کارت‌تان و پیمودن پله‌های ترقی در این حرفه نیز کمک می‌کند. ان‌شالله.

مبحث دوم

راه‌های نفوذ در رسانه

اکنون و پس از مطالعه‌ی آنچه به‌عنوان شاخص‌های حرفه‌ی ژورنالیسم و ویژگی‌های موردنیاز برای این حرفه گفته شد، اگر تمایل خودتان را برای ورود به رسانه اعلام می‌کنید، لازم است این مسیرها را طی کنید:

۱. راه‌های نفوذ در رسانه‌ها را بیاموزید: خواستن، توانستن است؛ به‌شدت معتقدم اگر کسی شرایط اولیه‌ی کار در رسانه را داشته باشد، حتی در رسانه‌ای که در پی تعدیل نیرو است؛ می‌تواند یک جای خالی برای خودش پیدا کند! کسب دانش اولیه، سماجت، تلاش، مقاومت و صبوری رمز ورود است؛ توصیه‌ی اول این است که لطفاً رسانه‌ی خود را تا حد ممکن درست انتخاب کنید، منظور این است که رویکرد رسانه، خط‌مشی و اصول آن را قبول داشته باشید یا حداقل با آن احساس نزدیکی و قرابت کنید.

اگر چنین نباشد مدام مجبور خواهید بود، خودتان را سرکوب کنید و پیش‌رفت و لذت کار از شما گرفته خواهد شد؛ به این اساس، شناخت اولیه لازم است؛ اگر مخاطب آن رسانه هستید که خوب، اگر نیستید، مخاطب شوید؛ برای مدتی آن رسانه را رصد کنید؛ رادیو، تلویزیون، مجله، روزنامه، یا خبرگزاری فرق نمی‌کند؛ مشتری‌اش شوید.

- رویکرد این رسانه چیست؟
- علایق خود شما چیست؟
- مثلاً به چه نوع برنامه و اخبار علاقه دارید اجتماعی، سیاسی، ورزشی، حوادث و...؟

• آن‌ها به چه نوع اخباری در حوزه کاری مورد علاقه‌ی شما توجه بیشتر می‌کنند کدام خبرها را بها می‌دهند و چه خبرهایی را کم‌اهمیت از کنارش می‌گذرند؟

• از چه سبک‌هایی برای تنظیم اخبارشان استفاده می‌کنند؟
این‌ها کمک می‌کند شما در بدو ورود و به‌منظور تأثیرگذاری بهتر با ذایقه آن‌ها در انتخاب و پخت‌وپز خبر همراه شوید. اگر کسی را می‌شناسید که در آن رسانه کار می‌کند، مثل دوست، رفیق یا هم‌صنفی، آن را یک فرصت قلمداد کنید؛ دوست شما می‌تواند پُلی برای ورود شما باشد؛ او می‌تواند برای شما وقت بگیرد تا با مسؤول مربوطه صحبت کنید می‌تواند به شما کمک کند درباره‌ی این‌که این مسؤول به چه نکاتی اهمیت می‌دهد، می‌تواند درباره‌ی باید‌ها و نبایدهای نخستین برخورد، شمارا راهنمایی کند؛ می‌تواند به شما بگوید کدام بخش رسانه به دنبال نیروی کار است. دانستن این تجربیات گاهی مفید واقع می‌شود.

۲. سماجت^{۶۹} به خرج دهید: حتماً این ضرب‌المثل فارسی را شنیده‌اید: «نابرده رنج، گنج میسر نمی‌شود.» ممکن است ملاقات با یک مسؤول رسانه به این سادگی‌ها هم نباشد. ممکن است به نیروی کار نیاز نداشته باشند، ممکن است دوست شما علاقه‌ای به همکاری با شما در این زمینه نداشته باشد.

همهٔ این‌ها اما اگرها را در نظر داشته باشید و برای هر یک راه حل پیدا کنید؛ از مبارزه دست نکشید؛ با نخستین «نه» که می‌شنوید غزل خداحافظی را نخوانید.

^{۶۹} پافشاری، یک‌دنگی.

اگر از در بیرون تان کردند از پنجره وارد شوید؛ اگر گفتند نیازی به نیروی کار ندارند از آن‌ها بخواهید که به صورت افتخاری اجازه‌ی فعالیت به شما بدهند. اگر بازهم مخالفت کردند برای همان مسئول نامه بنویسید و دلایل خود و سماجت‌تان را توضیح دهید و البته مهم است که چه می‌نویسید و چه ادبیاتی را به کار می‌گیرید. باید بتواند «نه» اولیه و شفاهی فرد مسئول را متزلزل کند؛ بنابراین سعی کنید، متنی بنویسید که ظرافت‌های نویسندگی در آن به نظر آید، سعی کنید حرفی برای گفتن بیش از یک درخواست خشک و خالی در آن ارایه دهید. اگر نشد؟! دنیا تمام نشده است!

اگر همه‌ی این ترفندها جواب نداد، یک رسانه‌ی دیگر را انتخاب کنید؛ خسته نشوید، مبارزه کنید؛ رسانه‌ها و بخش‌های موردعلاقه‌ی خودتان را اولویت‌گذاری کنید؛ اگر اولی نشد. دومی، اگر دومی نشد. سومی و

۳. با هدف و خستگی ناپذیر باشید: ژورنالیسم، حرفه‌ای ۲۴ ساعته است و

تعطیل بردار نیست؛ زمانی که از محل کار روانه خانه می‌شوید، به کارت‌تان فکر کنید، آیا روز موفقی را پشت سر گذاشته‌اید؟ چه کاری را نباید می‌کردید؟ چه کاری را باید انجام می‌دادید که انجام نداده‌اید؟ برنامه‌ریزی برای فردا فراموش نشود؛ اگر ژورنالیست هستید و با وسیله‌ی موتر شخصی خودتان به منزل می‌روید رادیو را روشن کنید و به اخبار گوش فرا دهید، اگر وسیله‌ی عمومی استفاده می‌کنید به مردم و علایق‌شان توجه کنید؛ در منزل به اخبار تلویزیون توجه کنید؛ نه تنها حوزه‌ی خودتان، بلکه به همه اخبار توجه و دقت کنید؛ چه اتفاق‌هایی در جریان است.

این روحیه موفقیت شمارا در مقایسه با همکاران تان افزایش می‌دهد؛ گزارش‌گر باشید یا مقاله‌نویس، مصاحبه‌گر باشید یا خبرنگار فرق نمی‌کند؛ محیط بیرونی رسانه است که به محیط درون رسانه قوام می‌دهد شما باید

خوراک کارتان را در بیرون رسانه تهیه کنید؛ مخاطب شما و خبرسازان همه در بیرون هستند؛ اگر هوشمندانه گوش کنید و ببینید، سوژه‌ها و ایده‌های خوبی به دست خواهید آورد که موفقیت شما را در محل کار به دنبال خواهد داشت و آینده‌ی شغلی شما را تضمین خواهد کرد.

۴. در کارتان جدی باشید: اما چطور باید کار را جدی گرفت؟ چهار قدم برای این‌که در حرفه خود جدی باشیم، قرار زیر است:

قدم اول. این است که برای خودتان یک تعهد تعریف کنید: «اکنون که این فرصت فراهم شده تا کار موردعلاقه خود را پیدا کنم، متعهدم که بهترین عملکرد را داشته باشم»؛ مرور این جمله در ذهن به عزم شما برای جدی گرفتن کار کمک می‌کند.

قدم دوم. این است که روی چگونگی انجام دادن کاری که به شما سپرده شده است، متمرکز شوید؛ به‌ویژه کارهای اولیه مهم است، چراکه شما بیش‌تر زیر ذره‌بین هستید.

قدم سوم. این است که خودتان را مشتاق و علاقه‌مند نشان دهید؛ نشان دهید که می‌خواهید عنصری تأثیرگذار باشید؛ نشان دهید که انسان باانرژی هستید.

قدم چهارم. کار خودتان را با دیگر همکاران‌تان در رسانه‌های رقیب مقایسه کنید؛ چه نکته‌ی مثبتی در کار دیگران هست که در کار شما نیست و برعکس این توجه به شما کمک می‌کند که قدم‌به‌قدم بهتر شوید.

۵. **رقابت جو باشید:** رقابت می‌تواند باعث رشد ما شود؛ بنابراین، سعی کنید کمال‌گرا و رقابت‌جو باشید.

رقابت سالم انسان را پیش می‌برد. رسانه‌های حرفه‌ای نیز در دنیا بدون استثنا، برای خودشان رقیب تعریف می‌کنند؛ چون می‌خواهند به‌وسیله‌ی آن رقیب، کارکنان و ژورنالیستان خود را تحریک به پیش‌رفت کنند.

شما نیز سعی کنید؛ در حوزه‌ای که کار می‌کنید یک ژورنالیست باتجربه و با دانش را در رسانه رقیب، الگوی پیش‌رفت خود قرار دهید بدون آن‌که بخواهید این موضوع را علنی کنید، تلاش کنید خبرهای‌تان را با خبرهای او به لحاظ محتوا، سرعت و دقت مقایسه کنید؛ بدیهی است رقابت سالم یعنی این‌که ابعاد حرفه‌ای خود را در حوزه‌ی عمومی و به‌ویژه تخصصی تقویت کنیم؛ سرعت و دقت انتقال پیام خود را بالا ببریم؛ دانش خود را در حوزه‌ای که فعالیت می‌کنیم، افزایش دهیم؛ هم‌چنین، با مطالعه روزآمد و مستمر خود را به فنون ژورنالیزم مجهز کنیم؛ سعی کنیم منابع متنوع‌تری را برای خود پیدا کنیم و مواردی از این قبیل.

مبحث سوم

پاسخ به دانشجویان و علاقه‌مندان ژورنالیزم

پرسش: چطور می‌توانیم ژورنالیست شویم؟ پرسش برخی دانشجویان ژورنالیزم «به ویژه دانشجویان ما در کانون خبرنگاری عملی خورشید» و در بسی موارد تحصیل‌کرده‌هایی که می‌خواهند ژورنالیست شوند، این است که چگونه می‌توان دیر یا زود ژورنالیست شد؟

پاسخ: این پرسش به پاسخ چندپهلوی نیاز دارد؛ زیرا کسب حرفه و حرفه‌ای شدن در بازار کار امروز رسانه‌ها امر ساده‌ای نیست. در پاسخ به این پرسش برخی، بر فراگیری آموزش‌های تخصصی، تأکید می‌ورزند؛ اما شماری دیگر، داشتن خلاقیت، قدرت بیان، قدرت نویسندگی، جرأت، انگیزه، اشتیاق بیش‌ازحد به مسلک ژورنالیزم و ... را برای ژورنالیست شدن مهم می‌پندارند؛ اما پاسخ دقیق این است که این توصیه‌ها را در نظر داشته باشیم. بلند بردن ظرفیت‌های مسلکی از چندین لحاظ از لازمه‌هایی است برای کسانی که می‌خواهند عرصه پُرماجرایی ژورنالیزم را دنبال کنند. پروبال رسیدن به این خواست حداقل پنج لازمه دارد:

۱. **فراگیری پرنسیپ‌های مسلکی ژورنالیزم:** می‌توان این مورد را دانش مسلکی نیز نامید. یادگیری الفبای کار ژورنالیزم و نحوه‌ی فعالیت در این عرصه با توجه به قواعد خاص مسلکی خبرنگاران را کمک می‌کند تا علمی، دقیق و هدف‌مند فعالیت نمایند؛ یعنی اصول و ضوابط ثابت و پابرجا که به‌عنوان معیارهای حرفه‌ای این عرصه پذیرفته شده است را به‌گونه‌ی آکادمیک باید فراگرفت تا بتوان بر مبنای آن فعالیت‌های حرفه‌ای خویش را انجام داد. مثلاً در نظر داشت اصل بی‌طرفی و دقت در امر اطلاع‌رسانی، پرس و پال در مصاحبه به‌طور هنری و نظر به مسؤولیت‌های طرف مقابل،

داشتن منبع خبری هنگام اطلاع‌رسانی، در نظر داشت مصالح علییای زندگی مردمان اقشار مختلف در یک جامعه، از اصول این مسلک به شمار می‌رود. به همین ترتیب صدها مورد دیگر.^{۷۰}

۲. بلند بردن مهارت‌های فردی و مسلکی: سرچشمه مهارت‌های آدمی، همانا عقل است. در ضمن یادگیری دانش مسلکی نیاز آشد تا ژورنالیستان از نظرگاه رشد عقلانی دارای ذهن خلاق و نوآفرین شوند. مهارت‌های چون قدرت گفتار، نوشتار و نیروی تحلیل (ذکاوت ذهنی). این مورد را اگر واضح‌تر بسازیم، طوری که چیز فهمان عرصه‌ی روزنامه‌نگاری باورمندند که ۵۰ درصد حرفه‌ی ژورنالیسم بر قابلیت‌هایی استوار است که به‌عنوان مهارت و فن مطرح‌اند؛ و ۵۰ درصد دیگر به روی اصول مسلکی که در نکته‌ی اولی از آن نام بردم.

مخاطبان به ابتکار و نوآوری‌های شما در رسانه اهمیت قایل‌اند؛ آن‌ها به‌طور ناآگاه شیفته خلاقیت‌های شما می‌شوند. آن‌ها خوش دارند برنامه‌های ژورنالیستانی را از دریچه رسانه‌شان تعقیب کنند که جذابیت بر خواسته از پویایی و رفتار هنرمندانه دارا باشند. در این زمینه شما زمانی قادر خواهید شد که نخست مهارت‌های ژورنالیسم را نزد برخی مرییان ممتاز این مسلک فراگیرید، در قدم دوم تمرین بیشتر نمایید. طوری که شاگرد نقاش، هنر نقاشی را در همراهی یک استاد ماهر، دیدن از کار استاد، شنیدن به حرف استاد و سرانجام با انجام گام‌به‌گام هنر نقاشی، یاد می‌گیرد.

۳. بلند بردن سطح معلومات عمومی و یا دانش تخصصی: در این مورد به دو نکته اشاره شده است؛ اول معلومات عمومی که نیازمندی

اساسی و زیربنایی در فعالیت اطلاع‌رسانی به شمار می‌رود؛ و داشتن آن دانشجوی ژورنالیزم را قادر به تحلیل اطلاعات در امر گزارشگری، مصاحبه و ... می‌سازد؛ زیرا ژورنالیست برای انتقال فاکت‌های خبری نیازمند لب‌لب‌بخشیدن است تا درخور گیرنده قرار بگیرد؛ این لب‌لب از برآیند معلومات عمومی است.

این امر بامطالع‌هی افقی قابل دست‌یابی است. مثال: هرگاه شما قرار باشد در برنامه‌ای و یا گزارشی از کشتار افراد ملکی توسط سربازان آمریکایی حرف بزنید و آن را به تحلیل بگیرید، نیاز است تا از پیشینه‌ی حضور آن کشور در افغانستان بدانید، هرگاه در مورد تقلب انتخابات شما می‌خواهید گزارشی تهیه نمایید، نیاز است تا از انتخابات قبلی افغانستان نیز معلومات کافی داشته باشید. به همین ترتیب داشتن مدرک تحصیلی به درجه‌های بلند، شما را پشتوانه آکادمیک می‌دهد تا در کارزار پُررقابت رسانه‌ای بتوانید مورد قبول مدیران رسانه‌ها باشید.

همین‌گونه لازم به یادآوری است که نکته‌ی اولی و دومی می‌تواند در برنامه‌های کوتاه‌مدت خبرنگاری و کورس‌های حرفه‌ای ژورنالیزم فراگرفته شود؛ اما برای پیشبرد امور مسلکی نظر به تقاضای عصر، داشتن دانش حداقل به سطح لسانس در رشته‌ی ژورنالیزم و یا یکی از رشته‌های مورد ذوق شما، شما را قادر به رهیابی در رسانه‌ها می‌سازد.

موارد بالایی از عمده‌ترین مواردی‌اند که شما باید با آن مجهز باشید، اساسی‌ترین و کلیدی‌ترین توقعی که از شما می‌رود همان سه ویژگی عمده است. در غیر آن شما نمی‌توانید به امتیازات این عرصه، دست‌یابید. در ضمن، مواردی فرعی دیگری که زیر چتر سه مورد بالایی می‌گنجد، به شما توصیه می‌شود.

شما پیش از آن که مصمم هستید تا ژورنالیست موفق شوید و یا در حال فراگیری آموزش‌های مسلکی خبرنگاری هستید، دقت داشته باشید که در کنار یادگیری «فنون مسلکی» ژورنالیزم، از نگاه «دانش عمومی» و اطلاعات و برخی پیش‌فرض‌های دیگر، نمره‌ی خوب بگیرید. به این اساس شما بکوشید تا توصیه‌های زیر را از یاد نبرید:

- پیگیری برنامه‌های آموزشی، اجتماعی و ... رسانه‌ها را از یاد نبرید؛
- با اجتماعات مختلف جامعه ارتباطات داشته باشید؛
- بیش‌تر از دیگران در بحث‌های روز خود را سهم بدانید؛
- استفاده از کامپیوتر و اینترنت را بلد باشید؛
- با ابزارهای تکنیکی مانند کمره و ... آشنایی حاصل کنید.

۴. انگیزه داشته باشید: ضمن «مهارت‌های حرفه‌ای»، «آموزش‌های مسلکی» و «دانش تخصصی و عمومی»، تأکید استادان و بیش‌تر آبدیدگان حرفه‌ی ژورنالیزم، بر داشتن «انگیزه» است؛ یعنی از زمره مواردی که می‌تواند یک فرد را خبرنگار یا ژورنالیست زُبد و چیره‌دست بسازد، داشتن انگیزه‌ی عالی است و خیلی مهم پنداشته می‌شود. می‌گویند، کسی که وارد این عرصه می‌شود باید عاشقانه کار کند؛ با شور و شغف خیلی بلند و عالی مطالعه کند، بنویسد، بگوید و خود را از تازه‌ترین جریان‌های روز آگاه سازد؛ و همین‌گونه پیش برود. «هرکه کوشید کشید.» به باور مولانای بزرگ، خدای رحمان انسان‌ها را استعداد رُشد، توانایی و عقلانیت اعطا کرده است و هرکه به اندازه‌ی تلاش خود از دنیا بهره می‌برد.

بیرون ز تو نیست آنچه در عالم هست از خود بطلب هر آن چه خواهی که تویی^{۷۱}

خداوند (ج) در قرآن کریم می‌فرماید: «وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى^{۷۲}» ترجمه آیه: «و بهره‌ای نیست برای انسان، مگر در پی تلاشش.» به همین ترتیب، علامه اقبال لاهوری نیز تأکید بر برجسته‌سازی و جلوه‌نمایی توانایی‌های انسان می‌ورزد که زیر غبار تنبلی پنهان مانده است؛ این فیلسوف و بیدارگر بزرگ، دعوت به کشف نقاب‌هایی چون «نمی‌توانم!»، «امکان ندارد!» و «مشکل است!» می‌کند که نگاه و درون بیش‌تر جوانان را خیره کرده و اجازه نمی‌دهد تا «آستین بالا بزنند» و توانایی‌های بالقوه‌ی خود را بالفعل تبدیل کنند و شهکار بیافرینند.

تو شمشیری ز کام خود برون آ
برون آ، از نیام خود برون آ
نقاب از ممکنات خویش برگیر
مه و خورشید و انجم را به برگیر^{۷۳}
او توانایی انسان را به دانه‌ای تشبیه می‌کند که در بستر زمین پرورش یافته و به درخت بزرگی مبدل می‌شود.

در گره چون دان دارد برگ و بر
چشم بر خود وا کند گردد شجر
دیدگاه خبرنگاران شهره در مورد خبرنگاری

- جیمز رستون، خبرنگار نیویورک‌تایمز، «سرحالی وزنده دلی» را برای خبرنگار شدن مهم می‌داند.
- پل میلر از روزنامه‌گانت در آمریکا «حیله‌گری و زرنگی» را از ویژگی‌های مهم برای کسی که می‌خواهد خبرنگار شود می‌پندارد.

^{۷۱} رباعیات مولانا.

^{۷۲} قرآن کریم؛ سورة النجم، آیه ۳۹.

^{۷۳} دیوان کلیات اقبال.

- هربرت بروکر، از دبیران معروف عرصه‌ی خبرنگاری، «مو از خمیر جدا کردن» را برای خبرنگار شدن تأکید می‌ورزد.
- رستون - استاد مدرسه‌ی روزنامه‌نگاری کلمبیا حرف جالبی در این مورد دارد، او می‌گوید: «من طرفدار تربیت و آموزش پروپاقرص تخصصی روزنامه‌نگاران هستم؛ ما خبرنگارانی را در روزنامه‌ی نیویورک‌تایمز داریم که چند مدرک دانشگاهی دارند؛ اما افرادی نیز هستند که به دلایلی نتوانستند حتی به سطح لیسانس درس بخوانند ... اما هر دو گروه خوب کار می‌کنند. او اضافه می‌کند، وقتی پرونده‌ی هر دو گروه را ورق می‌زنیم، درمی‌یابیم که خوب هر دو گروه، زنده‌دل، سرحال و باانگیزه‌اند. حال شما هر نامی که دوست دارید به آن بدهید؛ بنابراین به نظر من بهترین و کامل‌ترین آموزش‌ها در امور تخصصی، به‌تنهایی کارساز نیست، مگر این‌که در کنار دانش تخصصی، دارای ویژگی اصلی - یعنی سرحالی و انگیزه باشد.»^{۷۴}

پیوست کتاب

پیوست کتاب

دیدگاه استادان ژورنالیسم، روزنامه‌نگاران و ژورنالیستان زبده و حرفه‌ای رسانه‌های افغانستان در مورد ژورنالیسم و ژورنالیست و کتاب خبرنگاری و خبرنگار.

دیدگاه جناب آقای پوهندوی ذبیح الله بشردوست، نویسنده، پژوهش گر، و
آمر دیپارتمنت ژورنالیزم - دانشگاه بدخشان.

«ژورنالیزم و ژورنالیست» اثری که توسط
محترم استاد رسول خان امین به رشته
تحریر درآمده است. من اثر مذکور را
به دقت از آغاز تا انجام مطالعه نموده و
نکته‌های ظریف و درخور توجه را در
این اثر گران ارزش یافته‌م. این اثر در
حوزه ژورنالیزم به‌طور چشم‌گیر متفاوت
از آثاری است که در چند سال کاری

خویش برخوردیم. با این حال هنگامی که همه فصول و مباحث را در این اثر
مرور کردم، متوجه شدم که تقریباً هر فصل به یک نتیجه خاص و موارد
جدید اشاره دارد.

این اثر در هفت فصل تهیه و ترکیب شده است. فصل اول «مبحث اول»
حاوی کلیات پژوهش است؛ که به‌عنوان پیش‌درآمد و پنجره‌ی برای تمام این
اثر می‌تواند باشد. استاد محترم در کلیات این اثر کوشیده است تا به مخاطب
یک تصویر واضح و جامع بدهد. نویسنده نگذاشته است سؤالات پیچیده و

دارای ابهام در ذهن مخاطب در آغازین اثر ایجاد شود. همان‌گونه که پژوهش‌گران کلیات اثر را به‌عنوان پنجره می‌بینند من این پنجره را متمایل به نور خورشید می‌بینم که سراسر این اثر را آفتابی کرده است. «مبحث دوم» فصل اول در رابطه به تعریف و «مبحث سوم» هدف ژورنالیزم است این مباحث با ویژگی‌های ساختاری و محتوایی منحصر به فرد خویش تهیه و ترتیب شده است. عمق معنایی توأم با جامع بودن تعریف با توجه به پدیده ژورنالیزم پیش از هر اثر دیگر که من تا هنوز مطالعه کردم، در این اثر وجود دارد.

در این اثر ژورنالیزم یا خبرنگاری ابزاری برای جامعه‌سازی سالم تعریف شده است. نویسنده کوشش کرده است برای سالم زیستن در جامعه رویکردهای مانند تعلیم و آموزش، سرگرمی و غیره را به‌عنوان فکتورهای مهم تلقی نموده و از این طریق یک جامعه رسالت‌مند با توجه به اصول اخلاقی و قانونی تعریف نماید؛ در «مبحث چهارم» فصل اول روی مزایا و محدودیت‌های ژورنالیزم تأکید شده است که یکی از آن مزیت‌ها را مقدس بودن این وظیفه توأم با صداقت می‌داند. صداقت‌کاری در این حرفه در عین حال که مزیت روحی و اخلاقی دارد، هم‌چنان می‌تواند به‌عنوان چالش بزرگ در کشوری مانند افغانستان که مردمش از بی‌صداقتی‌های مقامات آن رنج می‌برند، باشد. نویسنده مثال از شجاعت منتظر الزیدی را زده است که کفش‌های خود را به‌طرف جورج بوش نشانی گرفته که این در واقع از شجاعت و در عین حال از صداقت و پاک‌طینتی این طیف حکایت می‌کند.

فصل دوم این کتاب ما را به مرز تفکیک میان ژورنالیزم و ژورنالیست می‌برد و در عین حال به ما از ژورنالیست واقعی حرف می‌زند، مباحث بعدی فصل دوم این کتاب خواننده را به ویژگی‌های شخصیتی و حرفه‌ی ژورنالیستان می‌کشاند و این ویژگی‌ها را از زبان مسلکی، اخلاقی و حتی قرآنی بیان می‌کند. در «مبحث چهارم» فصل دوم از مسؤلیت‌های

ژورنالیستان در جامعه حرف زده شده است، دقیقاً این فصل مخاطبان خویش را که همانا ژورنالیستان هستند به یک وظیفه مقدس که مبنای آن عدالت، انصاف و مجموعه موارد اخلاقی است، تشویق می‌کند و از ورای آن این طیف را وادار می‌سازد تا این رسالت مقدس را انتخاب کنند. فصل چهارم «مبحث اول» با یک رویکرد ترغیبی «ژورنالیزم را دوست داشته باشید» مخاطبان این حوزه را به تقدس وظیفه‌ی شان وامی‌دارد و انگیزه می‌دهد که در مقابل نامالایمات زندگی صبور باشند. «مبحث دوم» فصل چهارم به اصول اولیه حرفه ژورنالیزم می‌پردازد و تأکید می‌نماید با این اصول «صداقت، شجاعت، ایمان و خلاقیت» ژورنالیستان می‌توانند جامعه را از هلاکت و پرتگاه بیرون کنند، مسؤولان را متوجه وظایف‌شان نمایند مردم را از برنامه کاری‌شان آگاه سازند و در کُل چالش را به فرصت تبدیل نماید.

فصل پنجم ما را به فلسفه وجودی این حرفه که همانا تعهد و تخصص است، در عین حال مبنای پیش‌رفت و ترقی برای ژورنالیستان می‌باشد، می‌کشد و با سیاق آیه «انی حفظ علیم» که همانا تأکید بر تخصص و تعهد است، زمینه‌ساز برای پیش‌رفت می‌داند. «مبحث دوم» فصل پنجم به جزئیات می‌پردازد و نویسنده محترم در این مبحث کوشش کرده است وظیفه ژورنالیستان را با یک «مثالث» تعهد به مخاطبان، تعهد به همکاران و تعهد به سازمان به معرفی بگیرد. فصل ششم این اثر به محیط دانشگاه و روحیه‌ی دانشجویی می‌پردازد. نویسنده در این فصل یک ابتداع و نوآوری منحصر به فرد نموده است؛ در این فصل به دانشجویان تلقین شده است که قدم‌های ابتدایی را محکم‌تر گذاشته تا خوب‌تر از آب درآیند. این فصل به چالش‌های محیط دانشگاه اشاره کرده است که کم‌تر در دیگر اثرهای علمی به این موضوع نهایت مبرم و ضروری پرداخته شده است و این کار در نوع خود درخور توجه است. فصل هفتم «مبحث اول» به چگونگی ورود

دانشجویان به بازار کار اشاره کرده است. «مبحث دوم» و «مبحث سوم» فصل هفت بالنوبه به توصیه‌های کاربردی و پاسخ استاد به نیازهای دانشجویانش پرداخته است.

در آخر من پژوهش استاد محترم را در عرصه ژورنالیزم خصوصاً در افغانستان یک کار بکر و تازه می‌بینم و اثر مذکور می‌تواند در غنای دانش مسلکی دانشجویان محترم دانشکده‌های ژورنالیزم مؤثر واقع شده و هم‌چنان مطالعه این اثر می‌تواند پنجره جدیدی را به سوی سپهر دانش جدید مسلکی باز نماید تا از این منظرگاه چشم به سوی جهان جدید ژورنالیستی بگشایند.

با احترام

پوهندوی ذبیح الله بشردوست

آمر دیپارتمنت ژورنالیزم - دانشگاه

بدخشان

دیدگاه جناب آقای عبدالقدیر میرزایی، نویسنده، خبرنگار، استاد دانشگاه و رییس تلویزیون پیشگام.

کتاب به عنوان وسیله‌ی ارتباط همگانی نقش تأثیرگذاری در انتقال پیام و تأمین ارتباط میان نسل گذشته، حال و آینده داشته است. تلاش درزمینه‌ی چاپ کتاب به عنوان یکی از انواع وسایل ارتباط چاپی از ابعاد مختلف حائز اهمیت است.

بدون شک کتاب روزنامه‌نگاری و روزنامه‌نگار به عنوان یک جزوه آموزشی می‌تواند مطرح باشد و بخشی از نیازمندی‌های آموزشی دانش‌جویان و فعالان رسانه‌ای را مرفوع سازد.

کتاب یادشده موضوعات مختلفی را در خود جمع کرده است که بیش‌تر نتیجه‌ی مطالعات کتاب‌خانه‌ای و تجربه‌های نویسنده است. این کتاب درواقع می‌تواند نقش چندگانه بازی کند.

شناخت معیارهای اخلاق رسانه، نگاهی به شرایط تحصیلی در رشته‌ی خبرنگاری «journalism» و بازار کار روزنامه‌نگاری از جمله محتوای آن است. هرچند روزنامه‌نگاری امروزه از جهت‌های مختلفی توسعه یافته است و نیاز است که محتوای نوین و مبتنی بر تحقیقات فراگیر فراهم گردد، با آن‌هم تلاش آقای رسول خان امین در جهت تألیف محتوای کتاب روزنامه‌نگاری و روزنامه‌نگار درخور تحسین است. برای نویسنده موفقیت هر چه بیش‌تر درزمینه‌ی تولید مقاله‌های علمی و کتاب خواهیم.

با احترام

عبدالقدیر میرزایی

رییس تلویزیون پیشگام و استاد دانشگاه

دیدگاه جناب آقای پوهاند دکتر محمد یونس طغیان ساکایی، استاد دانشکده زبان و ادبیات فارسی دانشگاه کابل.

در دنیای امروز ارتباطات از اهم مسایلی است که در زندگی بشر نقش ایفا می‌کند؛ دنیای امروز در حقیقت دنیای ارتباطات است؛ اما با تأسف که وطن ما در این زمینه نیز از عقب‌مانده‌ترین کشورهای جهان محسوب می‌شد؛ عقب‌ماندگی و عدم ارتباط با جهان لازم و ملزوم همدیگرند.

در افغانستان چه می‌گذرد؟ ما در حقیقت توانایی گفتن آنچه در کشور ما اتفاق افتاده است را نداشته‌ایم؛ ما همان گنگ خوابیده‌ایم که مبهوت خواب‌های وحشتناکی خویشتیم.

در چنین یک وضعیتی زبانی برای گفتار و قلبی برای نوشتار در کار است؛ و این زبان و قلم در حقیقت همان ژورنالیزم فعال است که واقعات و همه آنچه را که در کشور اتفاق می‌افتد، انعکاس می‌دهد و مردم دنیا را از آن آگاه می‌سازد.

زمینه‌های نظری این رشته مهم نیز در وطن ما توفیق چندانی نداشته است؛ غیر از چند اثری که توسط استادان دانشکده ژورنالیزم، از جمله استاد آهنگ؛ به نشر رساندند، دیگر در حقیقت آثار در حوزه یادآوری در این رشته مهم نداریم؛ اما اینک رسول خان امین این جوان پُرتلاش که در دانشگاه خصوصی خورشید مصروف تدریس در رشته ژورنالیزم است رساله‌ای را در عنوان «ژورنالیزم و ژورنالیست» آماده چاپ کرده است.

این کتاب چنانکه از نامش پیداست به دو پرسش مهم پاسخ می‌گوید: ژورنالیزم چیست؟ و ژورنالیست کیست؟ امیدوارم این اثر در عرصه

ژورنالیزم برای رهروان این رشته مهم مفید واقع شود تا جوانان ما زبان گویا و قلم پویایی و طرفداران خویش شوند.

بدین وسیله از نویسنده این اثر، استاد رسول خان امین اظهار قدردانی می‌کنیم که در عرصه ژورنالیزم زحمات بسیاری را متقبل شده‌اند، برای ایشان توفیقات مزید استدعا دارم و انتظار تألیفات و تحقیقات بیش‌ترشان هستیم.

با احترام

پوهاند دکتر محمد یونس طغیان ساکابی

۱۴۰۰/۱/۲۸

دیدگاه جناب آقای بختیار بشار، نویسنده، استاد دانشگاه و مسؤول کانون خبرنگاری خورشید.

عرصهٔ روزنامه‌نگاری یا خبرنگاری، همان عرصه‌ی کاری «رسانه» هاست که امروز جزء جدایی‌ناپذیر زندگی روزمرهٔ بشر شده است. مردم منتظرند تا از این روزنه بدانند؛ حتی بسا از انسان‌های امروز، تحلیل و قضاوت در مورد خوب و بد جامعه، حکومت، سیاست، سیاست‌مداران و دیگر

بخش‌های جامعه را، از ورای نشرات رسانه‌ای می‌کنند.

خبرنگاری، مسلکی است که ظرفیت افشای حقایق را دارد؛ خبرنگاری، حرفه‌ای است، آن‌چه را دیگران نمی‌دانند، آگهی می‌دهد. حرفه‌ای است که برای جداسازی سفید از سیاه می‌تواند نقش خوب بازی کند و برعکس. جان تادئوی دیلین - سردبیر تایمز در قرن بیستم گفته بود: «کار مطبوعات، افشاگری است.» اگر این حرفه به آلهٔ دست مکاران سیاسی و اجتماعی قرار بگیرد، توسط آن مفسد و چهرهٔ سیاه باطل را سفید نمایش داده و خاک به چشم مردم می‌زند. متأسفانه واقعیت فعلی جوامع چنین شده است.

آشنایی با ژورنالیزم و ژورنالیست از مفاهیم عمده و کلیدواژه‌های مسلک اطلاع‌رسانی است. این دو اصطلاح مدخل به یک عرصهٔ بزرگ است؛ هرگاه این دو مفهوم را در کنار مفهوم «رسانه» بگذاریم مثلث مسلک اطلاع‌رسانی را شکل می‌دهند. دانشجویانی که وارد عرصهٔ اطلاع‌رسانی می‌گردند، نیاز به درک عمیق از ژورنالیزم به‌عنوان مسلک و ژورنالیست به‌عنوان فعال این عرصه دارند. شناخت مسلک و راز و رموز مربوط به آن و هم‌چنان شناخت

فرد حرفه‌ای و رازهای رشد آن از برای کسانی که در پی کار در رسانه‌هایند، بسیار مهم است.

کتاب حاضر که توسط نویسنده توانا - حاجی رسول خان امین، استاد کانون خبرنگاری خورشید نگاشته شده است، به مفاهیم مربوط به ژورنالیسم پرداخته و شرح به سزایی به آن داده است؛ در کنار این مطالب حاوی این کتاب، خبرنگار / ژورنالیست را با تمام معنا و کلیه ابعاد آن به معرفی گرفته که می‌توان گفت این کتاب برای دانشجویان خبرنگاری و خبرنگاران نقش مشاور خوب را می‌تواند ایفا نماید تا در انجام فعالیت‌های رسانه‌ای موفقانه بدرخشند.

با مهر

بختیار بشار

مسئول کانون خبرنگاری عملی خورشید

دیدگاه جناب آقای عبدالمجیب خلوت گر، نویسنده، استاد دانشگاه و رییس دیدبان حمایت از رسانه‌های آزاد افغانستان «نی».

به نام خداوند جان و خرد
کزین برتر اندیشه برنگذرد

خبرنگاری یا روزنامه‌نگاری در جهان امروزی یکی از دانش‌های مهم، ضروری و خیلی کاربردی است. در جهانی که حقوق بشری چارچوب‌های نظام قدرت را دگرگون ساخته است، آزادی بیان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین حقوق بشری، با استفاده از دانش خبرنگاری، اگر

حرف اول را نزند، قطعاً در ردیف حرف‌های اول قرار دارد.

در چنین شرایطی، اصول خبرنگاری و این‌که خبرنگاری چگونه انجام شود، از هر وقت دیگر مهم است. دانستن این مهم، یک وجیبه و یک مسؤلیت شمرده می‌شود.

مضاف بر آن، امروزه با توجه به رشد فن‌آوری اطلاعاتی و ارتباطی، هر شهروند، به‌خودی‌خود، خبرنگاری است که به‌گونه‌ی غیرارادی و اما هدف‌مند، به هم‌رسانی اطلاعات می‌پردازد. امروز جهان ما دهکده‌ی است که در آن شاهد انفجار اطلاعات هستیم. از طرف دیگر، به‌میان آمدن و افزایش اخبار جعلی، مسئله‌ی تفکیک خیر از ناخبر، تفکیک معلومات از آگاهی‌های اشتباه و تفکیک داده‌های اطلاعاتی، از داده‌های غلط، به‌عنوان بزرگ‌ترین چالش روزنامه‌نگار شهروند به‌شمار رفته و باعث شده است که کار روزنامه‌نگاران حرفه‌ای به‌مراتب پُر از چالش باشد و به‌مراتب از گذشته دشوارتر.

این جاست که نیاز بر توجه بالای مفهوم و چستی خبرنگاری و جایگاه و کیستی خبرنگار، بیش‌تر از هر زمان دیگری، احساس می‌شود. دانستن مفهوم خبرنگاری و جایگاه خبرنگار، در این چنین شرایطی، کمک خواهد کرد تا خبرنگاران حرفه‌ای اساس‌تر و آگاه‌تر از گذشته عمل کنند. این مهم، نه تنها یک نیاز حرفه‌ای است؛ بلکه، یک وجیهی آکادمیک و یک اقدام نیازمند بر رُشد فرایند اصل شهروندی در کشور شمرده می‌شود.

کتاب خبرنگاری و خبرنگار، نوشته‌ی آقای رسول خان امین که شما اکنون آن را در دست دارید، شروع پاسخ‌گویی به نیازهایی است که از آن در بالا تذکر به عمل آمد. کتاب خبرنگاری و خبرنگار، به جزییات خبرنگار و از طرف دیگر تا حدی به جزییات کار روزنامه‌نگاری پرداخته است. این کتاب، می‌تواند شروع خوبی برای پاسخ‌گویی به نیازهای جامعه‌ی خبرنگاری حرفه‌ای و از طرف دیگر جامعه‌ی شهروندی خبرنگاری در کشور باشد.

کتاب آقای امین در هفت فصل و ۸۴ صفحه a4، به مواردی پرداخته است که برای بنده و در یک خوانش گذرا خیلی موارد آموزنده دارد. من در کنار این‌که نشر این کتاب را صمیمانه به جناب آقای امین تبریک می‌گویم، از خداوند منان برای‌شان آرزوی موفقیت‌های بیش‌تر را در امور حرفه‌ای و شخصی‌شان، می‌کنم.

هم‌چنان از دوستان خبرنگار، به گونه ویژه آن دوستانی که در «خم» کوچه‌ی نخست این وادی «هفت شهری» قرار دارند، می‌خواهم تا این کتاب را مطالعه نمایند. قطعاً برای کار حرفه‌ای خبرنگاری، مفید و ممد است.

در پایان، به آرزوی شکوفایی دانش روزنامه‌نگاری و به امید صلح سرا سری در کشور، عرایضم را خاتمه می‌دهم.

و ما توفیق الا بالله، علیه توکلت و الیه انیب

عبدالمجیب خلوت‌گر

دیدگاه جناب آقای رحمت‌الله بیگانه؛ نویسنده، استاد دانشگاه و رییس رادیو -تلویزیون معارف^{۷۵}.

دوست عزیزم آقای رسول خان امین، دست‌به‌کار جالبی زده است. هرچند

در مورد ژورنالیست و ژورنالیزم کتاب‌های زیادی نوشته شده است؛ اما این رساله در نوع خود جامع و دربرگیرنده اکثریت مسایل ژورنالیزم و ژورنالیست است.

دنیا به سرعت در حال تغییر

ژرف است، پدیده‌ها به‌شتاب در حال تبدیل و تغییرند. ژورنالیزم نیز از این مسئله مستثنا نیست. می‌گویند: چیزی که قابل تغییر و تبدیل نیست، آن را علم و دانایی به حساب نمی‌آورند.

اگر می‌خواهیم با زمانه باشیم، باید زبان و کلام زمان خود را درک و استفاده کنیم و این کار بستگی به آموزش‌ها و اطلاعات جدید دارد. در یکی از صفحات این رساله عنوانی کوچکی است: شهرت و نان! دیدن این عنوان برایم خیلی جالب بود، هرچند توضیحات آن را نخوانده‌ام و اما می‌خواهم برداشت واقعی خود را روی این مسئله بگویم. در پهلوی رسالت و شهرت، نان هم خیلی مهم است، ما در هر کاری که قرار داریم، می‌خواهیم از آن کار مدرکی برای امرار معیشت خود را آماده کنیم و این واقعیت زندگی انسان‌هاست.

هم‌چنان هر انسانی علاقه‌مند شهرت است، این حق طبیعی آدمی است! اما چگونه می‌تواند راهی را بییماید که در آن شهرت و نان باشد، بستگی به

هنر خود شخص دارد. شهرت به آسانی به دست نمی‌آید، آگاهی، دانایی و زحمت انسان است که به او شهرت نیک و به اصطلاح نان و نام می‌دهد. در دنیا امروز این رسانه‌هایند که آدم‌ها را به شهرت می‌رسانند، چه کسانی که ژورنالیست‌اند و چه آن‌هایی که در عرصه کار خود ماهر و متبحرند.

برای این‌که ما بتوانیم در مسلک و کاری که قرار داریم موفق باشیم، نان و نام به دست آریم، از قواعد و رهنمایی‌های که در مورد آن مسلک تهیه شده است، باید آگاهی داشته باشیم.

شما اگر می‌خواهید بدانید که خبرنگاری چیست و خبرنگار کیست؛ این کتاب را مطالعه کنید. به استاد رسول خان امین، جوان پُرکار و موفق و بانگیزه از خداوند بزرگ توانایی‌های بیش‌تر می‌خواهم.

با ارادت

رحمت‌الله بیگانه

دیدگاه جناب آقای خوشحال آصفی؛ نویسنده، خبرنگار، استاد دانشگاه و رییس رادیو -تلویزیون آریانا^{۷۶}.

اسلام علیکم و رحمت الله و برکاته، جناب استاد رسول خان امین! کتاب شما، با عنوان «ژورنالیزم و ژورنالیست؛ خبرنگاری و خبرنگار» را از نظر گذراندم، همانند آثار دیگرتان، در این اثر نیز موضوعات بکر و مفید یافتم. نخست؛ می‌خواهم بگویم که شما مانند

گذشته تمام مراحل یک تحقیق را از چکیده و طرح مسئله تا منابع تحقیق مدنظر گرفته‌اید که این یک کار بسیار خوب و مسلکی است.

ثانیاً؛ مهم بودن موضوع در عصر امروز و نبودن منابع و مأخذ در این زمینه که تازه بوده یا کاربرد عملی داشته باشد کم‌تر است؛ و یا در بعضی موارد وجود ندارد که بدون شک شما تلاش کرده‌اید با نوشتن این کتاب، یک کار قابل ملاحظه و درخور ستایش انجام داده و به اهمیت موضوع پی برده‌اید.

ثالثاً؛ برخی موارد ذکر شده در این کتاب که برگرفته از تجارب عملی شما و دیگران بوده و آن را به عنوان منابع و مأخذ ذکر کرده و به آن اشاره داشته‌اید و این برای خواننده؛ به‌ویژه دانشجو و یا فرد تازه‌کار در این حوزه، مهم و جالب است.

به گونهٔ مثال: در بخش مزایا و محدودیت‌های ژورنالیزم موارد تازه و نوی قابل به چشم می‌خورد. من در پهلوی این‌که تلاش‌تان را استقبال و قدردانی می‌کنم، می‌خواهم دو پیشنهاد مشخص نیز داشته باشم:

اول؛ بهتر خواهد بود اگر در نوشته‌ها و کتاب‌های آینده‌تان از منابع معتبر بین‌المللی نیز استفاده شود تا به زبان‌های ملی ما ترجمه و چکیده‌اش را در نوشته‌های خود جا دهید.

دوم؛ در نوشته‌ها و کتاب‌های آیندهٔ‌تان که بر محور «ژورنالیزم و ژورنالیست» می‌چرخد، اگر از نظریات، تجارب و دیده‌گاه‌های عملی و نظری پیشکسوتان و تازه‌نفسان این حوزه و نیز اصحاب رسانه‌ها، تحقیق میدانی داشته باشید، برای غنای اثرتان کمک‌رسان خواهد بود.

با احترام

خوشحال آصفی

رییس رادیو و تلویزیون آریانا

دیدگاه جناب آقای غلام جیلانی خواک، نویسنده، خبرنگار، استاد دانشگاه و رییس تلویزیون کابل نیوز^{۷۷}.

انقلاب در عرصه ارتباطات و به وجود آمدن وسایل ارتباط جمعی مانند رادیو، تلویزیون، انترنت و بالأخص پدید آمدن شبکه‌های اجتماعی مانند فیس‌بوک، تویتر و اینستاگرام، سبب گردید که خبرنگاری صرفاً به یک وسیله اطلاع‌رسانی محدود نه

مانده، بلکه به ابزاری نهایت مؤثر و مهم ذهنیت‌سازی نیز تبدیل گردند. گرچه رسالت اصلی خبرنگاری همانا اطلاع‌رسانی به‌وقت و دقیق است؛ ولی اهمیت و مؤثریت آن در سمت دهی اذهان آن را به ابزار نهایت مهمی در سیاست‌گذاری و تعاملات سیاسی جهان مبدل نموده است.

صدام حسین زمانی که منافع امریکا ایجاب می‌نمود و با دشمن امریکا «ایران» در حال جنگ بود، از طرف رسانه‌های غربی به حیث یک قهرمان جلوه داده می‌شد و به همین علت مردم امریکا هیچ‌گاه به کمک‌های سخاوتمندانه که در آن زمان از طرف امریکا با عراق صورت می‌گرفت مخالفت نمی‌کردند؛ ولی زمانی که سیاست‌های امریکا در مورد عراق تبدیل شد و منافع امریکا ایجاب نمود تا صدام از صحنه برداشته شود، تبلیغات منفی رسانه‌های غربی در مورد صدام حسین مردم امریکا را واداشت تا از اقدام نظامی حکومت امریکا علیه صدام حسین حمایت کنند.

هدف تذکر این است که اگر ژورنالیزم رسالت‌مندانه عمل نماید و حقایق را آن‌گونه که هست و رویدادها و عوامل که در عقب رویدادها قرار دارد با

^{۷۷} Kabul News.

بی‌طرفی کامل به مردم عرضه نماید، می‌تواند نقش نهایت مثبت و سازنده را در ذهنیت سازی جامعه داشته باشد و اگر ژورنالیزم به ابزار جهت تخریب و تحریف ذهنیت‌ها به نفع قدرت‌های استعماری تبدیل گردد، نقش نهایت مخرب خواهد داشت. از همین جاست آن‌هایی که به کار رسانه‌ای و خبرنگاری علاقه دارند به‌ویژه جوانان عزیز باید درک درست از خبرنگاری و خبرنگاری داشته باشند.

کتاب که در دست شما قرار دارد یک تلاش بسیار خوب و مفید دانشمند جوان و استاد مؤسسه تحصیلات عالی خورشید، استاد رسول خان امین در همین راستاست. استاد امین سعی نموده تا در این اثر تدریسی، خبرنگاری و خبرنگار، مکلفیت‌ها و خصوصیات خوب و علت‌های انحراف یک خبرنگار را معرفی نماید.

رسانه‌های افغانستان در دو دهه گذشته یک رُشد سریع و غیرطبیعی داشته‌اند. یکی از نتایج این وضعیت عدم خودکفایی اقتصادی رسانه‌هاست، ولی باوجود این همه کمبودی‌ها و کاستی‌ها، خبرنگاری در افغانستان حالا به یک نیروی مهمی در جامعه تبدیل شده‌اند. باوجود همه مخالفت‌ها، تهدیدها و مشکلات گوناگون و تقدیم ده‌ها تن قربانی خبرنگاران توانسته‌اند صدای آزادی بیان را پیوسته بلند نگهدارند و صدای مردم را بازتاب دهند.

کتاب خبرنگاری و خبرنگار را در رُشد ژورنالیزم مسلکی و معیاری در افغانستان یک اضافه قابل قدر می‌دانم و نه تنها به محصلین پوهنخی‌های ژورنالیزم، بلکه به تمام آن‌هایی که به خبر و خبرنگاری علاقه دارند، خواندن این کتاب را توصیه می‌نمایم و از خداوند متعال موفقیت‌های مزید برای نویسنده کتاب استدعا می‌نمایم.

با احترام

غلام جیلانی خواک

دیدگاه جناب آقای محمد نصیر فیاض خبرنگار و گوینده‌ی برنامه‌های سیاسی آریانا نیوز^{۷۸}.

تأثیرگذاری توسعه تکنولوژی معاصر بر حوزه ژورنالیزم، فرصت‌ها و چالش‌های بزرگی را بر محدوده‌ای فعالیت روزنامه‌نگاران و فعالان عرصه رسانه‌ای به وجود آورده است. در این میان کشورهای توسعه‌یافته پا به پای انکشاف تکنولوژی ماهواره‌ای، قواعد فعالیت

علمی و عملی حوزه رسانه را در نهادهای آکادمیک توسعه داده‌اند. استفاده از این مزیت، رسانه‌های مخصوصاً غربی را به غول‌های تأثیرگذار و قدرتمندی مبدل ساخته‌اند که امروزه «تیترا» گزارش‌ها خبری‌شان، مسیر اجتماعی و سیاسی اکثریت از کشورهای دنیا را شکل می‌دهد.

در این میان نکته مهم و غالباً چالش‌برانگیز رکود فکری و عدم انطباق نصاب تحصیلات عالی و مسلکی اکثر نهادهای آکادمیک کشورهای عقب‌مانده و از جمله افغانستان است. آن‌چه را که بیش‌ترین دانش‌جویان حوزه رسانه‌ای در محیط آکادمیک فرامی‌گیرند با آن‌چه در حوزه فعالیت‌های عملی رسانه دنبال می‌شود، غالباً تغییر چالش‌برانگیزی ایجاد می‌کند.

در دامنه این چالش‌ها نهادهای دیگری دولتی و خصوصی مرتبط به حوزه ژورنالیزم، مثل وزارت محترم اطلاعات و فرهنگ، نهادهای حامی خبرنگاران و حتی رسانه‌های بزرگ دولتی و خصوصی نیز مسؤولیت

^{۷۸} Ariana News.

پرداختن به تحقیقات علمی و آکادمیک از قواعد حاکم بر ژورنالیزم معاصر رادارند تا از دل این تحقیقات، رساله‌های رهنمودی برای دانشجویان و علاقه‌مندان حوزه ژورنالیزم معاصر منتشر شود.

در این میان انتشار کتاب (ژورنالیزم و ژورنالیست) که با زحمات استاد رسول خان امین به دسترس دانشجویان و علاقه‌مندان حوزه رسانه قرار گرفته است، گام بزرگ و ستودنی است. هرچند برای پویایی بیش‌تر حوزه رسانه در افغانستان نیاز به کارهای بیش‌تر است؛ اما این کتاب می‌تواند تا حدود زیادی نیازمندی‌های منطبق به خبرنگاری امروز را برای دانش‌آموزان این رشته پاسخ بگوید. به امید موفقیت و کارهای بیش‌تر استاد امین.

با حرمت

محمد نصیر فیاض

دیدگاه محترم استاد مژگان ژاله رییس دانشکده ژورنالیزم مؤسسه تحصیلات عالی تابش.

به نام خدای یکتا و بی‌همتا و سلام ای خواننده‌ی گرامی! خبرنگار جسور و با تعهد، به مطالعه‌ی کتاب خبرنگاری و خبرنگار خوش‌آمدی. خوب می‌دانی که در سیر تحول اجتماع داشته‌های مادی و معنوی دچار دگرگونی می‌شوند و در این فرایند انگیزه‌ها راهی برای رسیدن به

هدف هستند، این کتاب انگیزه‌ی نیکی است تا درست گام برداری.

خبرنگاری به‌عنوان یک شغل مقدس با همه جوانب در ارتباط هست؛ با اجتماع، سیاست، اقتصاد، دین، فرهنگ، ادبیات، زبان، باستان، هنر، آسمان و جرم‌های آن، امروز، گذشته و آینده. از دیروز گرفته تا فردا راه می‌پیماید؛ زیرا این رشته ارتباط برقرار می‌کند و تمام جهان را مانند یک دهکده ساخته است، این درست است که وسایل تکنالوژی زمینه‌ی دهکده شدن را بیش‌تر میسر کرده ولی اگر هر وسیله‌ای در اختیار ما باشد و چیزی به گفتن نداشته باشیم و ندانیم اندیشه‌های مان را چگونه بگوییم، با چه اصولی ارتباط برقرار کنیم تا جهان را بپیماییم، چه خواهد شد؟

پس بر ماست تا در نخست پیرامون این رشته و ویژگی‌های آن بفهمیم، خوبی‌ها و مشکلات آن را بدانیم، راه‌های برقراری ارتباط را بدانیم، تقویت کنیم، استعدادهای خودمان را بشناسیم و سرانجام ساحه‌ی کاربرد آن را درک کرده وارد عمل شویم. ورنه با چشم‌بسته به ورطه‌ی نابودی فرود خواهیم آمد؛ چون این رشته باوجود جوان بودن و نوپایی، وسعتی به فراخنای تمام کاینات

دارد و این سخنی گزاف نیست و قبلاً گفته شد که با همه‌ی دانش‌ها و جوانب زندگی در پیوند است. خبرنگار از یک حادثه‌ی کوچک گرفته تا بزرگ‌ترین اتفاق‌های عالم هستی را با هر وسیله‌ای به تصویر می‌کشد یا با زبان یا با وسایل ارتباطی دیگر. شکی نیست که آدمی از توانایی‌های خاصی بهره‌مند است پس به اقدام کردن و اراده داشتن نیاز دارد.

از این‌که محتوای هر کتابی روی طرز فکر و بینش افراد تأثیرگذار است بنام مهم است آگاهانه گام برداشته شود. تجارب نویسندگان سرمایه‌ی معنوی هست که روی اوراق در سینه‌ی تاریخ حک می‌شوند. این کتاب هم بیش‌تر بر اساس مطالعه و تجارب جناب استاد رسول خان امین بنا یافته که از ارزش خاصی در عرصه‌ی خبرنگاری برخوردار هست. یکی از صفات نیک این کتاب خودمانی بودن و روانی زبان نویسنده در افاده‌ی مفاهیم است که خواننده را بیدار و زنده نگه می‌دارد. خبرنگاران عزیز بیاموزند که در برقراری ارتباط یکی از صفات خوب‌شان همین است. نویسنده‌ی بزرگوار، استاد رسول خان امین لطف کرده در کنار کلمه‌ی وزین ویراستار نام مرا نوشته‌اند، از آن‌جا که ویراستاری امری سترگ و ساحه‌ای وسیع است، من در حد توان و بافهم قاصر، تنها نکات دستوری کتاب را از نظر گذراندم و اصلاح کردم و همه نیک می‌دانیم که تمام دانش‌ها در مسیر تحول و در حال گسترش‌اند، زندگی درگذراست و ما شاگرد روزگار، امیدوارم استاد رسول خان امین در چاپ‌های بعدی مثل همیشه موضوعات جدید و به‌روز را بیش‌تر از این افزود کنند.

با مهر!

مژگان ژاله استاد دانشگاه تابش

۱۵ ثور ۱۴۰۰

دیدگاه جناب آقای شجاع ذکی، گوینده‌ی خبر طلوع نیوز^{۷۹}

خبر در جهان امروز با روان انسان گره‌خورده است و انسان می‌تواند از مسایل دیگر دور باشد؛ اما از خبر نمی‌تواند دور باشد. خبر به انسان امروز مانند خوراک و نوشاک است؛ همان‌گونه که انسان برای سلامت جسم روزانه دو یا سه بار به خوراک نیاز دارد، برای به‌روز بودن و آگاه بودن از مسایل و رویدادها به خبر نیاز دارد.

خبرنگار می‌تواند نبض جامعه را تعیین کند و مسؤولیت دارد تا مردم را از آن‌چه که می‌گذرد و یا آن‌چه که قرار است رخ دهد آگاه بسازد. این کار ساده هم نیست در عصر شبکه‌های اجتماعی آن‌چه که رخ داده است همگان باخبر می‌شوند؛ اما مهم این است که چگونه می‌شود آن‌چه را که باید رخ دهد گزارش بدهیم.

خبرنگار در کنار گزارش رویدادهایی که رخ داده است از فرصت‌ها و چالش‌های فرا راه مردم نیز باید گزارش بدهد و مردم را در جریان بگذارد که چه فرصت‌ها و چالش‌هایی در برابر آنان قرار دارند، از سوی دیگر بسیاری از رویدادهای به‌خبرها یک‌بار مصرف مبدل شده‌اند، درحالی‌که رویدادهای گذشته نیز پهلوهای فراوان دارد و نیاز است تا پهلوهای تاریک این رویدادها روشن گردند. اگر خبرنگار تنها رویدادها را گزارش بدهد به‌بازچه دست مبدل می‌گردد.

این بخش را می‌توان با یک مثال بیش‌تر روشن بسازیم: اگر یک رویداد رُخ می‌دهد و مسؤولان به خاطر پوشانیدن ناتوانی‌های‌شان مسؤولیت را بر شانه دیگران می‌اندازند، اگر خبرنگار همین‌گونه گزارش بدهد نه‌تنها که کارش را درست انجام نداده است؛ بل مردم را به گمراهی می‌کشاند، خبرنگار وظیفه دارد تا تمامی رویدادها را حل‌اجی کند و چندی و چون رویداد را گزارش دهد. خبرنگار و کار خبرنگاری در کنار اطلاع‌رسانی مسؤولیت دارند تا مردم را آموزش بدهند، یعنی کار رسانه آموزش نیز است؛ به‌گونه‌ی مثال: کاربرد افزارهای روز، به‌کارگیری وقت و کارگیری درست زبان و فرهنگ از مسؤولیت‌های خبرنگاران و رسانه‌ها هستند.

اگر رسانه‌ها فرهنگ‌های ناپسند را به چالش نمی‌کشند و زبان نادرست را به کار می‌برند، مردم از آنان یاد می‌گیرد و یا به سخن دیگر مردم از آنان تقلید می‌کنند، در این حالت رسانه و خبرنگار مردم را به‌سوی دیگر می‌کشاند به‌سوی نادرستی.

خبرنگاران را پُلّی میان مردم و دولت‌ها می‌دانند به این معنی که خبرنگاران با هر دو گروه دسترسی خوبی دارند و نارسایی‌ها و مشکلات را در گزارش‌هایی که تهیه می‌کنند بازتاب بدهند.

پس می‌توان گفت که خبرنگاران باید مشکلات را جست‌وجو کنند و برای حل این مشکلات راه‌حلی بیابند؛ در کشور ما شاید مشکلات اول به خاطر این می‌آید که بیش‌تر مشکل دارند؛ درحالی‌که پیدا کردن فرصت‌ها و استعدادها نیز کار خبرنگاران است تا فرصت‌های بیش‌تر به میان آیند.

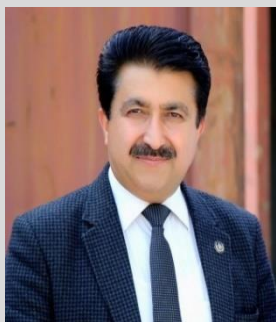
خبرنگاران میانجی‌گران مردم و دولت هستند و نیز آموزگاران و اطلاع‌دهندگان هرکدام این مسؤولیت‌ها دو رُخ دارند؛ اگر خبرنگاران به‌درستی کارشان پیش ببرند تفاهم، آموزش و خبر دقیق به میان می‌آیند؛ اما اگر خبرنگاران به‌درستی مسؤولیت‌های‌شان به‌پیش نبرند و بی‌طرفی‌شان را حفظ

نکنند نه تنها مشکلات حل نمی‌گردند که مشکلات را بیش‌تر خواهند ساخت، نمونه‌های بدی نیز در این زمینه وجود دارد مانند جنگ راوندا. بهتر خواهد بود که به این موضوع نیز اشاره شود که مرز میان خبرنگار با مسئولیت و پاک و خبرنگار فاسد بسیار نزدیک است، مسؤولان دولتی و زورمندان بیش‌تر می‌کوشند تا خبرنگاران را با زر و زور بخرند در این جا خبرنگار مسؤول و باوجدان می‌تواند از این آزمون پیروز شود. استاد امین گرامی دوست و جوان هم‌مسلك و عزیز ما در این کتاب زحمات فروان را متقبل شده‌اند. بنده به‌نوبه خود مطالعه این اثر را به تمام علاقه‌مندان خبرنگاری و خبرنگاران توصیه می‌کنم. برای جناب استاد امین موفقیت‌های بی‌شمار از خداوند می‌خواهم. والسلام

با حرمت فراوان

شجاع ذکی

ديدگاه جناب آقاي سيدنظيم سعیدی؛ خبرنگار^{۸۰}، نويسنده، پڙوهشگر، استاد دانشگاه و سخنگوی وزارت اقوام، قبایل و سرحدات.

په تېرو دوو لسيزو کې په هېواد کې د ډېرو ستونزو سره سره رسنيو او په ځانگړې ډول چاپي، غږيزو او انځوريزو رسنيو بڼه اوغوره پرمختگ درلوده چې دغه پرمختگ ددې لامل شو خو ډېر شمېر ځوانان له نورو مسلکونو څخه رسنيز ډگر او په خاص ډول ټلويزيون او راډيو ته مخه کړي او ددې

ترڅنگ ډېر شمېر پانگوالو هم د بيلا بيلو رسنيو په جوړولو لاس پورې کړ چې دغه ښکارنده په هېواد کې د بې شميره رسنيو د رامنځته کيدو لامل شو چې اوس يې د مديريت پروسه د دولت له وسه هم پورته ده خو ددې ستونزو سره سره يو شمير ځوانو کدرونو هڅه وکړه خو په دې برخه د ژورناليزم د مينه والو لپاره ښوونيز او روزنيز لنډمهاله پروگرامونه جوړ کړي او په دې برخه کې يې د کتابونو په چاپ او خپرولو لاس پورې کړ خو دغه برخه د علمي پلوه پياوړی اوغني کړي.

پرهمدې بنسټ ښاغلي استاد رسول خان امين هم ژورناليزم او ژورناليست (خبرنگاری و خبرنگار) تر نامه لاندې د ژورناليزم په ډگر کې ددې لارې لارويانو ته يو ښوونيز او روزنيز اثر ليکلی او په دې برخه کې يې ډېرې هڅې کړي چې زه يې هم اړکړم خو دغه کتاب په کره ډول له نظره تېر کړم په رښتيا چې په دې کتاب کې ډېر داسې نوي مسايل ځای پر ځای شوي دي چې له نوي ژورناليزم سره اړخ لگوي او دغه ښوونيز او عملي اثر

^{۸۰}. Khurshid News

یې په ۷ څپرکیو کې لیکلی دی چې ددې کتاب لوستونکي او په ځانگړې ډول د رسنیز ډگر کارکونکي او خبریالان کولی شي ترې غوره گټه واخلي. بل څه چې باید دلته یې یادونه وکړم ددې کتاب یوه غوره ځانگړنه داده چې په ډیره ساده او خوږه فارسي ژبه لیکل شوی چې نه یواځې محصلین؛ بلکې عام خلک هم کولای شي له دې کتاب څخه ډیره گټه واخلي، له قدرمن ورور، تکړه استاد او با استعداد ځوان بناغلي استاد رسول خان امین څخه ددې ستر خدمت مننه کوم او په دې برخه کې یې د نورو علمي او عملي هڅو غوښتونکی یم، الله ج دی په دې برخه کې ورته د نورو غوره علمي خدمتونو توان ورکړي.

په درنښت

سیدنظیم سعیدی

د سرحدونو او قبایلو چارو وزارت مرستیال ویاند

دیدگاه جناب آقای فرید حسینی؛ نویسنده، شاعر، خبرنگار^{۸۱} و استاد دانشگاه.

درود بر شما عالی‌قدر خبره: آثار شما را در بعد خبرنگاری سراپا مطالعه نمودم از داده‌های سودمندان در این عرصه حظ بردم و متیقن شدم زحمات شما در این راستا قابل قدر و درخور ستایش است، متمنی‌ام خوانندگان و گیرندگان آن با استفاده مزید و سودمند از آن، در اعتلای دانش مسلکی

خویش افزوده و با پاس از سعی و تلاش شما به خود و جامعه خود مصدر خدمات شایان واقع گردند و برای شما از درگاه یزدان توفیقات شایان مسئلت دارم.

با تقدیم حرمت

فرید حسینی

گوینده رادیو-تلویزیون ملی افغانستان

و استاد گویندگان جوان رسانه‌های افغانستان

دیدگاه جناب آقای شاهیپور فرهمند؛ خبرنگار^{۸۲} و استاد دانشگاه.

کتاب «خبرنگاری و خبرنگار» اثر بکر استاد رسول خان امین را خواندم، استفاده از منابع معتبر، به روز، تجارب خبرنگاران باتجربه، به غنای این اثر افزوده است. آقای امین با استفاده از روش درست نویسی به خوبی توانسته حرفه‌ی خبرنگاری نوین را به گونه‌ی روشن و با مثال‌های زنده توضیح بدهد و نیز چالش‌ها و فرصت‌های این حرفه مقدس

را بدون کتمان مشخص ساخته است. با آن‌که کتاب‌های زیادی درباره خبرنگاری در دسترس قرار دارد؛ اما پرداختن به چالش‌های عینی خبرنگاری و فرصت‌های که این حرفه برای علاقه‌مندان دارد و نیز نگاه تجربه محور پژوهش‌گر، این اثر را با دیگر اثرها متمایز می‌سازد. در این کتاب پرسش‌های مطرح‌شده که هر خواننده را وادار به مطالعه چندین اثر دیگر می‌کند. مسئولیت‌ها، اصول کاری، ویژگی‌های خبرنگار به خوبی مشخص شده که مسیر کاری یک خبرنگار تازه‌وارد را تعیین می‌کند. به قول غنی کشمیری:

چو استعداد نبود کار از اعجاز نکشاید

مسیحاکی تواند ساخت بینا چشم سوزن را

در پایان، مطالعه این کتاب پرمحتوا را برای خبرنگاران توصیه می‌کنم و برای نویسنده این اثر استاد رسول خان امین آرزوی موفقیت‌های بیش‌تر دارم.

با حرمت

شاهیپور فرهمند

خبرنگار و استاد دانشگاه

دیدگاه جناب آقای محمد وحید نویسا؛ خبرنگار و استاد دانشگاه.

افغانستان طی دو دهه اخیر رشد چشم-گیری در زمینه فعالیت رسانه‌های ملی، خصوصی و دولتی داشته است. مطالعه ابعاد مختلف این حوزه در کشور نیازمند تحقیقات فراگیر علمی است. یکی از خال‌های جدی در زمینه خبرنگاری در افغانستان کمبود منابع علمی دانسته می-

شود. در حال حاضر، نیاز برای انجام تحقیقات علمی جامع پیرامون انواع رسانه‌ای و به‌ویژه رسانه‌های جدید، بیش‌تر از هر زمانی دیگر، محسوس است. کتاب «روزنامه‌نگاری و روزنامه‌نگار» به اهتمام جناب استاد رسول خان امین، در این شرایط نیز گامی ارزنده نظری است که می‌تواند به‌عنوان راهگشا برای مبتدیان، دانشجویان و سایر علاقه‌مندان و فعالان رسانه‌ای مطرح باشد.

محتوای کتاب یادشده، اخلاق رسانه‌ای و معیارهای اخلاقی ژورنالیزم را به‌عنوان بخش فراموش‌شده‌ی ژورنالیزم در افغانستان، برجسته ساخته است. هم‌چنان مبانی ژورنالیزم، بازار کار روزنامه‌نگاری و وضعیت دانشجویان ژورنالیزم را به‌خوبی توصیف کرده است. برای نویسنده این اثر پیش‌روی و پایداری تمنا می‌کنم و امیدوارم به تلاش‌های تحقیقی خویش هم‌چنان ادامه دهند و آثار بیش‌تری را از ابعاد مختلف روزنامه‌نگاری با استفاده از روش‌های تحقیقی به‌زیور چاپ برسانند.

با تقدیم نیک‌ترین تمنیات

محمد وحید نویسا

خبرنگار و استاد دانشگاه

دیدگاه جناب آقای بیژن آرین خبرنگار^{۸۳} و استاد دانشگاه.

خبرنگاری عشق به بیان حقیقت و قبول مسئولیت است. عشق برای دریافت و بازتاب حقیقت خیلی شیرین است، هرچند در این مسیر دیو و دد زیادی در کمین اند؛ اما باید شجاع بود، زیرا ترس و خودسانسوری از ویژگی‌های یک

خبرنگار بوده نمی‌تواند. کتاب استاد رسول خان امین را مطالعه نمودم؛ و مطالعه این کتاب برای دانشجویان و علاقه‌مندان عرصه خبرنگاری عاری از سود نیست.

با حرمت

بیژن آرین

خبرنگار

دیدگاه جناب آقای جمشید احمدی گوینده‌ی برنامه‌های اجتماعی و ورزشی^{۸۴}.

اثر تازة نویسنده توانا و شخصیت دوست‌داشتنی را بانام «خبرنگاری و خبرنگار» مطالعه نمودم. این کتاب استاد محترم رسول خان امین برای نسل نوین و جوانانی که عشق به کار در رسانه‌های تصویری و شنیداری دارند، نوشته‌شده است. علاقه‌مندان عرصه ژورنالیزم بامطالعه این

کتاب به معلومات خود افزوده و با ژورنالیزم، ژورنالیست و فراز و فرودهای این عرصه آشنایی پیدا می‌کنند. از کارها و فعالیت‌های جناب استاد رسول خان امین سپاس‌گزاری نموده و خواهان موفقیت‌های مزیدشان هستیم.

با احترام

جمشید احمدی

گوینده تلویزیون آریانا

دیدگاه جناب آقای رامین شارق نویسنده، خبرنگار، تهیه‌کننده و گوینده‌ی برنامه‌های اجتماعی^{۸۰}.

خبرنگاری عشق است و خبرنگار هم عاشق. عشق نیرومندترین شکل انرژی است که عاشق می‌تواند تولید کند و سبب بزرگ شدن نیروی فکری و عمیق‌تر شدن فهم آدمی شود. خبرنگاری و خبرنگار، اثری است محصول انرژی، تلاش و زحمتهای

مردِ عاشق که عشق ورزیده و می‌ورزد و لذت می‌برد. رسول خان امین، شخص توانا و جوان خلاق و این اثرش را من به صفت یکی از اعضای کوچک مطبوعات این وطن، ستودنی می‌دانم. مطالعه این اثر، پاسخ‌گوی بسا از نیازهای لازمی، در غنای دانش‌های علمی این رشته است. به امید موفقیت‌های بیش‌تر جناب استاد امین!

با مهر

رامین شارق

مسئول برنامه‌های اجتماعی تلویزیون سبا

۱۴۰۰/۱/۱۴

^{۸۰} Saba TV.

دیدگاه جناب آقای تمیم یارمل، مجری برنامه‌های اجتماعی تلویزیون یک^{۸۶}.

ژورنالیزم و ژورنالیست یک کتاب باارزش از جناب استاد رسول خان امین برای یادگیری موضوعات خوب خبرنگاری برای پیشرفت دانشجویان عزیز است. جای بسیار خوشحالی است که چنین اثر را از استاد رسول خان امین داریم و خداوند منان جناب استاد را درراه ترقی و پیشرفت کمک نماید و همیشه باورش باشد.

با سپاس

تمیم یارمل

گوینده‌ی تلویزیون

دیدگاه جناب آقای احمدشاه علمیار، استاد دانشگاه، نویسنده، تهیه‌کننده و مجری برنامه‌های اجتماعی تلویزیون راه فردا.

جای بسا مسرت است که امروز جوانان با احساس ما می‌آیند و مسؤولیت‌شان را در قبال مردم نشان می‌دهند؛ زحمت می‌کشند و به‌طور دقیق روی موارد بسیار اساسی و مهمی که جامعه‌ی ما به‌خصوص جامعه رسانه‌ای ما به آن نیاز دارند، تمرکز داشته و قلم می‌زنند. سخن‌های جدید و به‌روز را به جامعه ارزانی می‌فرمایند و به شکل یک مجموعه درمی‌آورند.

جناب رسول خان امین که یکی از دوستان دیرینه‌ی ما است؛ امروز به مسئله‌هایی نابی‌پی بردند و آن را به شکل یک مجموعه درآوردند که این مسئله خیلی قابل‌درک، قابل‌تأمل و قابل‌توصیف است. اگر در واقع بنگریم مواردی که جناب استاد رسول خان امین در مورد خبرنگار و خبرنگاری در کتاب آورده‌اند، بسیار مهم و نیاز جامعه‌ای رسانه‌ای است.

بنده وقتی کتاب را مورد مطالعه قرار دادم؛ یعنی واقعاً بسیار از مسئله‌هایی که تا هنوز روی آن بحث صورت نگرفته؛ استاد امین در کتاب روی‌شان بحث کرده است. مطالعه این کتاب برای تمام دانشجویان رشته خبرنگاری توصیه می‌شود. به تمام شما خوانندگان عزیز موفقیت می‌خواهم و به استاد امین هم از خداوند سعادت دارین خواهانم.

و سلام

احمدشاه علمیار

گرداننده برنامه‌های سیاسی تلویزیون راه فردا

دیدگاه جناب آقای شفیق الله مشال، نویسنده و خبرنگار.

په دې وروستيو دوه لسيزو کې په هيواد کې د ژورنالېزم په برخه کې ډېرې لاسته راوړنې ترلاسه شوي. او د هيواد په بېلابېلو ولايتونو کې غړيزو انځوريزو او چاپي رسنيو په کار فعاليت وکړ. او دغه نوي ډگر ته گڼ شمېر ځوانانو او هيوادولو راودنگل.

چې په هره رسنۍ کې گڼ شمېر ځوانان په کار لگيه دي / او کار کوي. ژورنالېزم که څه هم زمونږ هيواد ته نوی راغلی. نو اړينه ده چې په دغه برخه کې د هيواد لوي ژورنالېستان د هيواد ځوان او ناآشنا ژورنالېزم ته نه سترې کېدونکي کار وکړي.

چې په دغه برخه کې د ژورنالېزم گڼ شمېر استادانو او د هيواد لويو ژورنالېستانو روزنيز کورسونه ورکشاونه او پوهنيز مرکزونه او گڼ شمېر کتابونه چاپ او خپاره کړل.

چې له دغې جملې څخه د هيواد تکړه ځوان او روښان فکره ژورنالېست او استاد رسول خان امين ژورناليزم او ژورنالېست (خبرنگاري و خبرنگار) کتاب چې د ژورنالېزم د پراخه او لوي پچلي ډگر هر اړخيز معلومات پکې نغښتي دي. ما د ځوان استاد امين صاحب دغه لوي کتاب پوره ولوست او ډېر څه مې ترې حاصل کړل. هره موضوع پکې په ډېره ساده هنري ژبه خپرل شوي ده. زه باوري يم چې دغه کتاب به د هيواد ځوانو ژورنالېستانو او د ژورنالېزم د برخې محصلينو سره پوره پوره مرسته وکړي شي.

زه د یوه ژورنالېست په صفت د ښاغلي گران استاد امین صاحب دغه لویه هڅه ستایم، او ترې منندوي یم. او مبارکي نه یوازې ده ته بلکې مونږ او د ژورنالېزم ټولو لارویانو ته وایم. او مبارک ده وي.

په درنښت

شفیق الله مشال

لیکوال، ژورنالېست او د نن راډیو د سیاسي

خپرونو پر مخ وړونکی

دیدگاه جناب آقای ضیاء وصیل، گرداننده برنامه‌های سیاسی رادیو آریانا نیوز^{۸۷} وقتی حرف‌وحدیث مطبوعات، رسانه، ژورنالیسم، خبرنگار، تجربه و پشت‌کار بر سر زبان می‌شود، از نام استاد رسول خان «امین» نمی‌توان چشم‌پوشی کرد و ساده‌گذشت. ایشان همیشه سعی و تلاش کرده‌اند تا جوانان ما روشن‌ضمیر و آگاه تربیه شوند. اینک، جای بسا خرسندی است که به

سلسله دستاوردهای مؤثر سابق‌شان، اثری زیر نام «ژورنالیسم و ژورنالیست؛ خبرنگاری و خبرنگار» را به رهروان خبر و خبرنگاری در دنیای رسانه و مطبوعات به خانواده صاحب‌قلم، پیشگامان خبررسانی و خبرنگاری و علاقه‌مندان کار با رسانه پیشکش می‌کند.

این اثر گران‌بها می‌تواند، کلید حل معمای خبرنگاری، رهنمایی برای تازه‌کاران و منبعی باشد برای محققان جوان و محصلان رشته خبرنگاری. من، ضمن این‌که تهیه و ترتیب این اثر را به فال نیک گرفته و مبارک باد می‌گویم، برای برادر گران‌قدر، جناب «امین» حوصله بلند و مقام رفیع تمنا دارم.

با احترامات فایقه

ضیاء وصیل

گرداننده برنامه‌های سیاسی رادیو آریانا نیوز

^{۸۷} Ariana News.

دیدگاه جناب آقای منصور قریشی، گرداننده برنامه‌های سیاسی تلویزیون خورشید^{۸۸}

در عصر انفجار اطلاعات؛ زمانی از ژورنالیزم و کار خبرنگاری دم می‌زنیم و اینکه، در نظام‌های دموکراتیک این حرفه‌ی پُرمخاطب، رکن چهارم دموکراسی را تشکیل می‌دهد، ناخودآگاه اهمیت کار خبرنگاری در جامعه چندصدا و متکثر، تداعی‌کننده اهمیت این مدعی است.

استقرار نظم نوین جهانی؛ در حقیقت بر پیکر نیمه‌جان رسانه‌ها در افغانستان روح تازه دمید و از آن به بعد، رسانه به‌مثابه جهت‌دهنده افکار عامه سهم به سزا در تحولات کلان افغانستان داشت.

باینکه حداقل در دو دهه گذشته؛ کار اصحاب رسانه با شکست و ریخت‌های زیادی به همراه بوده، از کم‌بود ایده و وسایل مدرن و به‌روز گرفته تا فقر منابع و افراد آکادمیک، با آن‌هم کشتی شکسته این حرفه جسته‌وگریخته به ساحل رسید.

اینک؛ خوشبختانه داریم افراد باکیاست و با رسالت را که با قلم و قدم‌های متین‌شان در این راه، به بارور شدن عقبه روح آکادمیک این حرفه مقدس می‌افزایند.

به کتاب هکذا از استاد امین ورجاوند؛ نگاه گذرا داشتم و بدون غلو می‌توانم اذعان کنم، این کتاب، در کنار آثار ارزشمند دیگر جناب استاد، یکی از سرمایه‌های نوشتاری در عرصه کار خبرنگاری است که استاد از قلم

^{۸۸} Khurshid News.

آگاهی و اندیشه‌اش مایه گذاشته، الحق که این اثر می‌تواند، به زوایای مضمّر و پرسش‌های اذهانِ پرسش‌گرِ شایقین این رشته پاسخ‌گو باشد.

بنده به سهم خود، از قبول زحمت استاد امین و کلیه‌ی عوامل مؤثر، در ترتیب این اثر ارزش‌مند سپاس و امتنان قلبی نموده و این اثر را نهایت مَثْمَرِ ثمر برای شایقین و مخاطبان این عرصه می‌پندارم.

سرافرازی و کامروایی برای جناب استاد خواهانم.

با احترام

منصور قریشی

گرداننده برنامه‌های سیاسی تلویزیون خورشید

دیدگاه محترم خاطره راستین احمدی، گوینده برنامه‌های اجتماعی تلویزیون زن^{۸۹} آینده‌ای بساز که گذشته‌ات پیشش زانو بزند! کتاب، مقبول‌ترین و

نزدیک‌ترین همدمی به طبع آدمیان است که نه فراموش می‌شود و نه تغییر می‌یابد.

به کتاب «خبرنگاری و خبرنگار» اثر تازه استاد رسول خان امین، نگاهی انداختم، پی

بردم ما انسان‌ها نیازمند همچو دست‌نویسی هستیم که می‌شود ذریعه آن‌یک خورده کمبودهای کوچک و بزرگ خود را دریافت و اقدام به تکمیل کردن آن کرد.

امروز کار خبرنگاران برای جلب نظر مخاطبان سخت‌تر شده است؛ آن‌ها مرتب باید حرف‌های نو تولید کنند که جز با داشتن خلاقیت ممکن نیست. شاید نیازی نباشد تا بگوییم «خبرنگاری خلاقانه» چراکه خبرنگاری خود معنی خلاقیت را با خود همراه دارد یا حداقل باید داشته باشد. مغز این کتاب با عناوین گوناگون قابلیت جلب مخاطبان را دارا است از جمله، ژورنالیست به کی گفته می‌شود؟ مهارت‌های ژورنالیست و...

این چند اصل مهم معتبر برای تک‌تک هم‌سنگران ما، نیاز مبرم دارد. در این اثر، گلچین موضوعات اساس در مورد رسیدن به هدف در راه خبرنگاری است و متن‌های تأثیرگذار برای رسیدن به موفقیت و ایجاد انگیزه را آماده

کرده که با خواندن این جملات حتماً در وجود خود انگیزه و انرژی را حس خواهید کرد.

برای استاد بزرگوار؛ رسول خان امین، این گام را شروع موفقیت گفته تمنایی پیروزی‌های فراوان می‌کنم!

با احترام فروان

خاطره راستین احمدی

گوینده برنامه‌های اجتماعی تلویزیون زن

دیدگاه جناب آقای سید یما عالمی، گوینده‌ی خبر تلویزیون لمر^{۹۰}

رسانه‌ها و فعالیت‌های رسانه‌ی از دستاوردهای بلندی حکومت‌های

پس‌اسقوط طالبان شمرده می‌شود. در سال‌های اخیر دستاوردهای رسانه‌ی کشور قابل‌تمجید و افتخار می‌باشند؛ اما مشکلی که در این رابطه دیده می‌شود، این است که شماری از جوانان از بخش‌های مختلف علاقه‌مند کار در رسانه و شامل فامیل رسانه‌ی شده‌اند،

شماری از این جوانان معلومات مسلکی در ژورنالیزم و خبرنگاری ندارند این کتاب که تحت نام «خبرنگاری و خبرنگار» به قلم و زحمت استاد رسول خان امین نوشته شده است، می‌تواند در مسلکی سازی خبرنگاران سهم بزرگ و ارزنده داشته باشد. ضمن سپاس و مبارک باد، به نویسنده جوان ما استاد امین موفقیت‌های بیش‌تر آرزو می‌کنم.

بامحبت

سید یما عالمی

سخن اخير مؤلف

از اين كه اين كتاب را برگزيديد، سپاس گزارم و به شما تبريك مي‌گويم كه به فكر تغيير هستيد، چرا كه تغيير كار سختي است و هر كسي حاضر نيست كه تن به تغيير دهد و بعضي از افراد نيز جرأت آن را ندارند، اما شما با خريدن اين كتاب نشان داديد كه فردي شجاع و تغييرپذير هستيد. به شما قول مي‌دهم كه اگر مطلب‌هاي ذكر شده در كتاب را بخوانيد و با عمل همراه سازيد، موفقيت‌هاي روزه‌روز را در حرفه خودتان شاهد خواهيد بود. دوستان عزيز، در هر جاي اين كتاب پرسشي يا ابهامي داشتيد مي‌توانيد با شماره تماس دفتر من كه در ختم صفحه بعدي ذكر مي‌گردد در ارتباط باشيد.

باز هم در اخير بر خود لازم مي‌دانم كه از همكاري و كوشش استادان عزيزم، ژورناليستان گرامي، همكاران گرامي و مستعد كه با حوصله و محبت تمام با من در تدوين كتاب همكاري كردند، سپاس‌گزاري نماييم. از خداوند بزرگ براي شان سعادت دنيا و آخرت مي‌خواهم.

از همهي شما دوستان عزيز و صاحب‌نظران گرامي مي‌خواهم كه براي تكميل اين كتاب، هرگونه انتقاد، نظر و پيشنهادهاي خود را به نشاني بالا ارايه فرماييد تا در چاپ‌هاي بعدي در نظر بگيريم و كتاب تكميل شود. به اميد اين كه در كشور عزيزمان افغانستان يك صلح سرتاسري حكمرما شود؛ و مردم ما آرام و برادروار در كنار همديگر زندگي نمايند و از خداوند

بزرگ مسألت دارم برای همه‌ی ما و شما جزای خیر نصیب کند؛ و ما را از دعای خیرتان فراموش نکنید. به آرزوی این که سبز و خرم بمانید و در آینده ژورنالیستان حرفه‌ای شوید؛ ان شالله.

با احترام

رسول خان امین

۱۳ ثور سال ۱۴۰۰ برابر با ۲۰ رمضان سال ۱۴۴۲

تایم‌نی، کابل - افغانستان ساعت سه صبح

شماره تماس: ۰۷۴۹۱۰۲۳۷۵

سرچشمه‌ها

۱. قرآن کریم.
۲. البخاری: مختصر صحیح البخاری ابوالعباس زین‌الدین: مترجم عبدالقادر ترشابی. چ بهار ۱۳۸۴.
۳. اکبری، عزت‌الله. مفاهیم خبرنگاری. کابل: انتشارات ازهر، چ اول. ۱۳۹۶.
۴. امین، رسول‌خان. هنر گویندگی در رادیو. کابل: انتشارات زرگام. ۱۴۰۰.
۵. امین، رسول‌خان. هنر گویندگی در تلویزیون. کابل: انتشارات نویسا. ۱۴۰۰.
۶. امین، رسول‌خان. پرورش صدا و بیان در سخنرانی. کابل: انتشارات نویسا. ۱۳۹۸.
۷. امین، رسول‌خان زبان بدن. کابل: انتشارات نویسا، ۱۳۹۸.
۸. امین، رسول‌خان؛ بشار، احمدیار. ارتباطات موثر کابل: زرگام. ۱۳۹۹.
۹. امین، رسول‌خان؛ فرزه‌بی، محمد صفا. موفقیت در زندگی تحصیلی. کابل: نویسا. ۱۳۹۸.
۱۰. ایوبی، عبدالله. ژورنالیزم چیست؟ ژورنالیست کیست؟. کابل: رسالت، ۱۳۹۱.
۱۱. بشار، بختیار. الفبای خبرنگاری. کابل: کانون خبرنگاری عملی خورشید، ۱۳۹۸.

۱۲. بیگانه، رحمت‌الله. رادیو-تلویزیون آموزشی در افغانستان. کابل: عازم. چ اول ۱۳۸۵.
۱۳. پاتر، دبورا. آموزش روزنامه‌نگاری. مترجم: حمید رضا زاهدی، تهران: اطلاعات، ۱۳۹۸.
۱۴. توکلی، احمد. چگونه روزنامه‌نگار شویم؟. تهران: ثانیه. چ اول ۱۳۹۵.
۱۵. توکلی، احمد. واژه‌های کلیدی در روزنامه‌نگاری. تهران: ثانیه. چ اول ۱۳۹۰.
۱۶. تیرل، رابرت. ژورنالیزم تلویزیون. مترجم: مهدی رحیمیان، تهران: سروش. ۱۳۷۱.
۱۷. سمندر، رحیم‌الله. اساسات ژورنالیزم جدید. کابل: مطبعه نبراسکا، ۲۰۰۶.
۱۸. عباسی، حجت‌الله. اصول کاربردی خبرنگاری. تهران: صداوسیما. چ چهارم ۱۳۸۹.
۱۹. مشعل، محمد اسماعیل. فن گویندگی در رادیو و تلویزیون کابل: خاور. چ اول ۱۳۸۹.
۲۰. بهرامیان، شفیع. روزنامه‌نگاری و روابط عمومی. تهران: ۱۳۸۶.
۲۱. سروری، عبدالقهار. روزنامه‌نگاری حرفه‌ای و روزنامه‌نگاری شهروندی. کابل: پرند. ۱۳۹۵.
۲۲. مدرسه روزنامه‌نگاری بی‌بی‌سی، وبسایت رسمی

www.BBC.co.uk/academy

۲۳. <https://mediahelpingmedia.org>

۲۴. <http://www.jrhamed.blogspotsky.com>